

VESTNIK

delavcev

na

področju

socialnega

dela

3.V.72

št. 5-6

letnik x.

1971

Vsebina

Stran

Vinko Skalar

Oddaja otroka v zavod in v rejniško družino

3

Tone Brejc

Še nekaj o stanovanjih

17

POROČILA

dr. Bronislav Skaberne

Usposabljanje za skupinsko delo v Sloveniji

23

Franci Brinc

Simpozij o socialni patologiji otrok in mladine

30

Marija Cigale

Mednarodni seminar "Planiranje družine v sistemu zdravstvenega varstva v socialističnih deželah"

49

IZ PRAKSE ZA PRAKSO

Izključitev otroka iz šole - zmaga ali poraz

57

VESTI

98

IN MEMORIAM

104

Oddaja otroka v zavod in v rejniško družino

Vinko Skalar

Oddaja otroka v rejniško družino, še bolj pa oddaja otroka v zavod oz. dečji dom, sta dva najbolj delikatna in najbolj dalekosežna ukrepa v okviru možnih ukrepov na področju varstva in vzgoje otrok brez družinske zaščite. Pri tem izhajamo iz predpostavke, da predstavlja lastna družina v naši kulturi najbolj ustrezno okolje, ki omogoča otroku vsestranski emocionalen, socialen, moralen in intelektualen razvoj. Predpostavka ima dovolj evidence v pedagoški, psihološki in sociološki literaturi, v naši in tuji svetovalni in psihoterapevtski praksi, pri čemer v osnovnih izhodiščih ni bistvenih razlik med vzhodnimi in zapadnimi teoretiki in praktiki, pa tudi pri nas zastopamo večinoma tako stališče.

Izhodišče, da predstavlja družina za otrokov normalen razvoj optimalno okolje, samo po sebi sili k zaključku, da modusi, ki se oddaljujejo od idealnega (tj. družine), vsebujejo sami po sebi vse manj potrebnih elementov, ki bi zagotavljali ustrezne možnosti za otrokov razvoj. Na kontinuumu možnih ukrepov na področju varstva in vzgoje otrok brez družinske zaščite, je zavodsko okolje družinski atmosferi najbolj oddaljeno, mnogo manj rejniška družina, ki pa je od lastne družine še vedno toliko različna, da predstavlja v vsakem primeru zanjo le več ali manj neenakovreden surogat.

Kljub apriornemu kritičnemu odnosu do različnih bolj ali manj neustreznih surogatov družinske vzgoje, pa moramo vendar z njimi računati, saj predstavljajo glede na objektivne in subjektivne pogoje pogosto edino možnost, da se zagotovi otroku varstvo, vzgoja in izobrazba. Zato

^x Pričujoči članek je avtor pripravil za posvetovanje, ki ga je pripravila Skupnost dečjih domov Jugoslavije.

verjetno nismo upravičeni zgolj kritizirati "nujnega", pač pa bi bilo primerneje razmišljati kako obstoječe možnosti organizirati in konceptualizirati, da bi v čim večji meri odpravili njihove šibke točke, da bi bil riziko posameznih ukrepov čim manjši, če imamo v mislih dobrobit otroka, njegove interese in njegov ugodni razvoj do osamosvojitve. Prav z namenom, da bi tako zavodski ukrep, kot ukrep oddaje otroka v rejniško družino premišljeno vpletli v sistem možnih rešitev v skrbi za otroke in mladino brez družinskega varstva, bi želeli oba ukrepa na kratko kritično osvetliti in v skladu z novjšimi spoznanji jasneje opredeliti njuno vlogo.

1. ZAVODSKA VZGOJA

Vzgoja otrok v zavodih je doživela v novjšem času številne kritike, tako v svetu kot pri nas, bila je (in je še) predmet številnih polemik, nasprotujočih si stališč, pa tudi eksperimentiranja in znanstvenih razprav. Kritike se nanašajo na specifične aspekte zavodske vzgoje, na posledice pri otrokih, ki so živeli v vzgojnih zavodih in na večinoma neustrezne objektivne in subjektivne pogoje v posameznih zavodih. V povzetku bi želeli posebej poudariti zlasti sledeče ključne probleme, večinoma vsebovane v kritikah:

Zavod je umetna tvorba, v kateri prevladuje shematiziran in formalen odnos do varovancev, kjer so močno reducirane možnosti za individualen pristop in za ustvaritev ustrezne emocionalne atmosfere. S konceptualno ohlapnostjo, z velikimi kapacitetami institucij, s slabo kadrovsko zasedbo, z nesodobnimi ubikacijami, z neustreznimi lokacijami, narašča teža in obseg neugodnih faktorjev, ki zavod vse bolj oddaljujejo od tistega kar naj bi bil. Ne samo, da zavod ne more izpolnjevati svojih osnovnih nalog, pač pa vodi prav k nasprotnim učinkom od pričakovanih. Otroci, ki so živeli dalj časa v zavodih, se na po-

seben način osebnostno oblikujejo, so nezaupljivi, v nekem smislu nesamostojni, notranje nesigurni, pogosto so zanje značilna odstopanja v vedenju, ob odpustu iz zavoda imajo težave pri navezovanju socialnih stikov in pri prilagajanju na normalno življenje. Zavodi so večinoma v neposredni okolici sprejeti z distanco ali celo z nerazpoloženjem, kar vodi v končni konsekvenci k stigmatizaciji varovancev in s tem zmanjšanim potencialnim možnostim v njihovem nadaljnjem življenju. Populacija v zavodih je večinoma heterogena, kjer žive skupaj relativno urejeni z osebnostno prizadetimi in vedenjsko motenimi posamezniki, intelektualno normalno razviti z mentalno retardiranimi, otroci skupaj z mladostniki itd. Zaradi heterogenosti populacije prihaja često do medsebojnih nezaželenih vplivov in v zvezi s tem do neželenih vzgojnih učinkov. Gojenci v zavodih se kaj hitro navzamejo posebne zavodske filozofije in specifičnega vedenja, ki ni značilno ne za zavode, pač pa za življenje v večjih skupinah sploh. Često je vedenje varovancev izven zavoda ustrežnejše kot v zavodu samem, kjer tradicija in aktualno vzdušje samo po sebi determinira odstopanja v vedenju.

Izjeme imamo pri nas, z njimi se ponašajo tudi v večini razvitih držav. V mislih imamo takozvane vzorne ali eksperimentalne zavode, v katerih so navadno koncentrirane strokovne kapacitete, pa tudi finančna sredstva. V teh zavodih poskušajo z uvajanjem modernih metod in konceptov, ki temeljijo na novejših ugotovitvah in odkritjih v znanosti odpravljati napake klasičnih zavodov. Med raziskovalci, ki so prispevali na tem področju dragocene novitete, naj omenimo zlasti Slavsona, Fritza, Redla, Kinga, Aichhorna, W.Glasserja (vsi ZDA), Klüwerja (Zvezna republika Nemčija) in pa znani eksperiment v Summerhillu v Veliki Britaniji. Vsi ti in še mnogi drugi poskusi odstopanja od klasičnih zavodskih konceptov in uvajanja tretmana v zavodih na modernih pedagoških in psiholoških psincipih, nam dokazujejo, da je mogoče varstvo in vzgojo

otrok v zavodski oskrbi kvalitetno bistveno izboljšati, efekte vzgoje oz. prevzgoje najmanj podvojiti in se v veliki meri izogniti različnim negativnim efektom klasične zavodske vzgoje. V zgoščeni obliki nam dajejo ugotovitve eksperimentov in raziskav nekatere smernice, ki naj bi bile vodilo za planiranje in konceptualizacijo sodobnih vzgojnih zavodov:

1. Zavod naj ne bi presegal kapacitete 50 gojencev. Velike kapacitete zahtevajo same po sebi znatnejše angažiranje osebja pri vzdrževanju discipline in pri nadzorstvu, zaradi česar so zavodi z velikimi kapacitetami nujno bolj detencijske institucije, kot pa institucije z vzgojnimi in izobraževalnimi cilji.
2. Zavodi naj bi bili locirani v bližini industrijskih centrov in ne daleč v stran od njih, kot je bilo to v splošni praksi v preteklosti. Bližina mesta, ali celo lokacija v samem mestu, daje zavodu možnosti za dejansko integracijo v okolje, medtem, ko sili podeželsko okolje zavod večinoma v še večjo izolacijo, kot to dopuščajo objektivne možnosti.
3. Kapacitete zavodov klasičnega tipa naj bi se v bodoče ne povečevale, pač pa naj bi se povečevale nasprotno kapacitete takih institucij, ki se bodo čim bolj približevale življenju v komuni v normalnem življenjskem okolju (dislocirani oddelki v mestnem okolju za manjše grupe gojencev, ki živijo v skupnosti podobni družinski, pod strokovnim vodstvom). Poleg institucij skoraj v celoti integriranih v komuno, v katerih je mogoče ustvariti čim bolj normalno nezavodsko atmosfero, bi potrebovali zavode zaprtega tipa, ki bi morali biti terapevtsko orientirani in bi služili kategorijam motenih, osebno in vedenjsko prizadetih otrok in mladostnikov. Med obema skrajnostima (zaprto - odprto) bi bile umestne še vmesne, prehodne oblike.
4. Moderni zavodi bi morali biti grajeni tako, da bi bilo

mogoče v njih izvajati moderne oblike tretmana, individualizacijo in pa delo v malih zaključenih skupinah.

5. Osebe v zavodih bi morale imeti poleg ustrezne splošne predizobrazbe tudi specifično izobrazbo in trening in pa osebne kvalitete za opravljanje odgovorne naloge.
6. Osnova za razvrstitev otrok in mladostnikov v zavode (pri čemer predpostavljamo razpoložljivo mrežo zavodov različnih profilov), bi morala biti ustrezna klasifikacija, da bi pošiljali otroke in mladostnike v zavode načrtno in smiselno glede na otrokovo stopnjo in vrsto motenosti, glede na osnovni vzrok oddaje, kot tudi glede na možnosti, ki jih bo imel otrok predvidoma tedaj, ko bo odšel iz zavoda.
7. V zavodih bi kazalo uvajati poleg individualnih, moderne grupne metode (grupno svetovanje, grupna psihoterapija, terapevtska skupnost), ki so že doslej pokazale veliko socializacijsko vrednost.
8. Zavod naj ne bo zaprt v svoj ozek krog, pač pa naj bo koncipiran dinamično, kot epizoda v otrokovem življenju, iz katere so možni izhodi k bolj odprtim oblikam tretmana in končno nazaj k družini oz. mladostnikovi osamosvojitvi. V vsakem primeru naj bi bil tretman v zavodu prehodnega značaja, pri čemer bi bilo treba upoštevati princip: "čim bolj zaprt režim in intenziven tretman, tem krajše naj bi bilo bivanje gojenca v zavodu".

To so le nekateri principi, na katerih bi bilo dobro koncipirati zavodsko vzgojo v bližnji bodočnosti. Pri izbiri teh principov se nismo opirali izključno na tuje ugotovitve, pač pa tudi na izkušnje pri šritiletnem eksperimentu v vzgojnem zavodu v Logatcu, ki je bil formalno zaključen junija 1971.

Velika ovira za realizacijo postavljenih principov je ne-

dvomno naša trenutna ekonomska situacija in pa pomanjkanje ustreznih kadrov na tem področju. Kakršnekoli inovacije so vedno združene z velikimi materialnimi izdatki, kakršnikoli izdatki, pa bi bili brez formiranih strokovnih delavcev zaman. Smo pred izbiro, pred alternativo; ali se bomo zaradi nepovoljne trenutne situacije zadovoljili s tistim kar imamo, ali pa bomo poskušali postopoma osvojiti, kar nam ponujajo znanstvene ugotovitve in preverjena dejstva. Najbrže ni opravičila, da ne bi poskušali vsega, kar lahko storimo v danem trenutku in da ne bi težili k tistemu kar je boljše in ustrežnejše za bodočnost naših otrok in mladine.

Verjetno takoj ni mogoče storiti mnogo, nekaj pa prav gotovo lahko. Po naši oceni bi lahko naš bližnji plan obsegal sledeče:

1. V zvezi z varstvom in vzgojo v zavodu bi morali razmišljati o naši lastni teoretični orientaciji, pri čemer bi bilo treba upoštevati tako domače kot tudi tuje izkušnje. Teoretična orientacija bi bila lahko osnova za izdelavo enovitega koncepta na področju zavodske vzgoje. Dobro bi bilo, da bi bolj jasno vedeli kaj hočemo, zakaj hočemo tako in ne drugače. Neprecenljive vrednosti bi bila skupna prizadevanja (v republiškem ali celo v zveznem merilu) in skupni plani za bližnjo bodočnost, ki ne bi bili skregani z novejšimi spoznanji in obremenjeni z že zdavnaj ugotovljenimi zmotami.
2. Že obstoječe institucije naj bi sanirali in v njih izboljšali objektivne in subjektivne pogoje dela. Institucijam bi morali nuditi strokovno pomoč z izobraževalnimi seminarji, s posredovanjem domače in prevajanjem tuje strokovne literature in z nuđenjem moralne podpore s strani odgovornih organov oz. supervizorjev. Eventuelne nove institucije pa bi bilo potrebno že planirati v skladu z novejšimi gledanji in dogovorjenimi teoretičnimi izhodišči.

3. Kot društvo (Škupnost dečjih domov Jugoslavije), bi lahko dali vzpodbudo pri odgovornih strokovnih in družbeno političnih činiteljih, da bi se začelo vprašanje kadrov za zavode reševati smotrneje kot doslej, predvsem pa, da bi študij za to področje ustrezno in sistematično stimulirali.
4. Dečje domove in sedanje vzgojne zavode bi kazalo strokovno integrirati in s skupnimi prizadevanji iskati ustrezne poti za bodoče. Razlog, da so dečji domovi preventivne institucije v razliko od vzgojnih zavodov, ki so bolj korektivne institucije, ni prepričljiv in ne opravičuje dvosmerne politike, ker vemo, da predstavljajo ene in druge institucije v praksi kontinuiteto, da je populacija v obeh vrstah institucij podobna, morda celo identična in da kriteriji oddaje v eno ali drugo vrsto institucije zavise od tega na kateri stopnji odkrijemo otroka, ki bi bil potreben oddaje v zavod. Strokovna integracija bi bila razen tega koristna tako za dečje domove, kot za vzgojne zavode, saj bi si eni in drugi dejansko povečali kapacitete oz. možnosti izbire, zlasti pa bi bila ob večjih kapacitetah možna večja diferencijacija in kategorizacija zavodov. Še en razlog imamo v mislih; vzgojni zavodi so bili doslej kot pretežno korektivne institucije v večji meri kot dečji domovi prisiljeni iskati metode za prevzgojo in terapijo svojih varovancev. Njihova teoretična orientacija in njihove strokovne izkušnje bi lahko v skupni interakciji pomembno obogatile delo dečjih domov, saj ugotavljamo, da je problematika v obeh vrstah institucij zelo podobna, če že ne identična.

2. REJNIŠKA DRUŽINA

Rejniška družina je po svojih osnovnih karakteristikah bližje normalnemu družinskemu okolju kot zavod in zato za otrokov vsestranski razvoj ustrenejša. Otrok v rejniški

družini ima poleg kvalitet, ki jih vsebuje intimnejše okolje z vsemi družinskimi atributi, tudi realne možnosti, da se postopoma prilagaja in integrira v širše okolje. Stigmatizacija otroka je minimalna, vendar še vedno prisotna. Če sprejema okolje zavodskega otroka previdno in z nezaupanjem, sprejema otroka v reji z obžalovanjem in sočustvovanjem. Sočustvujoč in sentimentalen odnos do rejenčka, ki bi ga lahko bolje opredelili s stavkom: "revček je", pa je še vedno kvalitativno drugačen od odnosa okolice do otrok iz lastnih družin. Otrok je postavljen v položaj, ki ni enakovreden položaju otroka v lastni družini. Razen te vrste, za doraščajočega otroka boleče opredelitve, ima rejniška družina, ne glede na pozitivne momente, še nekatere druge pomanjkljivosti, med katerimi bi zlasti kazalo omeniti zanemarjanje otrokovih kognitivnih funkcij. Ta deficit je pogojen z večinom kmečkim okoljem, kjer je rejništvo doslej pretežno uspevalo, nadalje s formiranostjo rejnic, ki otrokom večinoma ne morejo nuditi zadostne pomoči pri učenju, razen tega ambicije in aspiracije rejnic v zvezi z rejenčkom, njegovimi šolskimi in življenjskimi uspehi ne morejo biti na isti ravni kot so aspiracije staršev. Še tako ljubljen otrok v rejniški družini je vendar samo tuj otrok, kar še posebej velja v primerih, ko otroci niso prišli v rejniško družino v zgodnjem otroštvu.

Da je zavzetost rejnic v odnosu do zaupanih jim otrok manjša, kot bi želeli in pričakovali, je več razlogov. Med prvimi bi omenil, da med rejnicami in rejenčki večkrat ni emocionalnih vezi iz zgodnjega otroštva, s tem pa je zmanjšana možnost medsebojnega akceptiranja glede na pomanjkljivosti in posebnosti otroka oz. rejnice. Nadalje: medsebojne vezi med rejnico in otrokom lahko utrjuje čas, stalnost in občutek sigurnosti tako pri otroku kot pri rejnici. Občutek sigurnosti v zvezi s trajanjem in relativno stalnostjo ukrepa, pa je često možen z intervencijami staršev (tudi neupravičenimi) in z občutkom rejnic, da jim lahko otroka na katerega so se navadile, katerega so sprejele, vsak trenutek vzame skrb-

stveni organ oz. starši in da nimajo niti moči niti pravice, da bi ga zadržale. Rejnice tudi pogosto živijo v strahu zaradi motenj pri otrokih, v kolikor jih otroci manifestirajo, ker se čutijo po eni strani osebno odgovorne, po drugi strani pa strokovno niso usposobljene, da bi lahko primerno ukrepale. Ker so rejnice večinoma osveščene otrokovega izjemnega položaja in prikrajšanosti, ga premalo vzgojno okvirjajo. Preveč dopuščanja je često tudi izraz njihove nesigurnosti, ker vedo, da otrok ni njihov, zaradi česar pri postopanju z njim niso tako dosledne, kot pri lastnih otrokih. Primeri rejníc, ki bi zavzele do otroka pretirano strog režim so redkejši, čeprav je treba tudi s tako možnostjo računati. Ta varianta je bolj pogojena v osebnosti posameznih rejníc, ni pa imanentna sami instituciji reje.

Dostikrat je bilo že izraženo stališče, da sprejemajo rejnice otroke v rejo zaradi materialnih koristi, zlasti ker so rejenci za rejniške družine cenena delovna sila. Menimo, da je taka ocena v vsakem primeru najmanj enostranska, kajti motiv za sprejem otroka v rejo je običajno kompleksen, pogojen z večimi činitelji. Pri večjem delu rejníc odkrivamo večjo ali manjšo afiniteto oz. ljubezen do otrok. Pogosto gre za naravno težnjo žena, ki so jim lastni otroci že odrasli, da lahko ponovno skrbе za otroke, kar jim samo po sebi nudi zadovoljstvo. Mnoge žene gospodinje, ki nimajo lastnih dohodkov, ki so materialno odvisne, želijo vsak v okviru družine (morda tudi v soseski) pridobiti samopotrđitev in status zaposlene žene, ki ima tudi materialne, čeprav minimalne konsekvence. Otroci, ki prihajajo v družino, pomenijo lahko zanje tudi izhod iz osamljenosti, v kolikor je mož zaposlen, lastni otroci pa že odrasli, ali pa sploh nimajo lastnih otrok.

Analiza rejniških družin, ki jo je pripravil v letošnjem letu Zavod za socialno delo občine Ljubljana - Bečigrad, kaže visoko skladnost z navedenimi stališči v našem socialnem prostoru, ki so sicer obširno obravnavana v tuji strokovni literaturi.

Rejništvo predstavlja lahko v okviru varstva otrok brez družinske zaščite institucijo, ki ima visoko vrednost za otroka in je tudi v skladu z modernimi trendi v svetu - "iz zavodov v komuno, iz zaprtih klasičnih institucij v normalno življenje"- . Vsebuje pa ta ukrep vrsto pomanjkljivosti, ki bi jih bilo mogoče reducirati s sistematično organizacijo mreže rejniških družin, z doslednejšo evidenco nad rejniškimi družinami, s strokovno utemeljenimi kriteriji pri izbiri rejniške družine in pri oddaji otroka v rejniško družino, s strokovnim vodenjem in strokovno pomočjo, z jasneje določenim statusom in večjim družbenim ugledom rejnic, z boljšo materialno stimulacijo itd. Vsaka zasilna rešitev se prej ali slej izrodi, čeprav je sama po sebi pozitivna, dobro koncipiran in izpeljan ukrep pa bi lahko dal dobre rezultate

3. ALI REJA ALI ZAVOD ?

Ali je ustreznije usmerjanje otrok v rejniške družine ali v zavode je dilema, ki bi lahko postala predmet brezplodne, sofistične razprave, v kolikor ji ne damo globlje strokovne vsebine, v kolikor nimamo v mislih konkretnega otroka, njegove osebnosti, njegovega statusa v okolju, njegove družinske situacije in pa danih možnosti za ustvaritev njegovega drugega doma, v okviru katerih se bo treba odločiti za tisto rešitev, ki bo konkretnemu otroku in njegovemu nadaljnjemu razvoju najbolj v korist. Pri otroku, ki je vedenjsko moten, ki ga okolica ne more prenašati, bo oddaja v tujo družino že v naprej obsojena na neuspeh. Upravičeno namreč lahko domnevamo, da oddaja v drugo družino ne bo sama po sebi razširila otrokove motenosti. V tem primeru bi bilo treba storiti za otroka nekaj več, nekaj kar mu bo vrnilo notranje ravnovesje, kar bo mogoče doseči le v okviru specializirane strokovne institucije. Prav tako mladostnika, ki je osebnostno relativno formiran, ne bi kazalo usmeriti v rejniško družino, ker vemo že v naprej,

da bo z majhno verjetnostjo akceptiral nadomestne starše in da tudi nadomestni starši ne bodo mogli brez predsodkov sprejeti njegovih že utrjenih navad, brez upanja, da bi jih oblikovali po svoje. Nasprotno, oddaja v zavod pri relativno urejenem otroku, kjer lahko že v naprej predvidevamo, da so možnosti za vrnitev v lastno družino minimalne, ne bi bila upravičena.

Raziskava inštituta za kriminologijo iz leta 1964, ki je bila publicirana z naslovom "Oddaja mladostnikov v tujo družino ali v zavod" je med drugim odkrila zanimivo podrobnost. Otroci, ki so bili triažirani v Prehodnem mladinskem domu in pri katerih je strokovni team predlagal oddajo ali v zavod ali v rejniško družino, potem pa ukrepa iz različnih razlogov ni bilo mogoče izvesti v skladu s strokovnim nasvetom, v visokem procentu niso uspeli niti v reji niti v zavodu. Nasprotno so otroci, pri katerih je bilo strokovno stališče upoštevano, v mnogo večji meri uspeli, tako v zavodu kot v rejniški družini.

Ugotovitev kaže, kako relativni so posamezni ukrepi sami po sebi, v kolikor odločitev ni pretehtana glede na vrsto činiteljev, ki določajo otrokovo okolje in v končni konsekvenci vplivajo na uspeh ali neuspeh določenega ukrepa.

Kljub temu, da bi bilo praviloma najbolj ustrezno odločati o oddaji v zavod ali v rejniško družino na osnovi vseh razpoložljivih podatkov o posameznemu otroku ali mladostniku, pa predlagamo nekatere preliminarne kriterije za širšo orientacijo. Oddaja otroka v zavod bi bila umestna:

- pri otrokih, ki so osebno ali vedenjsko moteni v taki meri, da jih družinsko ali širše okolje nikakor ne more obdržati v svoji sredini;
- pri otrokih, ki so bili hudo travmatizirani ob svojih

starsih in so po mehanizmu antitetične identifikacije sovražno razpoloženi do starševskih likov;

- pri mladostnikih, ki so relativno emancipirani do družine, ki so že relativno osebno formirani, pri katerih bo predstavljala oddaja v zavod le začasno rešitev;
- pri otrokih in mladostnikih, ki začasno ne morejo živeti v družini in kjer starši ne želijo, da bi jim jih nadomestna družina čustveno ne odtujila.

Oddaja v zavod nikakor ne bi bila umestna v sledečih primerih:

- pri otrokih, ki so že zgodaj izgubili starše, ali so najdenčki, ker bi moral v tem primeru otrok večji del svoje mladosti preživeti v enem ali v različnih zavodih;
- pri otrokih, kjer predvidevamo, da bo moral biti ukrep oddaje trajnejšega značaja.

V rejniško družino bi kazalo oddati otroka v primeru:

- ko predvidevamo, da bo moral biti otrok oddvojen od lastne družine daljši čas, oz. ni izglede, da bi se lahko vrnil v lastno družino;
- da otrok ni huje vedenjsko ali osebno moten;
- da je potrebna oddaja v zgodnjih otroških letih, ko so otroku še nujno potrebni identifikacijski vzori, katerih predvidoma otrok ne bo imel v okviru lastne družine.

Izbire med družino ali zavodom ne bi smele narekovati lokalne možnosti, ali ne bistveni formalni razlogi, kajti odločanje o nadaljni usodi otroka, ki je začasno ali za stalno brez družinske zaščite, je družbeno odgovorno, kompleksno, predvsem pa strokovno vprašanje.

UPORABLJENA LITERATURA:

1. Bersani, Carl. A, (Ed.): Crime and Delinquency.
London, The Macmillan Company and Collier - Macmillan
1970.
2. A. Bowley: The Psychology of the Unwanted Child,
Edinburgh, 1947.
3. J. Charnley: The Art Child Placement,
Philadelphia, 1956.
4. Diagnostična in prognostična ocenitev otroka pred od-
dajo v zavod (pripravil Zoran Jelenc)
Republiški sekretariat za zdravstvo in socialno
varstvo, Ljubljana, 1970.
5. Educating Emotionally Disturbed Children
Readings - Edited by Henry Dupont
Holt, Rinehart and Winston, I.N.C., 1969.
6. Elaborat o konceptu novega zavoda za usposabljanje
vedenjsko motenih mladostnikov
Republiški sekretariat za prosveto in kulturo,
Ljubljana, 1971.
7. A. Ellias: Innovations in Correctional Programs for
Juvenile Delinquents.
Mental Health Digest 1/1969, št. 5.
8. Material za proučevanje pitanja smještaja djece u
porodice. Zagreb, 1955.
9. Oddaja mladostnikov v tujo družino ali v zavod.
Institut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v
Ljubljani. Publikacija št. 9, Ljubljana, 1964.

10. M.B. Sayles: Substitute Parents
New York, 1966.
11. M.Warren: Correctional Treatment in Community Setting.
Material za 6. mednarodni kongres za kriminologijo.
Madrid, 1970.

Še nekaj o stanovanjih

Tone Brejc

Nedavno tega je naša republika sprejela novo usmeritev pri vođenju stanovanjske politike in v zvezi z njo nekaj novih predpisov. Ta novi poskus spremeniti skrajno neugodne tokove na področju stanovanjske gradnje in jih preusmeriti v družbeno nadzorovane in usmerjevane struge je šel pravgotovo mimo nas brez posebnega odmeva, ki ga sicer povzročajo korenite spremembe. Seveda je res, da bo šele prihodnost pokazala, kolikšni bodo praktični učinki prenovljenega pristopa, vendar se prizadetemu opazovalcu, ki doživlja vsakodnevne "stanovanjske frustracije" pri pregledovanju osnovnih značilnosti novih ukrepov vsiljuje misel, da je v njih veliko več paliativne miselnosti, ki skuša ozdraviti izrojeno danost, kot pa dolgoročne, aktivne preosnovalne odločenosti, da se stvari korenito spremenijo. Kajti, če želimo voditi sodobno socialno politiko, se ne moremo izogniti spoznanju, da je stanovanjska politika lahko samo del socialne politike v najširšem smislu. Stanovanjska politika torej ne more biti domena enega vidika družbenega uravnavanja ali enega nivoja družbene administracije (n.pr. sekretariata za urbanizem), pač pa mora biti integrirana v druge vidike javne politike, sicer je obsojena na to, da ostane na nivoju nujnih intervencij. Politično realnost te politike določujejo ekonomske-socialne realnosti družbe. Od ocene, kakšne so te realnosti torej zavisijo tudi odločitve glede politične usmeritve. Čeprav bi bilo nedvomno zelo zanimivo in poučno, podrobneje pogledati, kakšni so mehanizmi sprejemanja neke ocene o določenem družbenem fenomenu pri nas, kako družbeni položaj, pripadnost neki socialni skupini ali stopnja potešitve neke potrebe vplivajo na to oceno - kar bi nas nedvomno pripeljalo blizu odgovora na vpra-

šanje, kaj in kdo določa našo politiko - bi se v pričujočem prispevku zadržal samo pri enem, po mojem vtisu zanemarjenem vidiku, ki naj bi bil prisoten pri vsakem ukrepanju na področju stanovanjske politike. Ta vidik, ki bi ga lahko imenovali osebno pomenski (personalno-fenomenološki), je pravgotovo še posebej pomemben za socialno službo, ki se zelo pogosto znajde v skrajno težavnem položaju, ko naj bi zadovoljila (pomagala zadovoljiti) potrebo po stanovanju posameznika. Vendar je potrebno, preden spregovorim o tem, na kratko pregledati to, kar nam prinaša nova stanovanjska politika.

Načela te politike, ki jih podaja resolucija o stanovanjski politiki so sledeča: (vrstni red je povzet po eksplikaciji predstavnika pripravljalca nove zakonodaje-republiškega sekretariata za urbanizem, torej odraža njegovo (njihovo) percepcijo pomena)

- občan sam rešuje svoj stanovanjski problem
- stanovanjsko gospodarstvo je dejavnost posebnega družbenega pomena
- stanovanje je blago, vendar ima posebne ekonomske in socialne značilnosti in zasluži posebno obravnavo
- stanarina je osnovni element ekonomske stanovanjske politike: urediti jo je treba na višini, ki zagotavlja reprodukcijo in vzdrževanje
- pogoj za uresničevanje politike je načelo vzajemnosti, zlasti za socialno ogrožene
- občina je odločilni dejavnik, ki ima v rokah programiranje, določanje elementov stanarine in socialne pomoči pri stanovanjskih dajatvah
- stanovanjska politika naj se planira od podjetja do republike
- delovna organizacija ostaja še vedno neposredni nosilec stanovanjske skrbi

- pogoji za pridobitev stanovanj se morajo izenačiti (naj bi se izenačili !)
- način financiranja stanovanjske izgradnje se dopolni s tem, da se uvaža institut družbenega dogovora o višini prispevka, subsidiarno pa naj bi se obligacija odvajanja stanovanjskega prispevka urejala na normativen način
- družbena pomoč se uvaža kot diferencirana pomoč
- posebne ugodnosti naj gredo tistim, ki gredo v skladu z občinskim programom
- omejuje se plačilna meja in obrestna mera pri stanovanjskih kreditih
- stanarine bodo sukcesivno naraščale
- pri najemniških stanovanjih se uveljavi prosta stanarina.

Ta načela so poskušali pravno legalizirati v predlogih dveh zakonov. V zakonu o financiranju stanovanjske izgradnje izstopa predvsem, da je občina dolžna programirati stanovanjsko izgradnjo za pet let, da brez lastne udeležbe ni mogoče priti do stanovanja v zasebni lasti (sic! - izgleda da je doslej bilo to mogoče) in da se oblikuje poseben vzajmni sklad, s katerim občina "rešuje posebne kategorije občanov". Socialna dimenzija nove zakonodaje pa je posebej očitna v predlogu zakona o družbeni pomoči pri stanovanjski izgradnji, s katerim naj bi zaščitili tiste občane, ki ne zmorejo "realnih finančnih oziroma ekonomskih odnosov". Le-ti naj bi dobivali diferencirano družbeno pomoč.

Čeprav predstavlja nova zakonodaja premik od klasično ekonomističnega, blagovnega gledanja na stanovanje k pojmovanju, da je treba snovati stanovanjsko politiko na kriterijih, ki imajo socialni karakter, bi bili najbrž le preveliki optimisti, če bi pričakovali, da se bo sedanja, skoraj sizifovska situacija, ki jo okušajo zlasti

varčevalci za stanovanje, kandidati za najemniška stanovanja in ljudje z nizkimi dohodki, kaj bistveno popravila. Zakonodajca namreč ni posegla na trg kapitala namenjenega stanovanjski izgradnji, s čemer je praktično onemogočeno vodenje enotne in učinkovite družbene stanovanjske politike, odnosi med prodajalci in kupci stanovanj ostajajo še naprej primer, kako nosi posledice neke razbrzdane politike najmanj kriva stran, ne zagotavlja nikakršnih enotnih standardov za gradnjo, kar bi prispevalo k njeni racionalizaciji (standarde določajo občine) ne vpliva na organizacijo stanovanjske gradnje (ki je večinoma še primitivna) in ne uvaja dovolj selektivnih ukrepov, ki bi na področju kreditiranja stanovanjske potrošnje bolj delovali v smislu kompatibilnosti z načeli socialnega blagostanja (pogoje za posojila določajo gospodarske organizacije). Računati je torej treba s tem, da bo vsaj še nekaj časa situacija še vedno zelo obremenilna tako za iskalce stanovanj kot za službe, ki naj bi jim pri tem pomagale. Morda pa se prav v tem času skriva možnost, da se jasneje in dokončno zavemo pomena, ki ga ima stanovanje - bivališče v človekovem življenju. Kajti le s tem bo lahko vsakršna socialna akcija, namenjena reševanju stanovanjskih vprašanj, dobila najbolj humano (smiselno) oporo.

Osebnostno - pomenski vidik stanovanja je treba videti kot odraz posebnega psihološkega doživljanja, ki ga nosi v sebi posameznik v obliki podobe stanovanja (hiše, bivališča), ta pa je pogojevan od družbenih prilik. V tej podobi se skrivajo vrednosti, ki jih pripisuje stanovanju (hiši) v svojih fantazijah; kajti, kot pravi Gaston Bachelard v *Poétique d'Espace*: "Prostor, ki ga zajema domišljija, ne more ostati nevtralen". Stanovanje je "prostor lastnine, prostor, zabranjen tujim silam, prostor, ki ga ljubimo". Stanovanje torej ni samo objekt, pač pa se nanj vežejo najbolj intimna človekova čustva, pa tudi socialna pričakovanja. V podobi stanovanja (hiše) se odraža "topografija našega intimnega bitja". To je "naš

košček sveta". V podobi stanovanja (hiše) se odraža psihični relief, ki odraža bistveno aktualnost človekovega položaja, podoba nam priča o stanju duha. (1)

Pojavna oblika stanovanja v duševnosti posameznika je torej podoba, ki zajema pglavitne nagibe človeka. Če je eden njih, morda celo najosnovnejši, težnja po sreči, je potem razumljivo, da vnaša človek v podobo stanovanja (hiše) del svojih predstav o sreči. Podoba stanovanja je torej del podobe o sreči. To je njena pglavitna vrednost. Ta sreča se zdi posamezniku dosegljiva zaradi posebnih vrednosti stanovanja oziroma njegove podobe. Imeti stanovanje, prebivati nekje, kjer se počutiš varno, zato ker veš, da ti to pripada in da se lahko sam zatečeš tedaj, kadar se počutiš ogroženega od okolja, pomeni močno oporo človekovi stabilnosti. ("Bitje se zbira v notranjosti meja, ki ga ščitijo") Občutek varnosti je namreč prav gotovo izredno pomemben v človekovemu življenju. V razvoju človeškega bitja vidimo nenehna prizadevanja, da bi dosegel to varnost, da bi se zaščitil pred neprijaznimi življenjskimi pogoji in si ustvaril svoj mali svet, v katerem bi lahko uravnaval pogoje. Kajti za zdrav in srečen razvoj je potrebno tako kot je podobno pri vseh živih bitjih živeti v primernem psihološkem in socialnem podnebj. Znano je npr., da raziskovalci neprilagojenega človekovega življenja znova in znova ugotavljajo, kako povezan je način človekovega prebivanja z načinom njegovega življenja: slabe stanovanjske prilike, ki se odražajo v življenju človeške skupnosti, ki jih okuša, saj se zaradi njih ustvarjajo napetosti, ravnotežje postane nedosegljivo, omeje-

-
- (1) Če zahtevamo od otroka, naj nam nariše hišo, v bistvu zahtevamo, naj nam razkrije svoje najgloblje sanje, kamor bi rad skril svojo srečo", pravi Balifova. Psihologinja Francoise Minkowska je proučila skupino risb, ki so jih narisali poljski in židovski otroci, ki so preživeli nemški teror. Opazila je npr., da je nek otrok, ki je preživel dolgo časa skrit v omar, risal še dolgo časa po teh nesrečnih urah hiše, ki so bile ozke, hladne, zaprte, nepomične.

nost v prostoru pobuja agresijo, ki si najpogosteje poišče pot navzven, so pogostoma objektivno ugotovljivo dejstvo v življenju mladoletnih prestopnikov, ljudi na dnu in drugih posameznikov, ki jim pritikamo pridevek, da so družbeno neprilagojeni, čeprav je pogostoma lahko res, da se družba ni približala njihovim upravičenim potrebam. Tako imenovani "socialni problemi", ki jih z dneva v dan rešujejo socialne službe, imajo pravgotovo v svojem ozadju nerešeno človekovo stanovanjsko potrebo, potrebo po primernem bivališču. (Ugotovljeno je, da večina socialnih problemov v večjih urbanih naselbinah iznika iz "slumov", čeprav živi v njih relativno malo prebivalcev).

Nedvomno bi lahko našteli še vrsto drugih znakov, ki opozarjajo na to, kako pomembno je stanovanje - bivališče v razvoju človekove osebnosti pri njegovem prilagajanju na zahteve življenja. Njegove vloge v zagotavljanju stabilne vsidranosti posameznika v življenje, ki ga živi, ne moremo nadomestiti z nobenim drugim ukrepom. Zato velja maksima, da "človeku, ki rabi stanovanje ne moreš pomagati drugače, kot da mu daš stanovanje". Če bi se torej zavedali, bolj kot se najbrž, imperativnosti osebno-pomenskega vidika potrebe po stanovanju, bi lahko tudi bolj odločno in ubrano vodili humano, človekovim potrebam približano in dostopno stanovanjsko politiko. Družbena intervencija ne bi bila samo v tem, da pomaga tistim, ki ne zmorejo trdih pogojev, pač pa v tem, da zagotavlja vsakomur, ki stanovanje potrebuje primerno zadovoljitev te potrebe. Kajti srečno stanovati lahko pomeni tudi srečno živeti, to pa je tudi glavni cilj vsakršnega ravnanja človeške skupnosti, ki mu pravimo socialna politika.

Poročila

USPOSABLJANJE ZA SKUPINSKO DELO V SLOVENIJI

Že od Aristotela, ki je živel 350 let pred našim štetjem, vemo, da je človek družabno bitje, *zoon politicon*. Družabnost je ena osnovnih psiholoških in socioloških značilnosti človeka. Različni misleci so zelo različno razlagali kaj je vzrok tej družabnosti človeka. Najprej so govorili o instinktu, nato o potrebi po varnosti, o čustvu simpatije, o psihični afiniteti in drugem.

Zato ni čudno, da živi človek v skupini. Pod skupino razumemo več ljudi, ki medsebojno vplivajo drug na drugega in tvorijo celoto, ki je ločena od drugih. Znane so skupine: družina, šolski razred, vrstniki pri igri, delovna skupina itd. Tako pojmovana skupina se loči od množice - mase. Čeprav so skupine zelo različne, kažejo vendar določene skupne poteze, katerih generalizirana abstrakcija tvori vsebino skupinske dinamike. Naziv "skupinska dinamika" poteka od znamenitega psihologa Kurta Levina (1890 - 1947). Skupinsko dinamiko tvorijo afektivne in emocionalne vezi, ki nastajajo med posameznimi člani določene skupine. To velja tako za slučajno nastale skupine, kot tudi za take, ki so bile organizirane namenoma, z določenimi smotri.

Socialni delavec ima v skupinskem delu v glavnem opraviti s skupino, v kateri člani vplivajo drug na drugega, dasi ne zanikamo tudi individualizacije. Stopnja medsebojnega vplivanja je v posameznih skupinah zelo različna, poudariti pa je treba, da je zelo različna tudi od človeka do človeka. Če hočemo posameznika v skupini razumeti, moramo predvsem razumeti njegove odnose do drugih.

Izredno pa je treba poudariti, da skupinsko delo ne gre enačiti z delom s skupino. Skupinsko delo pomeni specijelno metodo socialnega pedagoškega dela. Pri socialno pedagoškem skupinskem delu gre za delegiranje funkcij, ki ohranjajo skupino od skupinskega vodje na samo skupino. Smoter tega dela je, da se vsakemu članu skupine daje oziroma posreduje čimvečjo možnost soodločanja, soodgovornosti, socialne angažiranosti in socialne samostojnosti.

Praktično delo s skupinskimi strukturami je staro toliko kot človeštvo, vsaj toliko kot politika in vera. Prve začetke skupinskega dela najdemo v šolstvu že v XIX stoletju, tako v Evropi, kot zlasti v Ameriki. Iz šolstva se širi skupinsko delo na področje socialnega dela. Nekaj začetkov skupinskega dela najdemo tudi že pri Pestalozziju, ki se je tudi ukvarjal s socialnim delom, zlasti z zavodsko vzgojo. Skupinsko delo vse bolj prehaja v socialno delo in zdravstvo v XX. stoletju. V zdravstvu se zlasti razvija skupinska psihoterapija. Pomemben pa je razvoj skupinskega dela po drugi svetovni vojni, ko se v literaturi pojavljajo Slavson, Bethelheim, Redl, Konopka, Mayo, Schindler in drugi.

Sorazmerno mlada je uporaba skupinsko-dinamičnih zakonitosti pri resocializaciji vedenjsko in osebnostno motenih oseb in pri izboljšanju slabega okolja. Prvič so se spoznale in izoblikovale pomembne zakonitosti pri tvorenju skupin ob proučevanju vedenjskih in osebnostnih motenj in mladinske kriminalitete, zlasti pri raziskovanju delinkventnih mladoletniških združb. Iz teh proučevanj so se razvile določene tehnike, ki so se uporabljale pri obravnavanju disocialnih pojavov. Slavson iz Združenih držav Amerike pa se označuje kot oče skupinske psihoterapije. V sorazmerno kratkem času so različne ustanove razvile veliko grupno terapevtsko aktivnost, teorije in tehnike.

Skupinsko delo se uporablja:

- pri socialnem delu,

- v zdravstvu kot skupinska terapija in
- na različnih drugih področjih, kot npr. v gospodarskih organizacijah ali uradih, šolstvu itd.

Pri socialnem delu se uporablja skupinsko delo za resocializacijo različnih disocialnih skupin mladostnikov. To delo je uspešno tudi pri skupinah otrok do 10 let v različnih soseskah, če naj se odstranjujejo težave pri stikih posameznih šolo-obveznih otrok. V otroških klinikah se s skupinskim delom skuša pri otrocih odstraniti strah pred določenimi načini zdravljenja. Pri otrocih, ki morajo biti dalj časa v bolnici, se skuša s skupinskim delom preprečiti izoblikovanje sindroma hospitalizma, ki vodi k deformacijam značaja in depresijo. Skupinsko delo je tudi zelo uporabno z materami samohranilkami ali brezposelnimi očeti, pa tudi za zakonce v okviru svetovanja v zakonskih zadevah. Pri nosečnicah se s skupinskim delom skuša odstraniti strah pred porođnimi bolečinami. Skupinsko delo je pomembno tudi pri socialnem delu s starimi ljudmi, kjer je podana nevarnost, da se potegnejo nazaj v resignirano samo-izolacijo. Poseben pomen ima skupinsko delo pri dolgotrajno telesno in duševno bolnih v bolnicah in zavodih, da se prepreči odvajitev teh bolnikov od okolja, razvoj disocialnih značajskih potez, delomrznost, pomanjkanje ozirov do drugih in neuvidevno obnašanje. Tudi v izvrševanju kazni se uporablja skupinsko delo.

Analitično skupinsko delo v zdravstvu temelji na psihoanalitični psihoterapiji, ki se je razvila kot metoda obravnavanja poleg psihoanalize. Uporablja se pri nevrotičnih in psihosomatičnih bolnikih, pri alkoholikih, pri rekonvalescentih po duševnih obolenjih. Rehabilitacija duševnega bolnika, (to je njegova zopetna vključitev v okolje), je odvisna predvsem od skrbi ob odpustu.

Skupinskodinamična načela se zelo uspešno uporabljajo pri reorganizaciji gospodarskih organizacij, pri dvigu pro-

duktivnosti in storilnosti v industriji. S to metodo dela se tudi lahko uspešno odstranjujejo čustvene napetosti med osebjem velikih uradov, podjetij in zavodov. S skupinskim delom se ustvarja bolj ugodno delovno vzdušje.

Končno moramo zlasti poudariti, da metoda skupinskega dela v mnogočem olajša tudi timsko delo s strokovnjaki različnih strok.

Slovenci smo se v večjem številu spoznali s socialno pedagoškim skupinskim delom na 11. mednarodnem posvetovanju vzgojiteljev neprilagojene mladine, ki ga je novembra 1962 v Badnu pri Dunaju priredila mednarodna zveza vzgojiteljev neprilagojene mladine (s sedežem v Parizu). Tega posvetovanja se je iz Slovenije udeležilo 5 oseb, ki se še danes ukvarjajo s problematiko vedenjsko in osebnostno motenih mladostnikov. Med vzgojitelji neprilagojene mladine ostalih republik ni bilo zanimanja za to posvetovanje, čeprav so imeli enake pogoje, kot udeleženci iz Slovenije. Na tem posvetovanju smo dobili vpogled v skupinsko delo z vedenjsko in osebnostno moteno mladino. Udeleženci smo postali dojemljivi za situacije v skupinah, nismo pa mogli biti uvedeni v vse skrivnosti različnih tehnik skupinskega dela.

Oktobra 1966 leta sem se na povabilo avstrijskega društva vzgojiteljev neprilagojene mladine udeležil seminarja o vodenju ljudi in skupinskem delu, ki je bil v Linzu na Donavi. Po povratku s tega seminarja sem napisal poročilo in ga objavil v časopisu "Naši razgledi" (z dne 10. decembra 1966, št. 23, stran 478) v Ljubljani in v strokovnem časopisu jugoslovanskih defektologov "Specijalna škola" (Beograd, XVI/ 1967, št.4, stran 497 - 502).

Po tem seminarju je Institut za kriminologijo pri pravni fakulteti organiziral prvi seminar v januarju 1967 na Bledu. Seminar je vodil psiholog dunajskega mladinskega sodišča dr. Otto Wilfert, ki je v Avstriji organiziral že več takih seminarjev in velja za posebnega strokovnjaka

za vodstvo tovrstnih seminarjev. Glede na vodjo seminarja je bilo potrebno, da se je seminar odvijal na nemškem jeziku. Seminar je obiskovalo 15 oseb in sicer 5 profesorjev (med njimi trije univerzitetni), 4 psihologi, 3 pravniki, 2 ravnatelja vzgojnih zavodov in en vzgojitelj. Že oktobra 1967 je Inštitut za isto skupino organiziral seminar druge stopnje, ki ga je prav tako vodil dr. Wilfert. Razen teh dveh seminarjev je dr. Wilfert s to skupino imel še dva seminarja in sicer v oktobru 1968 in februarju 1970.^x

Med tem smo se na Inštitutu za kriminologijo v Ljubljani odločili, da tov. Brankota Martinoviča in Bernarda Stritih še naprej izobražujemo v skupinskem delu, da bi potem lahko prevzela organizacijo seminarjev v Sloveniji. Zato sta obiskala nekaj nadaljevalnih seminarjev v Avstriji, razen tega pa sta bila povabljeni tudi na Dunaj k posebnemu sestanku vodij seminarjev o skupinskem delu.

Februarja 1968 je Inštitut za kriminologijo v zvezi z Višjo šolo za socialne delavce v Ljubljani in Prehodnim mladinskim domom v Ljubljani organiziral prvi slovenski seminar o skupinskem delu, ki sta ga vodila tovariša Martinovič, direktor Prehodnega mladinskega doma v Ljubljani in Stritih, predavatelj metodike socialne šole na Višji šoli za socialne delavce. V organizaciji navedenih treh organizatorjev je bilo do sedaj organizirano 14 seminarjev za sedem različnih skupin oseb, ki so vsi obiskali po dva seminarja in sicer I. in II. stopnje. Skupno je te seminarje obiskovalo 166 oseb in sicer: 54 socialnih delavcev, 25 vzgojiteljev vzgojnih zavodov, 22 psihologov, 14 pravnikov, 12 mojstrov, 11 pedagogov, 9 ravnateljev vzgojnih zavodov, 6 zdravnikov - psihiatrov, po 5 medicinskih sester in profesorjev ter po en sociolog, pedagoški svetovalec in kriminalistični delavec.

^x Glej Šelih; Uvajanje skupinskega dela pri nas, Revija za kriminalistiko in kriminologijo, št.21/70, str. 151-152.

Posebej je Stritih organiziral še 4 seminarje, ki jih je obiskalo 139 oseb, večinoma socialnih delavcev. Omeniti je treba tudi dva seminarja, ki sta bila v letu 1971 organizirana za slušatelje III.stopnje kazenskopravne smeri pravne fakultete v Ljubljani, ki jih je obiskovalo še 26 oseb. Tako je do sedaj (31.12.1971) v Sloveniji obiskalo skupaj 331 oseb seminarje o grupnem delu.

Zaradi popolnosti je treba omeniti, da po nekoliko drugačni metodi prireja seminarje o skupinskem delu tudi delavska univerza v Ljubljani. Te seminarje vodi prof. Danica Marion, ki se je za to delo posebej izobraževala ob svojem bivanju v ZDA. S temi seminarji pripravlja delavska univerza v Ljubljani kadre za delo s starši in mladino v šolah za starše in šolah za življenje.

Iz Slovenije se skupinsko delo širi tudi na Hrvatsko in v Srbijo. Tako je Sekcija vzgojiteljev neprilagojene mladine Zveze društev defektologov Jugoslavije februarja 1970 v Šmarjeških toplicah organizirala prvi seminar za skupinsko delo, ki ga je obiskovalo 7 oseb iz Hrvaške in 7 oseb iz Srbije. Seminar je vodil Branko Martinovič. Oktobra 1971 je ta skupina obiskala seminar druge stopnje, ki je bil prav tako organiziran v Sloveniji (Piran).

Končno je treba omeniti, da je Zavod za socialno delo SR Hrvatske naprosil tovariša Martinoviča, da je v juniju imel v Trakoščanu in oktobra v Crikvenici seminarje o skupinskem delu za skupaj 48 strokovnih delavcev vzgojnih zavodov iz te republike.

V Sloveniji smo začeli prirejati tudi aplikativne seminarje po metodah skupinskega dela, ki predstavlja v tem pomenu posebno metodo andragogike. Tako je Višja šola za socialne delavce januarja 1969 organizirala v Šmarjeških toplicah seminar za socialne delavce, ki vodijo pri naših skrbniških organih vzgojni ukrep strožjega nadzorstva. Podlaga temu seminarju so bile ugotovitve raziskave Inštituta za kriminologijo v Ljubljani o izvajanju in uspeš-

nosti tega vzgojnega ukrepa. V novembru 1971 pa so Republiški sekretariat za pravosodje in občo upravi skupaj s Pravno fakulteto in Inštitutom za kriminologijo izvedli po metodi skupinskega dela seminar za sodnike, tožilce in delavce javne varnosti o problematiki predhodnega sodnega kazenskega postopka. V pripravi pa je tak seminar tudi za socialne delavce skrbniških organov, ki se ukvarjajo z oddajo otrok in mladoletnikov v vzgojne zavode.

Nekateri socialni delavci že uporabljajo metode skupinskega dela pri svojem vsakdanjem delu. Zneno nam je to za zavode za socialno delo občine Center, Šiška in Bežigrad v Ljubljani. Metoda skupinskega dela se zlasti uporablja v vzgojnem zavodu v Gorenjem Logatcu in v Predhodnem mladinskem domu, pa v vzgojnih posvetovalnicah v Ljubljani in Mariboru. Razen tega se uporablja kot skupinska psihoterapija^x v naših psihiatričnih bolnicah, zlasti pri zdravljenju alkoholikov. Omenili smo že uporabo skupinskega dela v šolah za starše delavske univerze v Ljubljani. Končno pa je treba omeniti, da metodo skupinskega dela uporabljajo trije univerzitetni učitelji pri svojem delu s študenti na pravni fakulteti v Ljubljani. Ko vse to navajam se zavedam, da v tem navajanju nisem popolen. Navedel sem le tisto kar sem vedel in naj mi zato oprostijo tisti, ki jih nisem omenil, ker za nje nisem vedel.

Na koncu naj na kratko še očrtam naloge seminarjev o skupinskem delu kot seminarjev za trening.

Predvsem je naloga teh seminarjev doživljati grupne procese, to je procese, ki se dogajajo v skupinah s predpo-

^x Združenje nevrologov in psihiatrov Jugoslavije je skupno s psihoterapevtsko sekcijo zbora zdravnikov Hrvatske posvetilo II. jugoslovanski psihoterapevtski seminar, ki je bil junija 1968 v Mokricah v Sloveniji skupinski psihoterapiji. O tem seminarju so leta 1969 izdali tudi lično publikacijo.

stavko, da se ustvari pravšno razumevanje za potek procesov, ki se dogajajo v skupini. Razen tega je namen teh seminarjev, da se udeleženci izvežbajo v različnih funkcijah, ki jih posameznik lahko ima v skupinah, kot tudi, da spozna območja učinkovanja teh funkcij v skupinah. Pri tem gre za doživljanje čustvene zadovoljitve, ki nastaja iz produktivnega sodelovanja v skupini oziroma za vzbujanje pripravljenosti, da se z zadovoljstvom akceptira pomoč, ki jo nudi skupina. Končno pa je namen teh seminarjev tudi opazanje in analiza dogajanja v skupinah.

Pri teh seminarjih je poudarek na lastnem doživljanju. Pri tem pa bo razočaran vsakdo, ki bi pričakoval, da bo na tem seminarju dobil določene recepte. Taki recepti niso mogoči, ker so situacije v vsakem danem momentu in delovanje osebnosti enkratno, pa tega zato ni mogoče shematizirati. Lastno doživljanje v skupinah pa daje posamezniku velike možnosti, da v času vse večje mehanizacije in avtomatizacije pri svojem delu z ljudmi deluje individualno in ustvarjalno.

dr. Bronislav Skaberne

SIMPOZIJ O SOCIALNI PATOLOGIJJI OTROK IN MLADINE (Zlatibor, 27-29. oktober 1971)

V okviru svojega programa dela je Inštitut za kriminološka in kriminalistična raziskovanja v Beogradu (Inštitut za kriminološka i kriminalistička istraživanja) organiziral simpozij o socialni patologiji otrok in mladine (1).

¹⁾ Isti inštitut je organiziral v dneh od 24. - 26.11.1969 v Vrnjački Banji simpozij na temo: "Društvena patologija u Jugoslaviji" (knjigo z istim naslovom je izdal organi-

Razlog za izbor take teme so bila dosedanja spoznanja, da socialno patološki pojavi med otroki in mladino predstavljajo poseben problem in, da je za njihovo preprečevanje in odpravljanje potrebno organizirano delovanje družbe.

Namen simpozija je bil, da omogoči popolnejši vpogled v obstoječo problematiko, v njen obseg in pojavne oblike, hkrati pa naj bi pokazal smer bodoče družbene aktivnosti na tem področju. Zato je organizator povabil na simpozij predstavnike ustreznih znanstvenih in strokovnih ustanov, sodišč, tožilstev, organov javne varnosti, centrov za socialno delo, prosvetno pedagoških zavodov in šol.

Vsi udeleženci so nekaj dni pred simpozijem prejeli gradivo za posvetovanje. Knjiga "Socijalna patologija dece i omladine", v kateri so vsi referati, obsega 577 strani.

Ob tem gradivu, so bili udeleženci postavljeni pred odgovorno nalogo, kako proučiti tako obsežno gradivo. Verjetno je večina postopala po načelu, da je pregledala le tisti del gradiva, ki obravnava njihovo delovno področje. Referate so napisali strokovnjaki z najrazličnejših področij, kar je na simpoziju omogočilo res celovito in vsestransko obravnavanje problema socialne patologije med otroki in mladino.

Poleg uvodnega referata dr. Katje Vodopivec: "O družbenih razmerah, ki pospešujejo socialno patološko vedenje med

zator simpozija, v Beogradu 1969 leta). Na simpoziju so bili podani trije glavni referati in sicer: Bavcon: "Splošni problemi socialne patologije"; Najman: "Osnovna vprašanja socialne patologije"; Todorović: "Metodološki pristop k raziskovanju vpliva podkultur na socialno patološke pojave". Koreferati pa so obravnavali različne socialno patološke pojave, kot npr.: duševne bolezni, prostitucijo, zvočništvo, pornografijo, alkoholizem, brezzdelje, potepuštvo, beračenje, samomore, narkomanije, igranje na srečo.

otroki in mladino", so bile na simpoziju obravnavane še te teme:

- Prevenција socialne patologije otrok in mladine (splošni pristop, vloga družine, vloga šole, vloga socialne in zdravstvene službe, vloga sredstev masovne komunikacije),
- Oblike socialne patologije otrok in mladine (delinkvenca, ostale oblike socialne patologije),
- Evidenca in spremljanje socialne patologije otrok in mladine.

V nadaljevanju bomo prikazali nekaj misli iz uvodnega referata in nekaterih drugih referatov, na koncu pa še zaključke simpozija.

1. DRUŽBENE RAZMERE, KI POSPEŠUJEJO SOCIALNO PATOLOŠKO VEDENJE MED OTROKI IN MLADINO

V uvodnem referatu dr. Vodopivčeva najprej pojasnjuje pojem socialne patologije. Pri tem ta pojem izvaja iz širšega pojma socialne (družbene) deviantnosti. Pojem deviantnosti pa dobi svoj smisel šele v relaciji do večinskega poprečja. Pri tem ugotavlja:

- da tisto, kar je v danem trenutku sprejeto poprečno kot dobro, je zgodovinsko spremenljivo,
- da med deviantnim in poprečnim ni trdne meje, temveč kontinuirani prehod in,
- da progresivno deviantno ponašanje ni vedno lahko ločiti od negativno deviantnega.

Kakor meje med zdravjem in patologijo niso trdne niti v medicini, še prav posebno ne v psihiatriji, temveč gre za kontinuirane prehode iz bolj ali manj normalnih zdravstvenih stanj v patološka, tako te meje niso trdne in ostro

določene v družbenih dogajanjih. Čeprav se nam običajno zdi popolnoma znano, kaj je in kaj ni družbeno patološko ponašanje, z detaljnim proučevanjem sedanjih in preteklih družbenih procesov postane naša laična predstava o tem vse manj jasna. Vse kar ni konformno poprečnemu družbenemu pričakovanju ni patološko, z druge strani pa tudi vsa konformna ponašanja niso znak družbenega zdravja. Referentka omejuje patologijo predvsem na tiste primere, v katerih posamezniki preprečujejo pot svobodnega razvoja kreativnih sil samemu sebi, drugim ali družbeni skupnosti (referat stran 8).

Ko obravnava referentka pojavne oblike in obseg socialno patoloških pojavov med otroki in mladino, vse socialno patološke pojave, pri katerih se kaže destruktivna osebnost, razdeli v štiri kategorije in sicer:

1. destruktivna dejanja zoper integriteto drugih oseb (kazniva dejanja zoper življenje in telo, kazniva dejanja in težji prekrški zoper javni red in mir, kazniva dejanja in prekrški zoper osebno dostojanstvo in zoper moralo, zlasti, če je uporabljena sila);
2. destruktivna dejanja zoper lastništvo in materialne dobrine drugih (kazniva dejanja zoper premoženje; tihotapstvo orožja, valute, zlata, blaga, mamil; igre na srečo; prostitucija);
3. dejanje umika (pobegi od doma, izostajanje iz šole);
4. destruktivna dejanja zoper samega sebe (alkoholomanija in narkomanija; poskusi samomora in samomori).

Ko referentka prikazuje obseg nekaterih socialno patoloških pojavov nasploh, še posebno med mladino, postavlja hipotezo, da se v relativnih razmerah in v zgodovinskih dimenzijah število socialno patoloških pojavov ne povečuje v tako velikem obsegu, kot to običajno verujemo. Menjajo pa se oblike in načini odstopanja od tistih poprečij,

ki so sprejeta v določenem zgodovinskem obdobju kot splašno veljavna. To pa ne pomeni, da bi smelo biti naše vedenje do teh pojavov pasivno. Kakor je bilo mogoče s socialno zakonodajo bistveno zmanjšati brezdelje in potepuštvu, tako bi bilo po vseh verjetnosti mogoče zmanjšati obseg tudi drugih vrst socialne patologije.

Vsega bogastva misli v referatu, ko obravnava teorije o družbenih razmerah, ki morejo vplivati na socialno patološke pojave, ni mogoče prikazati v tem zapisu, zato bomo skušali prikazati le nekaj misli, ki so po našem mnenju še posebno pomembne za delavce na področju socialnega varstva.

Po teoriji učenja, bi mogla imeti primarna socializacija otroka, ki se odvija v subkulturnem miljeju, pomembno vlogo pri nastajanju socialno patološkega vedenja (vpliv večje regionalno centrirane ali etnično povezane grupe; vpliv družine kot vzorca ponašanja v smer delinkvence, asocialnosti, alkoholizma itd). Med navedenimi teorijami se nam zdi, da bi mogla biti za delo na področju šolstva, pravosodja in socialnega varstva še zlasti pomembna teorija o družbeni stigmatizaciji, ki ugotavlja, da je najbolj kritičen trenutek, ko okolje označi posameznika kot deviantno osebnost. Od tega trenutka se menja družbeni status posameznika, spremeni se njegova percepcija o samem sebi. Ponašanje je med ostalim tudi posledica reagiranja javnosti na posameznika, zato mi z različnimi vrstami diskriminacije dejansko, čeprav ne vedno namerno, zmanjšujemo življenske možnosti posameznikov.

Ko referentka ugotavlja, da se bo v absolutnem številu obseg družbeno patoloških pojavov še povečal sorazmerno s tempom razvoja naših ekonomskih in družbenih odnosov, se vpraša, kakšno pot naj uberemo v prihodnje, da z našimi intervencijami ne bomo povečali obsega družbenih spopadov, temveč, da bomo vplivali na njihovo zmanjševanje. Med odgovori najdemo misel, da bi vendarle morali nekaj storiti že danes in ne čakati, da bodo socialno

patološki pojavi postali popolnoma neznosni (tedaj bomo začeli s povečevanjem števila delavcev v organih javne varnosti, namesto, da bi že danes začeli s povečevanjem števila delavcev, ki delajo v službah prevencije in terapije). Mogoče bi bilo koristno razmišljati o načinih za postopno menjanje stališč subkulturnih skupin. Mogoče bo enkrat potrebno posebej razmišljati o nasprotjih med cilji, ki jih proklamira naša družba in tistimi, ki jih priznava. Mogoče bo enkrat potrebno posebej razmišljati o tem, kaj pomeni stigmatizacija, ko se enkrat začne, in ali je moralno obsojanje akt destrukcije ali kreativnosti.

Referentka izraža osebno prepričanje, da v praksi pričnemo z odklanjanjem družbeno patoloških simptomov zelo pozno, toliko pozno, da le zelo redko uspemo spremeniti že več let utrjeni vzorec ponašanja. Zato iz problematike zgodnjega preventivnega delovanja navaja le dva problema in sicer problem odnosa družbe in strokovnih delavcev do staršev družbeno deviantnih otrok in problem življenjskih možnosti mladih deviantov. Glede prvega problema se referentka zaveda, da pri masovnem pojavu ni mogoče delati preventivno z vsakim roditeljem. Prosvetljevanje staršev s popularnim tiskom, sestanki s starši v šoli in postopno odpiranje posvetovalnic za starše, je skoraj vse, kar lahko realno storimo na širšem planu prevencije. Toda, postopno spreminjanje stališč do staršev, vsaj od strani strokovnih delavcev in pedagogov, bi moglo sčasoma zmanjšati obseg nepotrebnih in nekoristnih konfliktov, ki jih sami ustvarjamo na ta način, da obsojamo druge in s tem verujemo, da smo zaradi tega mi sami boljši.

2. PREVENCIJA SOCIALNE PATOLOGIJE MED OTROKI IN MLADINO

Splošni pristop k prevenciji socialne patologije med otroki in mladino sta obravnavala Cotić in Jašović. Prvi je v referatu o družbenem reagiranju na socialno patološko ponašanje otrok in mladine zavzel stališče, da je treba

pod družbeno reakcijo smatrati "vse mogoče metode in oblike delovanja v okviru družbe v smeri preprečevanja in odpravljanja socialno patoloških pojavov" (referat stran 4). Še posebno je ta družbeni karakter izražen pri izobraževalnih, socialnih in zdravstvenih ustanovah. Seveda pa spadajo v ta okvir tudi "čisti" družbeni faktorji kot so družbeno-politične organizacije, kulturne in znanstvene asociacije ter tiste interesne skupnosti delovnih ljudi in občanov, ki v osnovni orientaciji svoje aktivnosti niso ločene od splošnih družbenih ciljev.

Drugi referent pa v referatu o programih prevencije socialno patološkega ponašanja mladih, daje najprej splošni pregled naše prakse prevencije, nato pa obravnava programe prevencije in njihov pomen. Referent ugotavlja, da naše preventivne ukrepe na tem področju karakterizirajo improvizacija, parcelirano in pomanjkljivo koordinirano angažiranje raznih družbenih in državnih institucij, organizacij in skupnosti. Za izboljšanje sedanjega stanja je potrebno predvsem programiranje preventivne dejavnosti (referat stran 8). Pri nas vlada mišljenje, da so vsi odrasli člani družbe kompetentni, da o socialno patoloških pojavih med mladino meritorno sodijo in zavzemajo stališča. K temu na določen način pripomore tudi dejstvo, da tudi tisti, ki se uradno bavijo s temi pojavi, niso v pripravi za svoj poklic dobili dovolj znanja, ki je pogoj za njihovo uspešno delo na tem področju (referat str.7). Da bi preventivna aktivnost bila čim bolj uspešna, je potrebno pristopiti k izdelavi kompleksnih programov prevencije na različnih nivojih družbeno političnih skupnosti, začeti pri komuni kot osnovni asociaciji občanov in njihovih delovnih organizacij, nadaljevati preko širših skupnosti, mest, regij, pokrajin do republik in federacije. Čim bližji bi bili programi konkretnim življenjskim pogojem in razmeram, tem bolj bi morali biti konkretni, biti bolj izdelani in vsebinsko bogatejši z navedbo sredstev, ukrepov in aktivnosti z jasno definiranimi nosilci in njihovimi obvezami (referat stran 24). Programiranje preventivne dejavnosti zahteva veliko metodološko - teoretič-

nega in strokovnega znanja, zato imajo pri tem prvo-razredno vlogo ustanove, ki se uradno bavijo s kriminaliteto in drugimi pojavi socialne patologije. Samo po sebi pa je umevno, da morajo pri končnem oblikovanju in posebno pri realizaciji programov, sodelovati vsi družbeni faktorji, državni organi in posamezni občani (referat stran 25).

Vlogo družine pri preprečevanju socialno patoloških pojavov je obravnaval en sam referat (Prodanovič: "Usposabljanje staršev za vzrejo in vzgojo otrok kot faktor preprečevanja"), dočim je vlogo šole obravnavalo pet referatov (Juhas: "Model šole, ki maksimalno doprinese k vzgoji mladih in uspešno opravlja preventivne in korektivne funkcije"; Medveš: "Efikasnost šolskega sistema in formiranje njegovih vrednot"; mr. Oberlintner: "Podaljšano in celodnevno bivanje učencev v šoli iz aspekta preprečevanja mladostniške delinkvence"; Jelenc: "Kako organizirati sistem služb za pomoč otrokom z motnjami, deviacijami in posebnostmi v razvoju osebnosti"; dr. Skaberne: "Šola kot strateška točka preprečevanja socialno patoloških pojavov").

Vlogo socialne službe v preprečevanju socialno patoloških pojavov med otroki in mladino je obravnavala Olgica Matić. Referentka izhaja iz že znanega dejstva, da imajo ukrepi, ki se uporabljajo v okviru socialne politike in socialnega varstva, bistven vpliv na celokupni družbeni razvoj in, da so hkrati ti ukrepi sami odvisni od družbenega razvoja (referat stran 1). Referentka nato obravnava zakonske osnove socialnega varstva za preprečevanje socialno patoloških pojavov med otroki in mladino ter ustanove, ki jih koristijo socialno varstvo pri preprečevanju teh pojavov. Posebej obravnava skrbstvene organe z vidika številčne in strokovne zasedenosti in obremenjenosti z delom. V tej zvezi ugotavlja, da so na skrbstvenih organih občin v največjem številu zaposleni socialni delavci, teh je 64,2 % (podatek velja za 255 občin, ki so odgovorile na anketo), dočim je v centrih za socialno delo 56,1 % socialnih delavcev, poleg njih pa še 20,8 % pedagogov,

14 % psihologov, drugi delavci pa so še defektologi, vzgojitelji, pravniki, učitelji in referenti (podatki veljajo za 100 centrov za socialno delo, ki so odgovorili na anketo, iz Slovenije je odgovorilo le 5 centrov za socialno delo !). Nato referentka prikazuje število vzgojno zanemarjenih in delinkventnih otrok in mladoletnikov po posameznih republikah in število strokovnih delavcev, ki delajo s temi otroki in mladoletniki. Pri tem ugotavlja, da delajo v centrih za socialno delo z vzgojno zanemarjenimi in delinkventnimi otroki in mladoletniki poprečno dva do trije delavci. Izjema pa so centri za socialno delo v Sloveniji (podatek velja seveda le za centre, ki so odgovorili na anketo), kjer dela s temi otroki in mladoletniki le po en delavec (referat stran 18). Referentka zaključuje svoj referat z besedami : " ... da je skrajni čas, da odgovorni družbeni faktorji federacije, republik, še posebno pa občinskih skupščin podvzamejo ustrezne konkretne akcije za reševanje vsaj osnovnih pogojev, ki so neogibno potrebni za obstoj in učinkovito delo teh služb" (stran 25).

3. OCENA SIMPOZIJA

Že na začetku smo navedli, da so udeleženci prejeli pred simpozijem referate, ki obsegajo 577 strani. Takšen obseg gradiva in namen simpozija, da obravnava vse socialno patološke pojave med otroki in mladino, je nujno prispeval k splošnosti simpozija, še posebno, če upoštevamo, da so se ga udeležili strokovni delavci najrazličnejših profilov in dejavnosti. Prvi dan simpozija so prevladovali referati in diskusija o tem, kakšen je in kakšen naj bi bil naš sistem šole z razvitimi svetovalnimi službami. Drugi dan pa je prevladoval problem mladoletniške delinkvence, delno ob njem pa še problem narkomanije mladih (oceno podajamo na podlagi števila referatov in usmeritve diskusije).

Ob dejstvu, da je bilav nekaj zadnjih letih obravnavana podobna problematika že na več simpozijih (2) in, da so na simpozijih sodelovali večkrat isti referenti z dokaj podobnimi temami, ob tem pa se je le malo spreminjala struktura udeležencev, moremo sklepati, da je za naše trenutne razmere (družbeno-ekonomske, kulturne, socialno-zdravstvene) na voljo že dovolj (preveč) znanstvenih obravnav, spoznanj, ugotovitev, mnenj, stališč in za naše razmere znanih in tako značilnih sklepov, ki se začenjajo: "Potrebno je...". Zdi se nam, da ni ravno potrebno organizirati novega simpozija za to, da bi na njem ugotovili, da nismo skoraj nič ali zelo malo uresničili od vseh doslej sprejetih sklepov in predlogov, ki so prav tako bili utemeljeni in sprejeti na simpozijih ali podobnih sestankih. S tega vidika popolnoma sprejemamo misel izraženo v diskusiji (dr. Bronislav Skaberne, Radul Jovanović), da manjka kontinuiteta našega dela na sploh in še posebno kontinuiteta med sprejetimi sklepi na prejšnjih simpozijih in našim sedanjim delom.

Vedno bolj uvidevamo, da tak način dela (sklicevanje simpozijev z desetninami referatov in stotinami udeležencev najrazličnejših profilov in služb) ni in ne more roditi boljših sadov, kot pa je to pokazala dosedanja praksa. Zdi se nam, da so komunikacije na takih sestankih med znanstveniki - raziskovalci in praktiki malo učinkovite, ne le zato, ker ljudje na splošno neradi sprejemajo tuja stališča in menjamo svoja, temveč še bolj iz razloga, ker za uresničitev znanstvene misli ni vedno dovolj, da ta prodre od znanstvenika do praktika, temveč je pogosto potreben še vmesni člen, ki določeno znanstveno misel (dosežek) utelesi, bodisi s predpisom ali z denarjem.

(2) Arandjelovac, 1967: "Prevenција mladoletniške delinkvence";
Vrnjačka banja, 1969: "Družbena patologija v Jugoslaviji";
Arandjelovac, 1970: " Izvrševanje kazenskih sankcij zoper mladoletnike"

Če skušamo oceniti sam simpozij, moramo reči, da je ta dal obsežno gradivo o socialno patoloških pojavih med otroki in mladino (družbeni pogoji za njihovo nastajanje, oblike, evidenca in spremljanje pojavov ter njihova prevencija). Udeleženci so bili enotni glede družbene nevarnosti tega pojava, in glede neuspešnosti dosedanjih ukrepov in prizadevanj za preprečevanje in obravnavanje teh pojavov. V referatih in v diskusiji so bili podani številni in raznovrstni predlogi glede potrebnih ukrepov, ki bi verjetno vplivali na zmanjšanje obsega socialno patoloških pojavov med otroki in mladino in na njihovo preprečevanje.

Kot posebno odliko simpozija bi mogli šteti poskus pritegniti k razpravam o socialno patoloških pojavih med otroki in mladino šolo, kot eno izmed pomembnih strateških točk za prevencijo teh pojavov. Vendar pa je organizator premalo poskrbel, da bi se simpozija udeležili delavci v šolstvu v večjem številu. Udeleženci s področja šolstva so priznali, da je pravilna ugotovitev, da je šola pogosto vzrok za pojave deviantnega ponašanja med otroki in mladino. Znana slovenska pedagoginja Draga Humek je predlagala, da naj organizator simpozija razdeli gradivo s simpozija med delavce v šolstvu.

Udeleženci smo odšli na svoje domove in na delovna mesta z množico bogatih misli in sklepov o tem, kaj bi bilo treba storiti na obravnavanem področju. Ob tem pa se nam zdi, da še nimamo zanesljivih meril, s katerimi bi znali izmeriti kasnejše učinke takega sestanka (referatov, diskusije, poslušanja). Nismo popolnoma prepričani, da bi meritve pokazale vedno in povsod pozitiven uspeh (ali sploh kakšen rezultat),

Želimo, da naš izraženi skromni optimizem ne bi pomenil, da si ne bi mi, vsak po svojih možnostih in v okviru svoje dejavnosti prizadevali za napredek pri obravnavanju in delu na področju socialne patologije otrok in mladine.

ZAKLJUČKI SIMPOZIJA (+)

Udeleženci Simpozija o socialni patologiji otrok in mladine, ki je bil od 27. do 29. oktobra 1971 na Zlatiboru v organizaciji Inštituta za kriminološka in kriminalistična raziskovanja v Beogradu, so med ostalim

u g o t o v i l i:

1. Pojavi socialne patologije otrok in mladine pri nas z ozirom na obseg in škodljive posledice upravičeno vznemirjajo našo javnost, ki od družbenih organov, javnih služb in pristojnih ustanov zahteva bolj učinkovite in bolj organizirane akcije in ukrepe za preprečevanje in odpravljanje teh pojavov.
2. Dosedanja preventivna aktivnost, čeprav je dala določene pozitivne rezultate, se je pokazala kot nezadostno učinkovita, po svojem obsegu in kvaliteti pa ne ustreza dejanskim potrebam za celovito in načrtno preprečevanje in odpravljanje teh pojavov. Takšno stanje je pogojeno med drugim tudi z nezadostnimi materialnimi, organizacijskimi in kadrovskimi potenciali socialnega varstva; z nerazvitostjo mreže predšolskih ustanov; ustanov za podaljšano bivanje oziroma za celodnevni pouk v šolah; z nerazvitostjo mreže mentalno - higienskih in pedagoško svetovalnih ustanov in drugih ustreznih družbenih služb in ustanov.
3. Čeprav mora biti osnovno družbeno angažiranje na področju preprečevanja socialno patoloških pojavov med otroki in mladino usmerjeno prvenstveno na ukrepe za preprečevanje, pa obstoja na področju pravne družbene reakcije na te pojave še vedno več praznin, nepopolnosti in neusklajenosti z zahtevami sodobnega časa. To prihaja posebno do izraza: na področju obsega in zakonske družbene intervencije na pojave socialne pato-

+ Uradni tekst, ki ga je dal organizator simpozija. Iz srbohrvaščine prevedel Franci Brinc

logije otrok do 14 leta starosti, v neusklajenosti med sistemom kazenske in upravno-kazenske odgovornosti; v neustreznem in nepopolnem izkoriščanju možnosti, ki jih nudi materialno-procesna kazenska zakonodaja, posebno glede izrekanja ustreznih sankcij in uporabi varnostnih ukrepov oziroma njihovega izvrševanja; v pomanjkanju zakonskih norm, ko se pojavijo "nove" oblike socialne patologije, npr. narkomanija ipd.

4. Naš samoupravni družbeno-politični sistem omogoča in zahteva najširše družbeno angažiranje pri reševanju vseh družbenih problemov, tako tudi preprečevanje in odpravljanje družbeno negativnih pojavov. To velja v polni meri tudi za prewencijo socialno patološkega ponašanja otrok in mladine, kjer se morajo angažirati najširše družbene sile na vseh ravneh družbene ureditve. Programi preventivne aktivnosti morajo biti bolj konkretni, bolj učinkoviti in usklajeno izdelani in izvajani posebno v komuni. To zahteva povezovanje in sodelovanje med vsemi družbenimi faktorji, kajti le tako je mogoče doseči enotno, racionalno in učinkovito delovanje na področju preprečevanja in odpravljanja vseh družbeno negativnih pojavov, še posebno pojavov med otroki in mladino.
5. Sistem enotnega in povezanega družbenega reagiranja v cilju preventivnega in represivnega delovanja zoper socialno patološko ponašanje otrok in mladine, mora biti zasnovan na sistematičnem in kontinuiranem izvrševanju planiranih ukrepov in vrednotenju njihovega učinka, kakor tudi na spoznanjih znanstvenih raziskovanj teh pojavov. Ugotovljeno je, da je znanstveno raziskovalno delo na tem področju še vedno nezadostno razvito. To pride še posebno do izraza glede "novih" oblik deviantnega ponašanja mladine; učinkovitosti obstoječega sistema družbenega reagiranja; uresničitve mnogih že predlaganih ukrepov in aktivnosti; kakor tudi glede mnogih drugih problemov na relaciji družba - mladina.

Na osnovi teh splošnih ugotovitev, je Simpozij sprejel sledeče

z a k l j u č k e

1. Družbeni ukrepi prevencije morajo poleg otrok in mladine zajeti tudi družino kot primarno socialno grupo. Znano je, da ta predstavlja enega od pomembnih faktorjev za nastanek in obstoj socialno patološkega ponašanja otrok in mladine. Zato je nujno, da se družina bolj in na ustrežnejši način vključi v tretman s ciljem odprave socialno patoloških pojavov pri otrocih in mladini.

Da bi mogla družina uspešno opravljati svoje funkcije, ji je potrebna pomoč širše družbene skupnosti in njenih institucij in organizacij. Zato je potrebno posvetiti posebno pozornost razvijanju tistih oblik dela s starši, ki jih bodo usposobile za kar najbolj uspešno opravljanje njihove vzgojne funkcije. Na simpoziju je bilo posebno poudarjeno, da je treba sodobni družini, posebno tedaj, ko prihajajo do izraza socialno patološki pojavi pri njenih mladih članih, nuditi tudi drugo specializirano pomoč.

Na simpoziju je bilo posebej poudarjeno, da je pri nas skrajno nerazvita mreža predšolskih ustanov in da je zato treba razvijanju te mreže posvetiti polno pozornost. Ugotovljena je bila tudi potreba po večji odgovornosti staršev, vključno tudi klicanje na kazensko odgovornost, kadar je to smotno.

2. Sodobne teorije o šoli, kakor tudi praksa tistih vzgojno izobraževalnih ustanov, ki so pokazale boljše rezultate pri vzgoji mladih, v zmanjševanju pojava ponavljanja razredov in v preprečevanju delinkvence, kažejo na možnosti, ki jih imajo pod določenimi pogoji vse šole, ne samo pri opravljanju osnovnih vzgojno izobraževalnih, temveč tudi posebnih funkcij preventivne, korektivne in kompenzacijske narave.

Takšnim funkcijam ustreza model šole, ki deluje v skladu s principom permanentnosti izobraževanja, njeni organi samoupravljanja, strokovni organi, asociacije učencev in staršev v sodelovanju in ob pomoči drugih faktorjev pa izvajajo ukrepe, z namenom, da se:

- zagotovi redno obiskovanje šole,
- omejijo izobraževalne zahteve in se na ta način omogoči vsakemu učencu, da uspešno konča razred in šolo,
- stalno izvaja modernizacija vzgojno izobraževalnega procesa, posebno pouka,
- poveča splošna vzgojna funkcija šole ob neposrednem programiranju vzgojnega dela v šoli,
- odnosi v šoli in v okolju razvijajo na principih samoupravljanja, pri tem pa je posebno pomembno povečati vlogo samoupravljanja učencev,
- razvijajo raznovrstne aktivnosti v šoli, ki so posebno pomembne za socialno-preventivno funkcijo,
- uvaja podaljšano bivanje oziroma celodnevni pouk,
- bogatijo oblike prostovoljnih aktivnosti, da se obvezno vključijo vsi učenci v družbeno koristno delo, v proizvodne in socialne aktivnosti, razvija tekmovanje,
- poveča vzgojna funkcija razrednega starešine, uvajajo v šole službe pedagoga, šolskega psihologa ali socialnega delavca,
- uvedejo neobvezni tečaji predpoklicnega značaja,
- uresniči princip samoupravnega družbenega organiziranja staršev, posebno stimulira uspešno delo učiteljev pri vzgoji in njihovo permanentno pedagoško izpopolnjevanje.

Šola lahko bolj uspešno deluje le, če tudi drugi faktorji vskladijo svoje delovanje s cilji vzgoje in izobraževanja,

ki so določeni v Resoluciji Zvezne skupščine o razvoju vzgoje in izobraževanja na samoupravni osnovi. S tem v zvezi je nujno, razen koordinacije, razvijati še široko družbeno gibanje za novo modernizirano šolo, z razširjenimi funkcijami vzgojne in socialne narave, kakor tudi povečano skrb za zaposlovanje učencev po končani šoli.

3. Služba socialnega varstva v komunah, organizirana v okviru centrov za socialno delo in še posebno v okviru organov uprave ni dovolj razvita, kakor v materialnem, tako tudi v kadrovskem in organizacijskem pogledu, da bi mogla opraviti težke in odgovorne naloge na področju prevecije in odpravljanja socialno patoloških pojavov med otroki in mladino. Zato je za izboljšanje dela te službe, nujno potrebno začeti z bolj popolnim in bolj določnim urejanjem njenega pravnega statusa, zagotoviti ji je treba materialno osnovo ter poiskati ustrezne organizacijske oblike, še prav posebno pa je treba zaposliti v tej službi večje število strokovnih kadrov različnega strokovnega profila in različne stopnje izobrazbe.

- V cilju določitve boljšega pravnega položaja službe socialnega varstva je treba težiti k takšnim rešitvam, ki bodo tem ustanovam zagotovile položaj samostojnih in samoupravnih delovnih organizacij. Dosedanje izkušnje kažejo, da socialna služba organizirana kot center za socialno delo deluje bolj uspešno in učinkovito, kakor službe organizirane v okviru upravnih organov, zato je potrebno stremeti k temu, da se v vseh občinah, kjer je to mogoče, ustanovijo centri za socialno delo.
- Center za socialno delo mora biti tako organiziran, da omogoči optimalno uporabo materialnih in kadrovskih sil za prevencijo socialno patoloških pojavov med otroki in mladino. Stremeti je treba za tem, da bo organizacijska oblika centra kar najbolj gibljiva, da se bo lahko prilagajala dinamiki teh pojavov.

- Strokovnost dela službe socialnega varstva je odvisna od vrste strokovnih kadrov, ki delajo na področju socialno patoloških pojavov. Treba je proučiti možnost uvedbe visokošolskega izobraževanja za vse strokovne delavce, ki delajo v teamih, kot obliki, ki je nujno potrebna pri delu z otroci in mladino z različnimi oblikami deviantnega ponašanja. Izboljšati je treba tudi strukturo kadrov v socialnem varstvu po strokovnem profilu in si prizadevati za odpiranje delovnih mest za psihologe, pravnike, defektologe, psihiatre - ki so posebej usposobljeni za delo na tem področju - in druge.

- Za uresničitev navedenih zahtev je potrebno, da občinske skupščine zagotovijo večja materialna sredstva za razvoj in nadaljnje delo socialne službe. Socialni službi je treba zagotoviti toliko sredstev, da bo lahko opravila svoje naloge in obveznosti, ki ji jih postavlja družba.

4. Populacija otrok z motnjami, deviacijami in posebnostmi v razvoju osebnosti je tista, iz katere se lahko rekrutira veliko število otrok z asocialnim ponašanjem. Ob ravnavanju teh otrok je treba posvetiti posebno pozornost in bi bilo potrebno v ta namen storiti naslednje:

- analizirati stanje in stopnjo razvitosti posameznih služb za pomoč tem otrokom,
- izdelati koncepcije posameznih služb na tem področju,
- koordinirati in razmejiti delo teh služb s pomočjo skupnega organa, ki ga je treba ustanoviti na ustreznem mestu,
- izdelati ustrezen sistem financiranja teh služb, v katerem bi se pokazali rezultati koordinacije služb in proučiti možnost reorganizacije obstoječih institucij za tretman otrok in mladine z deviantnim ponašanjem,

hkrati s tem pa odpirati nove institucije, ki naj omogočijo diferenciran tretman posameznih kategorij varovancev.

5. V celokupnem sistemu preprečevanja socialno patološkega obnašanja otrok in mladine zavzema pomembno mesto zdravstveno varstvo, zato je nujno še nadalje razvijati zdravstveno varstvo otrok in mladine. V okviru sistema zdravstvenega varstva je potrebno poleg obstoječih psihiatričnih ustanov in ustanov za mentalno higieno, ustanoviti še specialne ustanove in službe za otroke in mladino, ki kažejo mentalne motnje in socialno patološko obnašanje.
6. Ugotovljeno je, da je potrebno posvetiti posebno pozornost organizaciji prostega časa mladine zaradi preprečevanja socialno patoloških pojavov. V tej zvezi je bilo poudarjeno, da sredstva javnega obveščanja, kot pomembna vsebina prostega časa mladine, ne uresničujejo vedno in v polni meri pozitivnega vpliva na mladino. Zato je bilo poudarjeno, da morajo sredstva javnega obveščanja v večji meri posvetiti pozornost vsebini, ki se prikazuje, to pa še prav posebno pri obveščanju o socialno patoloških pojavih med mladino. Razen tega je bilo ugotovljeno, da sredstva javnega obveščanja niso v zadostni meri izkoriščena v preventivne namene.
7. V zvezi z ugotovitvami o neizdelanosti in pomanjkljivostih v normativnem sistemu reagiranja na socialno patološke pojave med otroki in mladino, se kaže potreba po ustreznih iniciativah za spremembe in dopolnitve kazenske, upravno-kazenske, rodbinske in druge zakonodaje v zvezi s to problematiko.
8. Osnovni pogoj za uspešno preventivno dejavnost je popolno poznavanje vseh oblik socialno patološkega obnašanja mladine, zato je potrebno v ta namen še nadalje razvijati znanstveno raziskovalno dejavnost. Posebno pomembno je tudi vzpostaviti enoten sistem spremljanja poja-

vov socialne patologije, prav tako pa je tudi nujno potrebno, da se sistematično spremlja učinkovitost preventivnih ukrepov in akcij zaradi njihove evalvacije.

9. Udeleženci simpozija smatrajo, da je število strokovnih kadrov, ki delajo na področju prevencije in kurative socialno patoloških pojavov premajhno in da je njihova strokovna izobrazba insuficientna. Zato se predlaga, da naj bodo vsi strokovni kadri, ki delajo na tem področju posebej usposobljeni za delo na tem področju.

10. Na simpoziju je bila posebej poudarjena potreba po koordinaciji aktivnosti raznih služb in institucij, ki delujejo na področju socialno patoloških pojavov na ravni federacije, čeprav se tu pojavljajo prvenstveno pristojnosti socialističnih republik ter njihovih ustreznih služb in organov. Vse to zahteva medrepubliško dogovarjanje in sodelovanje, ustrezne iniciative strokovnih in znanstvenih institucij in asociacij, kakor tudi morebitno ustanavljanje koordinacijskih teles, ker se samo na ta način lahko uspešno uresničijo ti in drugi podobni zaključki.

- - -

Ti zaključki se pošljejo zveznim, republiškim in pokrajinskim predstavniškim in izvršilnim telesom, zainteresiranim ustanovam, kakor tudi vsem časopisom, ki se ukvarjajo s problematiko, ki je bila predmet obravnavanja na tem simpoziju.

Udeleženci simpozija priporočajo Inštitutu za kriminološka in kriminalistična raziskovanja v Beogradu, da gradivo s simpozija širše publicira.

Franci Brinc

Mednarodni seminar "PLANIRANJE DRUŽINE V SISTEMU
ZDRAVSTVENEGA VARSTVA V SOCIALISTIČNIH DEŽELAH"

Rostock, Demokratična republika Nemčija, od 5. do 8.
oktobra 1971

Mednarodni seminar o planiranju družine v socialističnih deželah je organizirala sekcija "Zakon in družina" nemškega združenja za socialno higieno. Udeležili so se ga strokovnjaki iz Bolgarije, Češke, Jugoslavije, Poljske, Romunije, Sovjetske zveze, Madžarske, Demokratične republike Nemčije, kot opazovalci pa tudi delegacija Egipta in Združenih držav Amerike (ti zadnji so intenzivno opazovali predvsem večerne sprejeme). Na vprašanje enega izmed udeležencev, zakaj na seminarju, ki v naslovu kaže pretenzije, da je zbral ves socialistični svet, sodelujejo le 8 socialističnih dežel (konkretno je vprašal, zakaj ni bilo Vietnama) so organizatorji pojasnili, da gre samo za evropske socialistične dežele; nepojasnjeno pa je ostalo, zakaj ni sodelovala Albanija; tudi demografski referat, ki je bil najbolj "internacionalen" in je prikazal celotno demografsko sliko socialističnih dežel, je Albanijo izpustil. Najbrž zaradi težav s podatki, mogoče pa se je organizatorjem Albanija zdela tudi preveč nepopravljivo kitajska za evropski socializem.

Seminar naj bi prikazal celotna prizadevanja za planiranje družine v državah - udeleženkah. Tudi glavni referati so imeli namen, razgrniti situacijo v grobih potezah v vseh teh deželah, pri čemer pa je kolikor toliko uspel le demografski referat (ki je med drugim, imel podatek o nataliteti v Jugoslaviji 1970, kar je velik uspeh, referent je bil namreč Madžar, znano pa je, da navaden Jugoslovan v tem času komaj dobi podatek o nataliteti v SFRJ za leto 1969 !), pa še ta ni popolnoma na tekočem (navedbe o otroškem dodatku v Jugoslaviji ne veljajo več), medtem ko je vsem navedbam videti, da so dobljene iz ustnih virov, ki pa so dokaj nezanesljivi. Tako smo npr. v enem

izmed njih izvedeli, da v Sloveniji 14 % žensk redno uporablja oralne kontracepcijske tablete, medtem ko naše najbolj optimistične napovedi govore o 11 %, skupno z materinimi vložki. Če so tudi podatki iz drugih držav taki, česar seveda ne moremo presoditi, vsi podatki niso dosti vredni.

Seminarske ekipe, ki so z izjemo Jugoslavije predstavljale tudi uradne, državne ekipe, so bile prav zanimive. Tako so bile ekipe Češke, Madžarske, Poljske in Romunije izključno moške, v bolgarski ekipi je bilo 6 moških in ena ženska, nemška ekipa, ki je bila najštevilnejša, je bila mešana, rusko in jugoslovansko pa so sestavljale izključno ženske in sicer (po nemški terminologiji) rusko dve "starejši dami" in jugoslovansko "štiri mlade dame"; čeprav sicer nobena jugoslovanka ni bila v rosnih mladostnih letih, je pa poprečna starost naše ekipe bila vsaj 20 let nižja od drugih. Seveda pa je bil sklep o aktivnosti spolov in generacij iz tega prenagljen, saj kot rečeno, jugoslovanska ekipa ni bila "državna".

Ne vem, če ima to zvezo z državnimi odnosi, bilo pa je vseeno opazno, da je jugoslovanska ekipa navezala dokaj pristržne stike s poljsko in madžarsko delegacijo, odnosi s Čehi so bili mlačni, z Romuni hladni in z Bolgari ledeni; za rusko delegacijo se niti to ne da reči, ker nas obe dami nista opazali.

Delo seminarja je zajelo zares širok obseg; od pregleda splošne demografske situacije in preverjanja ciljevna tej čisto sociološki temi, pa do vprašanj okrog organizacije gibanja za planiranje družine, sistema izobraževanja kadrov, do opisa razširjenosti posameznih kontracepcijskih sredstev in načinov v posameznih deželah; debate so segale od strogo strokovnih, do prav široko načelnih. Posamezni referenti so poskušali dati pregled za vse socialistične dežele, diskutanti iz posameznih dežel pa naj bi - tako izgleda, je bila stvar zamišljena - temu dodali natančnejše in obširnejše informacije za svojo deželo.

Če na kratko strnem ugotovitve iz razprav, izgleda situacija takole: vse socialistične dežele se borijo z velikanskim številom abortusov, ker je zakonodaja večinoma zelo liberalna. Abortus je bil legaliziran l. 1955 najprej v Sovjetski zvezi, v letih do 1957 pa tudi v vseh ostalih (navzočih) socialističnih deželah. Sedaj je zakonodaja znatno postrožena v Romuniji ter Bolgariji, kjer je (navedeno iz referata dr. E. Szabadyja) abortus dovoljen le na podlagi zelo resne medicinske indikacije, ter Madžarski, medtem ko je v ostalih socialističnih deželah bolj ali manj lahko dosegljiv. Najlažje je seveda doseči abortus v Sovjetski zvezi, kjer se abortus smatra za še - vsaj izgleda po sicer zelo načelnih diskusijah sovjetskih predstavnic - vedno najbolj zdravo metodo za načrtovanje rojstev; saj sta obe dami (prof. Grinina in doc. Nikončikova) imeli mnogo zdravstvenih prigovorov k vsaki omenjeni vrsti kontracepcije. Podatki o številu abortusov so seveda dokaj nezanesljivi; zajemajo le podatke o uradno izvršenih abortusih, medtem ko so nam nekateri udeleženci v zasebnih pogovorih zaupali, da se opravi še cela vrsta nelegalnih abortusov, ki pa jih ne delajo kake grozljive mazačke, ampak za primerno plačilo specialisti - ginekologi.

Podatki, ki jih je navajal referent, ki pa je njihovi zanesljivosti mogoče oporekati, segajo od grozljive številke 401 abortus na 100 porodov v Romuniji leta 1965 do 47 abortusov na 100 porodov (Češka 1968), večinoma pa kažejo da je na 100 porodov tudi okrog 100 abortusov. Če verjame-mo tem podatkom, potem je naš rekord l. 1965 - 52 abortusov na 100 porodov - dokaj nizek in sedanje razmerje (45 abortusov na 100 porodov l. 1969) razveseljivo.

Kot rečeno, je nižanje števila abortusov, vsaj eden izmed zelo močnih razlogov za uvajanje kontracepcije. Kolikor kažejo referati in diskusije, so v socialističnih deželah poznane vse vrste kontracepcije, ki jih pozna svet, od klasičnih metod do oralnih tablet in materničnih vložkov; v primerjavi s Slovenci so dobili tablete in vložke nekaj pozneje in imajo manjšo izbiro; kar pa je razumljivo, saj

so vezani izključno na sredstva lastne proizvodnje in na uvoz iz drugih socialističnih dežel. Glede razširjenosti je težko kaj reči, saj še tako popolni podatki na tem področju lahko ne pomenijo nič; pa še kolikor podatkov je, temeljijo bolj na ocenah. Vsi poročevalci so poročali o podobnih izkušnjah pri uporabi modernih kontracepcijskih sredstvih, kot so splošno znane iz literature. Razpoložene poročevalcev, ki so večinoma vsi vrhunski strokovnjaki, pa je opazno segalo od najčistejšega navdušenja - na enem izmed večernih sprejemov smo pili zdravico na čast hormonski tableti - do komaj prikrita skepse (ne vemo, kaj bo še pokazala bodočnost - izjava sovjetske predstavnice). V glavnem pa, da sklenem: videti je, da se glede tega socialistični svet povsem enako otepa s težavami, navdušenjem in skepsa, kot ves ostali svet in da tu ideologija ne vpliva.

O organizaciji službe oz. gibanja za načrtovanje družine nismo slišali kaj dosti; zasedanje, ki naj bi dalo pregled o izobraževanju kadrov za to področje je bilo skupno za nas "internacionaliste" ter za udeležence nemških "izobraževalnih dni" za kadre s tega področja; praktični Nemci so namreč izkoristili strokovnjake iz nekaterih drugih dežel, pa so istočasno oz. dva dni kasneje organizirali še svoj seminar - velika dvorana pa ni bila preveč dobro ozvočena in moramo čakati na obljubljene pismene zapisnike - če bodo. Več je o tem povedal referat, ki pa je zajel predvsem DDR. V DDR imajo preko 200 "zakonskih in seksualoških svetovalnic", kar pomeni 1 posvetovalnico na 15.000 žena v fertilni dobi. Naloge teh posvetovalnic so poleg seksualne vzgoje in pripravljanja na zakon še svetovanje kontracepcije, preprečevanje abortusov, diagnostiranje in terapija seksualnih motenj, ter svetovanje ob težavah v zakonskem in družinskem življenju, vkolikor gre za težave, ki imajo medicinsko podlago. V posvetovalnicah delajo predvsem zdravniki različnih specialnosti. Družbeno delo v zvezi z načrtovanjem družine pa opravlja zveza "zakon in družina", ki je vključena tudi v IPPF, vključuje pa poleg zdravnikov tudi druge strokovnjake.

V zvezi z nadaljnjim gibanjem za planiranje družine so

predložili tudi resolucijo, ki naj bi pomenila apel na ministre za zdravstvo socialističnih dežel. Resolucija navaja, da je v socialističnih deželah planiranje družine naloga vse družbe, zato mora biti ta dejavnost v sistemu zdravstvenega varstva deležna posebne podpore in planiranega razvoja; glede na različno situacijo v posameznih deželah pa je treba v vsaki deželi najti posebne poti za uresničevanje teh ciljev. Na področju zdravstvenega varstva priporočajo ustanavljanje interdisciplinarnih posvetovalnic, na področju znanstvenega dela posebne institucije za planiranje družine, pri vsem pa poudarjajo še potrebo po sodelovanju med vsemi socialističnimi deželami.

Najzanimivejši pa je bil - zame - demografski del. Ne samo zato, ker je bil to edini referat, ki je bil opremljen z - in zares svežimi - podatki. Pripravil ga je dr. Egon Szabady, predsednik demografske komisije madžarske akademije znanosti; podatki so bili zbrani za demografski kongres v Stockholmu.

Nekaj misli iz referata:

Najnovejša doba je spet prinesla velik interes za demografijo in njene izsledke, ta veda je bila namreč dolgo nekako pozabljena in nekoristna. Toda gibanja natalitete še zdaleč noče slediti ne ideološkim, ne ekonomskim predpostavkam in je demografska slika sveta tako čudna, da je pričela zanimati celo čiste politike. Medtem ko nam kot planetu grozita prenaseljenost in lakota, je nataliteta v nekaterih razvitih državah padla že do meje, ki ogroža biološki obstoj družbe, in pri vsem tem še niso našli niti zanesljivega vzroka, še manj zdravila. Nataliteta v razvitih deželah pada neprekinjeno že od konca 19. stoletja dalje in je bila samo navidez pretrgana z nekaterimi bolj plodnimi obdobji, kot je bilo npr. tisto po drugi svetovni vojni, ki pa je bilo le začasno; v letih po vojni so žene pač rodile tiste otroke, ki jih v vojnih letih niso mogle, trend pa je ostal. Glede vzroka za to je prav toliko lahko prirediti

Aldous-u Haxleyu, ki je v Kontrapunktu življenja v razmišljanjih svojega junaka domneval, da je avtomobilizem sam na sebi nekaj, kar zmanjšuje rodnost; kot dokaz navaja, da ni nikoli srečal šoferja, ki bi imel deset otrok; kot katerikoli znanstveni razlagi, ali pa nekoliko mistični domnevi, da gre za utrujene in degenerirane narode, ki jih bo narava sama posebi iztrebila.

Zakonitost je generalna, so pa seveda velike razlike, saj imamo v Evropi dežele z zelo nizko nataliteto (od 13,0 - 15,0 živorojenih letno na 1000 prebivalcev) do dežel z zelo visoko nataliteto (čez 20,0). V prvo skupino spadajo, npr. obe Nemčiji, Belgija, Finska, Švedska, Luksemburg in Madžarska, v zadnjo pa Irska, Island, Albanija in Romunija. Po tej razdelitvi na pet skupin spada Jugoslavija med dežele s srednjo nataliteto, Slovenija pa je v l. 1969 z nataliteto 16,3 že padla med dežele z nizko nataliteto.

Nikakršnih zakonitosti ne kaže ta slika, še manj pa se da povezovati, - kar sicer često počnemo - z gibanji oz. odnosom do abortusov. Sovjetska zveza, kjer je abortus povsem legaliziran, ima isto stopnjo natalitete, kot Italija ali Francija, kjer je abortus prepovedan; ali še značilneje, obe Nemčiji imata nataliteto med najnižjimi v Evropi, čeprav je v Vzhodni Nemčiji abortus legaliziran, v Zahodni pa prepovedan, čeprav ima npr. Vzhodna Nemčija kot socialistična dežela zelo visok družbeni standard, da povem, samo primer trenutno je zajetih v vrtce 68,5% vseh predšolskih otrok ! - pa zelo nizek osebni standard (na avtomobil - seveda škodo ali wartburg - je treba po vplačilu čakati 5 let !), Zahodna Nemčija pa zelo visok osebni standard, in čeprav je ideološki in politični sistem v obeh deželah tako različen.

Čeprav skoro vse evropske dežele poskušajo stimulirati nataliteto, se je izkazalo, da na ta pojav ni lahko vplivati. To nazorno dokazuje Madžarska, ki je l. 1967, ko je nataliteta dosegla kritično točko 13,6, uvedla ukrepe za zaščito materinstva, ki so v svetovnem merilu brez primere: mati dobi porodniški dopust 5 mesecev s polno plačo, po

izteku tega roka pa lahko ostane doma še 31 mesecev, to je do 3 leta starosti otroka, pri tem dobiva stalno mesečno nadomestilo 600 forintov, ima po 31 mesecih zagotovljeno delovno mesto in ves čas se ji všteva v delovno razmerje. Kot posledica teh ukrepov je nataliteta v letu 1968 porasla na 15,1, kasneje pa je spet padla na 14,7 - v letu 1970. Uspeh se je izkazal kot izrazito začasen; ima za posledico hitrejšo rojstvo prvega in drugega otroka, število željenih otrok pa se ni bistveno zvišalo. Podaljšan porodniški dopust izkoristi le 2/3 poročnic, večinoma mlajše delavke z nižjo kvalifikacijo in tiste, ki še niso dalj časa zaposlene. Kljub temu Madžari niso obupali in pripravljajo, še nov ukrep, namreč dodeljevanje stanovanj mladim družinam; smatrajo, da je tudi majhen uspeh vreden truda.

Med podatki, ki so bili prezentirani, pa je samo eden docela fantastičen: Romunija. L. 1966 je nataliteta padla na 14,3. Zato so naslednje leto znatno postrožili zakonodajo glede abortusov, tako da je abortus dovoljen samo še ob težki medicinski indikaciji, ali če je nosečnost posledica posilstva. Naslednje leto je nataliteta porasla na 27,3 ! Če smemo verjeti podatkom, je ukrep zares presenetil, romunske žene so se mu pa kmalu prilagodile, že do l. 1970 je nataliteta spet padla na 21,0, kar kaže, da bo tendenca kljub temu ostala. Je pa podatek zares neverjeten, saj je isti ukrep v Bolgariji povečal nataliteto le od 15,0 na 16,9.

Tu pač nič ne pomaga: nekateri znanstveniki so sicer prav zavzeto diskutirali o tem, da bi bilo za socialistične dežele idealno, ko bi vsaka poročena žena imela 3 otroke; kljub tem lepim željam, ostaja večina družin na sistemu dveh ali enega otroka in nataliteta je eno izmed področij življenja, ki se trmasto upira vplivu politike, "populacijske" prav tako, kot drugih.

In kje smo Slovenci? Spadamo med dežele z nizko nataliteto, v predzadnjo skupino; tolažimo se lahko s tem, da stojimo v družbi najbolj razvitih dežel. Če bi bila korelacija

povsem zanesljiva, smo toliko razviti kot Avstrija, Anglija ali Švica, in komaj za stopnjo manj kot Švedska ali Zapadna Nemčija.... Toda moramo povedati, da v Jugoslaviji nikakor nismo prvi: manjšo nataliteto ima še Srbija (15,6), Hrvatska (14,6) in Vojvodina (13,1). Pri nas pada nataliteta zelo polagoma: v razdobju 1950-54 je bila Slovenija še republika z najnižjo nataliteto. In pri tem velja pripomniti še, da smo do nedavnega imeli zakonodajo glede abortusov urejeno z zveznimi predpisi enotno za vso državo, pa vendar ima Vojvodina nataliteto 13,1, Kosovo pa 37,9, pa sta skoraj sosedi.

Velja pa se vendar nad nečim zamisliti: pregled zakonodaje, ki ga je zbral profesor Szabady za socialistične dežele, kaže, da se je zakonodaja zadnja leta povsod menjala v korist materinstva; in da zakoni povsod že bolje ščitijo mater kot pri nas (porodniški dopust itd.). Da o otroškem varstvu sploh ne govorimo. Seveda pa je to tema, ki že presega okvir seminarja in razmišljanja o njem ...

Marija Cigale

Za prakso

IZKLJUČITEV OTROKA IZ ŠOLE - ZMAGA ALI PORAZ

Uredništvo "Vestnika" je prejelo zanimivo pismo svoje bralke, v katerem med drugim piše:

"Verjetno se je prenekateri praktik že našel pred podobnim problemom kakor sedaj jaz že drugič. Poverjeno mi je namreč delo z mladoletnimi prestopniki in vzgojno prizadeto mladino. Obravnavam 14-letnega učenca osnovne šole, ki zaradi pogostih izostankov stoji pred izključitvijo iz šole. Fant se sicer zadovoljivo uči, od časa do časa pa ga kakšna malenkost vrže iz tira in pobegne iz varstva in šole. Nima lastne družine, zaradi motenosti rejniška družina ne zadošča in je nameščen v zavod. Iz dosedanjih observacij izhaja, da je duševno normalno razvit, čustveno ter vzgojno pa prizadet in potreben posebne pozornosti vseh, ki se z njim ukvarjajo. Z izključitvijo iz šole se mu bo odmaknila edina čvrsta tla pod nogami, tla, na katera vsak posameznik gradi svojo prihodnost, tj. minimalni izobrazbeni štart - osnovno šolo.

Ne iščem rešitve za prikazani primer, ki je naveden le zaradi ilustracije. Moje vprašanje glasi: če priznamo telesno bolezen kot opravičilo za izostanek v šoli in ob splošnem spoznanju, da je čustveni in vzgojni primanjkljaj tudi patološko stanje, torej neke vrste bolezen obnašanja in ravnanja - zlasti pri otroku, ki osebno še ni zgrajen in je "zdravljenje" še lahko uspešno - ali ni prizadeti bolj upravičen do posebnega obravnavanja, kot do zaprtih vrat tistih, ki bi mu najbolj morali pomagati?

Mislím, da pri socialnih delavcih, ki se ukvarjajo s prevzgojo in vzgojnim vodenjem mladine ni dileme in da smo vsi za posebno obravnavanje motenih otrok, ne pa za izključitev iz izobraževalnega procesa. Zlasti, če so

zanj sposobni, ker prav tega so najbolj potrebni."

Mislimo, da je vprašanje, ki ga je načela naša bralka, zelo primerno, da mu posvetimo vso pozornost, saj je to vprašanje celovitosti in smiselnosti vseh ukrepov, ki jih družbene službe podvzemajo otrokom v pomoč. Marsikdaj smo namreč priča parcialni obravnavi in tudi samozadostnosti, ki preveva delo posameznih služb ter zavodov in ki teži k strogo omejenemu pojmovanju svojih dolžnosti do otroka. Tako se morajo prizadeti otroci prilagoditi predvsem takšnemu sistemu družbene pomoči, ki ga jim ponudimo, ne pa obratno. Menimo, da se prav zaradi tega dogaja, da so marsikdaj naši ukrepi pp svojih posledicah bolj ukrepi lažnega humanizma, ne pa kompleksne in domišljene pomoči.

Uredništvo je naprosilo nekaj priznanih strokovnjakov in praktikov, da bi na kratko pojasnili svoje stališče do pisma oziroma problema, ki ga je bralka nakazala.

Njihova mnenja priobčujemo.

Zoran Jelenc

dipl.psiholog, direktor Vzgojne posvetovalnice
v Ljubljani

Prav ta čas, ko me prosite za odgovor, se tudi sam ubadam s problemom, kako naj vrnem h konstruktivnemu delu in življenju učenca, ki je bil v svojem zadnjem letu osnovnega šolanja (osmi razred) izključen iz šole.

Izključitev učenca je pedagoški ukrep, ki pomeni naš poraz, čeprav smo svojo žrtev premagali z močjo pravil in pravice. Največkrat je to najlažji način, da se znebimo učenca, ki nam povzroča težave. Opravičljiv je lahko le tedaj, kadar ob izključitvi (če se ji res ni mogoče izogniti) poskrbimo za ustrezno rešitev otrokovega problema, na primer: premestitev v drugo šolo, premestitev v drugo okolje, napotitev v ustrezno obravnavo, zaposlitev

ipd. Izključitev brez predvidevanja in nadaljne usmeritve otroka lahko celo označimo kot nehumano, asocialno ali celo antisocialno dejanje; to pa ne glede na to, da je lahko otrok izključitve celo vesel, ker ga razbremenuje sleherne delovne ali družbene obveznosti.

Naša splošna napaka je, da rajši pomagamo tistim, ki pomoči ne potrebujejo ali je vsaj ne potrebujejo toliko. Ukvarjamo se s tistimi, ki nam ne povzročajo težav. Niti ne pomislimo ob tem, da pravzaprav ravnamo povsem nelo-
gično. Tisti, ki ni moteč, naše pomoči ne potrebuje, pač pa jo potrebuje tisti, ki nas njegovo vedenje moti, ki nam "gre na živce". Tega mirno zavrnamo; mu odrekamo našo pomoč, češ da je ne zasluži.

Reči pa je treba, da tudi učitelji in pedagogi niso vse-
ga krivi, saj je z vedenjsko težavnim učencem pri veli-
kem številu otrok v razredu res težko delati, posebnih
oblik za intenzivnejše delo s takimi otroki pa v šolah ni.

In predlog: učitelj naj se pred vsakim takim ukrepom po-
svetuje s strokovnjaki v vzgojni posvetovalnici. Nikar ne
ravnajmo prenačljeno in brez globlje strokovne presoje,
saj smo vendar soodgovorni na posledice, ki bi jih tak
ukrep lahko povzročil !

Franci Brinc

svetovalec Republiškega sekretariata za zdravstvo in
socialno varstvo

Ko skušam odgovoriti na postavljeno vprašanje, izhajam
iz navedenih dejstev, namreč, da je otrok duševno nor-
malno razvit, čustveno ter vzgojno pa prizadet do te
mere, da zaradi motenosti rejniška družina ne zadošča,
zato je otrok nameščen v zavodu. Če pravilno sklepam, se
otrok nahaja v enem izmed vzgojnih zavodov za vedenjsko
in osebnostno motene otroke v Sloveniji. Po sedanji di-
ferenciaciji vzgojnih zavodov, sodim, da bi moral biti
otrok v vzgojno-izobraževalnem zavodu v Veržetu, ker je

to zavod, ki ima interno posebno osnovno šolo (zavod v Preddvoru ima eksterno osnovno šolo), saj je navedeno, da se otrok "... sicer zadovoljivo uči, od časa do časa pa ga kakšna malenkost vrže iz tira in pobegne iz varstva in šole".

Če je tako kot domnevam iz posredovanih podatkov, potem menim, da se vprašanje izključitve otroka iz šole sploh ne more pojaviti, saj sta tako vzgojni zavod kot osnovna šola prilagojena ravno za obravnavanje tako in toliko motenih otrok, kot je navedeno v obravnavanem primeru. Če je otrok v vzgojnem zavodu, pa domski in šolski strokovni delavci ne najdejo dovolj razumevanja za otrokovo "boleznen obnašanja in ravnanja", pa se mi zdi, da to ni več splošni problem, temveč je problem strokovnega dela prav določenega zavoda, njegovega vodstva in strokovne nadzorne službe.

Če pa je moja domneva napačna in otrok ni v vzgojnem zavodu v katerega sodi po svojih motnjah, potem bo vprašanje bralke "... ali ni prizadeti bolj upravičen do posebnega obravnavanja, kot do zaprtih vrat tistih, ki bi mu najbolj morali pomagati", samo po sebi rešeno z oddajo otroka v ustrezen vzgojni zavod. "Posebno pozornost" in "posebno obravnavanje" lahko nudi otroku v polni meri le ustrezen vzgojni zavod, še posebno ob dejstvu, da obravnavani otrok nima lastne družine, zaradi njegove motenosti pa rejniška družina ne zadošča. Za napotitev vedenjsko in osebnostno motenih otrok v vzgojne zavode je predpisan postopek, ki ga bo treba upoštevati tudi v tem konkretnem primeru.

Bralka na koncu navaja "... da pri socialnih delavcih, ki se ukvarjajo s prevzgojo in vzgojnim vodenjem mladine ni dileme in da smo vsi za posebno obravnavanje motenih otrok, ne pa za izključitev iz izobraževalnega procesa". Najbrž dileme res ni v tem, da so moteni otroci potrebni posebnega obravnavanja. Lahko pa je dilema v tem, kdo naj opravlja prevzgojo in vzgojno vodenje motene mladine. Mogoče sklepam napačno, vendar se mi dozdeva, da bralka (social-

na delavka) nekoliko preveč samozavestno govori o prevzgoji in vzgojnem vodenju mladine s katerim "se ukvarjajo" socialni delavci. Vsekakor je pri tem delež socialnega delavca izredno pomemben, vendar po pravilu nezadosten, da bi lahko pričakovali večje pozitivne odmeve v osebnosti in okolju mladostnika. Vsako res strokovno delo z motenim mladostnikom zahteva danes teamsko delo, kjer se delo posameznih strokovnih delavcev med seboj dopolnjuje in vsklajuje.

Oblike strokovnega teamskega dela z vedenjsko in osebno motenimi mladostniki so danes že tako raznovrstne, da bi se v danem okviru po vsej verjetnosti dalo najti ustrezno mesto tudi za otroka o katerem piše bralka.

Upam, da se je do danes problem otroka že ugodno rešil. Socialni delavki želim pri njenem težkem in odgovornem delu obilo uspehov.

Domanjko Milko

ped. svetovalec na Zavodu za šolstvo SRS

Primer 14 letnega učenca osnovne šole, ki naj bi bil zaradi pogostega izostajanja od pouka izključen iz osnovne šole, ni dovolj temeljito obrazložen. Vendar bom na osnovi danih podatkov poskušal prispevati k oblikovanju stališč do tega problema.

Izključitev iz osnovne šole naj bi po podatkih bila v teku v 14. letu učenčeve starosti, ko je učenec po vsej verjetnosti še šoloobvezen. Možno je, da hodi v šolo šele sedmo leto. Formalno je učenec v tej starosti še dolžan hoditi v šolo in hkrati zaščiten, da ima pravico posecati osnovno polo. Oboje je določeno z zakonom o osnovni šoli. 49. člen tega zakona določa, v katerem primeru in na kak način lahko pride do izključitve. Tudi v tem primeru je pogoj, da je učenec že 8 let obiskoval osnovno šolo oziroma izpolnil svojo šolsko obveznost. Iz tega izhaja, da šola v smislu določil ni podvzela pravičnega ukrepa.

Bolj kot iz formalnega nas ta primer zanima iz moralnega vidika. Smoter osnovne šole ni zgolj posredovanje znanja, ampak formiranje zdrave osebnosti, ki se naj po končanem šolanju aktivno in enakopravno vključi v družbeno koristno delo. To velja tembolj za prizadetega otroka.

Po skupih podatkih lahko sodimo, da v tem primeru gre za prizadetega učenca, saj so evidentne motnje v vedenju. Verjetno učenec odklanja avtoriteto (pomanjkljiva družinska vzgoja) in ker čuti kot avtoriteto tudi šolo, odklanja tudi njo. Takih primerov ni malo - tudi neznani niso. Njihovo reševanje zahteva pravilen pedagoški pristop in takt. Beg iz šole je lahko le znak, da v učenčevem doživljanju nekaj ni v redu. Če se šola spopada le s tem znakom (ki ga smatra kot disciplinski prekršek ter izvaja sankcije), ne analizira pa vzrokov za tako ponašanje, lahko dobiva znak širše in usodnejše dimenzije, otrok pa postopoma postaja nedostopen za vsa vzgojna prizadevanja. Tako ravnanje šole je nepedagoško in njen spodrseljaj neopravičljiv.

Sicer pa ni toliko pomembno, če je vzročnost učenčevih pobegov v prejšnji razlagi. Pomembno je to, da je izostajanje od pouka šoloobveznega otroka treba reševati drugače, kot je v tem primeru z izključitvijo iz šole.

Na osnovnih šolah uvajamo strokovne službe, ki imajo med drugimi tudi nalogo, da pomagajo s svojega strokovnega vidika pri obravnavanju otrok, ki kažejo v svojem razvoju in obenem pri delu v šoli določene težave. Če teh služb na neki šoli ni, imamo v Sloveniji že dobro razvite druge strokovne ustanove in službe (npr. vzgojne svetovalnice), ki so pripravljene pomagati šolam. Razvoj obravnavanja prizadetih otrok je že dosegel tako stopnjo, da o ukrepih, ki so za prizadetega življenjsko pomembni, ne more odločati le šolska zbornica.

Končno je vprašljiv tudi odnos zavoda, v katerem se učenec nahaja. Verjetno gre za vzgojni zavod. Predpostavljamo, da bivanje v zavodu ni najboljša rešitev in da se učenec

v njem ne počuti dobro. Možno je, da ne dobi spodbud za pravilen odnos do šole ter opore ob obravnavanju njegovih prekrškov v šoli.

Sodim, da pomena formiranja zdrave socialistične osebnosti nismo zgolj deklarirali, ampak smo ga v praksi tudi dolžni dosegati.

Bernard Stritih

dipl.psiholog, predavatelj Višje šole za socialne delavce

Pismo socialne delavke kot tudi način obravnave, ki nakazuje stališča urednika "Vestnika" je po mojem mnenju res hvale vredno. Takih dogodkov si še želimo pa četudi bo mogoče marsikdo razočaran, ker večkrat ni mogoče podati enostavnega in jasnega odgovora.

Dovolite, da najprej ponovim vprašanje, ki ga pismo vsebuje. Domnevam, da v pismu ni zastavljeno le eno vprašanje ampak sta prisotna vsaj dva. Eno je zastavljeno dobesedno, drugo pa je skrito v sami obliki prikaza problema.

- "ali ima deček pravico, da bi mu družba preko svojih ustanov nudila posebno obravnavo;
- ali je ukrepanje šole in grožnja za izključitev pravična in ali je to smoteren način obravnave problema".

Na večino vprašanj, ki jih srečujemo na našem področju je težko odgovoriti z "da" ali z "ne" - še težje je to takrat, kadar se hkrati postavljata dve vprašanji. Žato si skušajmo celo zadevo najprej ogledati iz več vidikov.

Gotovo je, da ima ta deček in stotine njemu podobnih pravico do posebne obravnave, do neke vrste zdravljenja; vprašanje pa je, kakšna naj bo ta posebna obravnava? To ni le pravica prizadetih, ampak se s skrbjo za take otroke uresničuje tudi družbeni interes (posameznika vzgojiti v čim boljšega delavca in strokovnjaka; preprečiti da ne bi

prišlo do širjenja problema v vodoravni smeri - posnemanje vrstnikov, ali širjenje problema v vzdolžni smeri posnemanja otrok, ki jih bo nekoč imel on sam; bojimo se tudi, da ne bi deček z nepremišljenim ravnanjem povzročil kje kakšne nesreče itd. Seveda pa je vprašanje, kdo je "družba", kdo naj pride na misel: "Nekaj je treba storiti". V večini primerov so ta "družba" že starši ali sosedge, ki sproti uravnavajo vedenje otrok.

Večkrat pa ta "skrb" ne zaleže ali pa ni zadostna zato, ker otrok prej ali slej prekrši kakšno pravilo v šoli ali v javnem življenju. Tedaj se srečajo z otrokovim neprimer-
nim vedenjem ljudje na službenem mestu: učitelji, vzgoji-
telji, miličniki, prodajalci in na koncu tudi socialni de-
lavci. Poklicni ljudje doživljajo otrokovo ravnanje obi-
čajno kot motnjo pri svojem delu, zato večkrat nestrpno
odgovorijo s tem, da uporabijo silo oziroma sankcije, ki
jih vsebujejo že sama družbena pravila. Tudi ta način
"korektivnega" delovanja nosilcev družbenih institucij ni
brez uspeha, mnogo ljudi je v svojih mladostnih letih do-
živelo kakšen ukrep šole ali drugih družbenih služb, ki
pa jih je, kakor kasneje pripovedujejo, "spametoval".

Določeno število otrok pa je takih, da jim nič ne pomaga, ki jih nič ne "spametuje". Vedenje takih otrok še naprej
ostaja "nespametno", namesto da bi se otrok vedel tako,
da bi si pridobival ugodja, nagrade, pohvale, dobrote, se nam
zdi kot da si prizadeva za tem, da bi si nakopal težave,
kazni, nesreče. Take otroke oziroma njihove motnje imenu-
jemo z različnimi izrazi. Pomembno je dejstvo, da pri njih
normalne oblike korektivnega delovanja ne zaležejo ali
pa celo povzročijo nasprotno učinke kot pa smo jih pričako-
vali, se pravi, namesto izboljšanja pride večkrat do po-
slabšanja.

Hitro se pokaže, da tudi stopnjevanje običajnih prijemov
ne da zaželenih efektov; saj večje kazni in grožnje prive-
dejo kvečjemu do drugačne strategije in taktike pri otroku.
Tak otrok je moten, to se pravi, da je v takem subjektiv-
nem stanju, ki ga res lahko do neke mere primerjamo z

boleznijo. V sistemu človeka kot psihomotorične celote, je prišlo tudi v tem primeru do procesa, ki vodi navzdol; "volja" in "zdrav razum" ne zadostujeta, da bi otrok zaživel in pričel delati tako kot večina vrstnikov. Taki otroci potrebujejo posebno obravnavo.

Ta "posebna obravnava" pomeni z drugimi besedami strokovno pomoč. Če si strokovno pomoč predstavljamo podobno kot pomoč zdravnika, nam bo jasno, da je prva stopnja pomoči diagnoza. Kvalificiran in izkušen strokovnjak mora z vso odgovornostjo potrditi, da nenavadno vedenje ni odraz trenutnih in prehodnih motenj. Predvideti mora prognozo, možnosti strokovne pomoči in glede na dejanske praktične razmere predlagati načrt obravnave, za katerega strokovnjak sam sodi, da bo pripeljal do postavljenega cilja.

Pri razmišljanju o možnostih za strokovno pomoč se moramo zavedati, da so razni dejavniki v mladostnikovem okolju gotovo že poskušali korektivno vplivati - nekje bolj s "silo" drugje bolj z "milo". Uspeha pa ni bilo zato, ker gotovo nihče ni našel prave poti. Žal se strokovne obravnave pogosto prično z reprizo napak, ki so jih storili že starši. Kajti mladostnik sam običajno nehotе in nevede do neke mere izziva vedno enako ravnanje, odnosno reakcijo okolja. Na podoben način kot je že pri starših vzbujal lažne upe in jih potem razočaral, zaradi česar so potem še bolj neustrezno reagirali; tudi uradne osebe sili, da se s svojim ravnanjem vključijo v začarani krog. Vrsti neuspehov staršev in sosedov se pridružijo vzgojni neuspehi učiteljev, mojstrov, vzgojiteljev in drugih, med njimi večkrat tudi socialnih delavcev.

Da bi se preteči nevarnosti izognili, naj se socialni delavec pri odločanju in planiranju pomoči odmakne za korak od problema in ga skuša zagledati v novi luči. Teoretično je možnih več načinov pomoči:

- posredna pomoč: socialni delavec lahko podpira delo staršev in jim s posvetovanjem pomaga pri njihovih prizadevanjih; lahko se opremo in podpremo prostovoljno pomoč kakšnega pametnega sosaeda;

lahko pomagamo učiteljem;

Dečka bi lahko napotili v obravnavo v vzgojno posvetovalnico oziroma kakšno drugo strokovno službo.

- Neposredna pomoč socialne pride v poštev v mnogih primerih. Mnogi metodiki pravijo, da se socialni delavec lahko nadeja uspehov pri obravnavi in svetovalnem delu po metodi socialnega dela s posameznikom v vseh primerih, kadar se v reakcije stranke lahko do neke mere vživi. Kadar je ravnanje stranke tako "nerazumno" da se vanj pod nobenim pogojem ne bi mogli vživeti in razumeti delovanja motivov, potem je to verjetno pretežak primer za to metodo. Tako nerazumno vedenje je večkrat na videl prav nedolžno npr. popolnoma nerazumna navezanost stranke na kako osebo, agresivnost, kateri ne najdemo motiva; hud strah takrat, ko se stranka nima česa hudega nadejati itd.

Ko v svrhu obravnave vzpostavimo stik z osebami iz otrokovega okolja nam ob koncu razgovora večkrat rečejo z grenkim nasmehom na obrazu "boste že še videli". Kar pomeni nič več, nič manj kot to, da je naš laični sogovornik začutil, da smo s svojimi stališči in dejanji že v začaranem krogu. Ob takih trenutkih se moramo dejansko zamisliti v svoje ravnanje, ki je lahko v popolnem skladu s splošnimi načeli medčloveških odnosov, a v tem konkretnem primeru vodi v slepo ulico. Torej naj še enkrat poudarim, socialni delavec, ki se srečuje z motenim otrokom, naj se zmerom zaveda, da je bil vsak tak otrok gotovo že deležen mnogih dobrohotnih in dobrih nasvetov. Posebna obravnava torej pomeni ravnanje, ki bo vodilo k določenim smotrom, to se pravi nastopiti bi morali z novo kvaliteto, vse kar se stori bi moralo biti bolj osveščeno.

Zato mi dovolite, da storim še korak v smeri osveščanja. V našem primeru imamo opravka s trikotnikom: socialni de-

lavec - učitelj - učenec, in za uspešnost dela so važni odnosi na vseh treh relacijah.

Če bi se v našem primeru postavili na stališče učiteljev, ki glasujejo za izključitev učenca, bi gotovo spoznali, da imajo pri tem "dober namen". S kaznijo hočejo po eni strani korektivno vplivati na učenčevo vedenje, po drugi strani pa hočejo verjetno tudi preprečiti, da bi bil ta učenec slab vzgled za druge. Vprašanje je, če učiteljski zbor vidi še kakšno drugo možnost ukrepanja.

V pismu je primerjava z ravnanjem s telesno bolnimi ljudmi. Ta primerjava je dobra in koristna, v kolikor jo razumemo tako, da moramo biti pri telesnem bolniku kakor tudi pri drugače motenem otroku previdni, da ne bi vplivali na poslabšanje stanja. Taka primerjava pa nas prav pri tem lahko tudi zavaja, saj ne moremo reči, da mora biti naše ravnanje v obeh primerih enako. Če telesno bolnemu otroku koristimo s tem, da mu opravičimo izostanek od pouka, je podobno ravnanje z motenim otrokom zelo problematično. V mnogih slučajih bi opravičevanje motenega otroka lahko pomenilo nagrado slabemu vedenju. Hočem reči, da bi s posebno obravnavo, ki bi vključevala le popuščanje, odnosno v kateri ne bi bilo dovolj dobro premišljeno kaj hočemo z njo doseči, lahko le škodovali učencu, šoli in tudi svojemu ugledu, kajti ne smemo pozabiti, da bodo učitelji zelo kritično motrili in presojali naš dejanski ukrep.

V tukaj opisanem primeru bi se moral po mojem mnenju socialni delavec osvestiti tudi o svojem odnosu do problema in do ostalih dejavnikov, ki se s fantom ukvarjajo. Kadar snemamo življenjsko zgodovino ali anamnezo otrok, ki so podobni opisanemu primeru, se nam večkrat pokaže, da je bil glavni razlog neučinkovite vzgoje v protislovnem vzgojnem delovanju staršev. Tak način vzgajanja staršev buči v otroku tesnobo in negotovost, hkrati pa otrok tudi spoznava, da se skozi špranje take vzgoje lahko umakne. Zato taki otroci večkrat prično tudi sami dejavno izzivati

tako - se pravi razdvojeno - vzgojno ravnanje odlaslih v šoli in izven nje. Kako pride do tega nam pojasnjuje precej zamotana teorija, za namene tega odgovora naj zadostuje samo omemba tega pojava, ki kakor po čudežu zavaja vzgojitelje v razdvojenost in s tem v vzgojno neučinkovitost.

Da še enkrat na kratko ponovim, posebna obravnava, ki bi jo po mojem mnenju potreboval opisani deček, bi morala biti strokovna obravnava. To pomeni, da bi moral strokovnjak, kateremu je bil deček predstavljen, narediti diagnostično oceno, ki bi služila kot opora odločitvi o načinu pomoči. Razpoložljivih podatkov je premalo, da bi lahko svetovali kakšno določeno obliko zato smo le našli nekaj možnosti za posredno ali neposredno pomoč socialnega delavca.

Za primer, da bo socialni delavec nudil dečku pomoč sam, smo dali še dva splošna nasveta oziroma opozorili.

- Zavedati se, da niso bili vsi vzgojni in korektivni poskusi staršev in drugih slabi po svoji naravi, bili so le neprimerni. Ker so bili dosedanja načini vzgojnega ravnanja neučinkoviti mora socialni delavec uporabiti strokovno metodo.
- Osvestiti bi se moral o svojih odnosih z učitelji. Tako kot je škodljiva razdvojenost vzgojiteljev v družini, je razdvojenost škodljiva tudi pri socialnem delu. Razdvojenost vzgojiteljev lahko nevede izziva tudi učenec sam. Čas, ki ga boste porabili za sporazumevanje z učitelji (ne za prepričevanje) gotovo ne bo slabo porabljen.
- Neglede na to, da dečkova pravica do šolanja sploh ne more biti sporna (starost. 14 let) se mi zdi, da ga moramo resnično drugače obravnavati. Podobno kot pri bolniku bi tudi v takih primerih morali dobro in odgovorno razmisliti in presoditi, kakšni bodo učinki naših "zdravil".

Ob vašem pismu in ob svojem lastnem odgovoru mi prihaja na misel še marsikaj, kar bi bilo vredno premisliti. Zlasti je važno vprašanje, kdo nosi odgovornost za delo s takimi strankami kot je omenjeni deček. Žal se prepogosto dogaja, da gredo taki otroci potem še naprej iz rok v roke in vsakdo, ki ga odda naslednjemu strokovnjaku ali službi "si umije roke". Upravičeno (ali vsaj razumljivo) je, da se oče in mati nista mogla sporazumeti in valita krivdo drug na drugega; razumljivo je tudi nesoglasje med učiteljem in socialnim delavcem, a opravičila za to ni. Odgovornost poklicnih ljudi bi morala biti mnogo bolj natančno določena. No, pa o tem kdaj drugič.

Desa Orel

socialni delavec, Center za socialno delo
Ljubljana-Center

Vprašanje, kako ravnati z otrokom oziroma mladoletnikom, ki s svojim ravnanjem doma in v šoli kaže, da se pojavlja pri njem takšna oblika motenosti, da ne zavira le njegovega razvoja, ampak zaviralno vpliva tudi na ostale učence, med katere je vključen, je prav gotovo danes eno najaktualnejših vprašanj.

Kdaj vršiti resocializacijo v okolju, kjer mladoletnik živi in kdaj je potrebna izločitev iz tega okolja oziroma nemestitev v vzgojni zavod, se ne da definirati.

Osebnostno menim, da je resocializacija v naravnem okolju skoraj v večini primerov uspešnejša. Vsekakor je vsak zavod, tudi najkvalitetnejši, umetno ustvarjena situacija, ki sicer z intenzivnim terapevtskim postopkom uspe pri vzgojiti določene osebnostne kvalitete. A praksa kaže, da velik procent otrok, ki so prebili več let v zavodih, po vrnitvi v normalno okolje ne najdejo pravega mesta v družbi. Ti mladi ljudje so prikrajšani za določena spoznanja in izkušnje, ki nam pomagajo dozoreti in ki jih lahko prejemamo in obvladujemo ter se iz njih učimo le v vsakdanjem življenju. "Vodeno" življenje je prikrajšano

za vse te vtise. Pogosto opažamo, da so mladoletniki, ki prihajajo iz zavodov nesigurni, nesamostojni, preobčutljivi, brez delovnih navad itd. Seveda, in ne nazadnje, se moramo zavedati, da otroka oziroma mladoletnika, ki ga damo v zavod, prikrajšamo za širok spektrum izbire svojega bodočega poklica.

In kaj lahko storimo v domačem okolju oziroma okolju, kjer moteni mladoletnik živi? Žal, moramo vedno znova ugotavljati, da je socialni delavec, ki takega mladoletnika obravnava, večinoma osamljen s svojo skrbjo za tega mladega človeka. Okolje njegov problem le zaznava in želi, da se ga čimprej odstrani, zato je pomoč vseh drugih faktorjev, ki bi morali sodelovati pri resocializaciji, s tem postopkom, minimalna, ali pa je sploh ni. Takšnega otroka se brani šola, družba in pogosto se mu odrekajo celo lastni starši. In tako mora delo socialnega delavca oziroma resocializacijski postopek pričeti pri starših, šoli, družbi in vzporedno s tem šele pri mladoletniku. Naši šolniki niso kvalificirani za delo z moteno mladino in zato se takšnega otroka boje. Njihov strah in nemoč sta do neke mere razumljiva in malo jih je, ki bi ne hoteli pomagati, če bi to znali.

Z sistemizacijo delovnih mest socialnih delavcev in psihologov na šolah, se je stanje bistveno spremenilo. Čeprav menim, da je samo to premalo in da bi za pravilno vzgojo naših otrok, da bi jim bili kos tudi takrat, ko zaradi tega ali onega razloga zaidejo v težave, bilo nujno dodatno izobraževati naše pedagoške kadre, nuditi staršem več pomoči in nasvetov pri vzgoji otrok in z vsem tem spreminjati splošno miselnost naših ljudi, da otroke prevzajamo edino v zavodih.

Seveda pa s tem ne menim, da bi se vsak primer dal sanirati izven zavoda. Nujno pa je, da je oddaja v zavod rezultat temeljitega strokovnega premisleka več strokovnjakov in ne izhod v sili.

Jože Trček
svetovalec Zavoda za šolstvo SRS

Dilema, ki jo načenja bralka, ali je vedenjska motenost (kar pogosto pomeni iztirjenost v normalni čustveni in socialni rasti) bolezen ali pa nek "moralni defekt", ni nova. Vemo, da je v preteklosti vedenjska motenost pomenila moralni defekt, medtem ko imamo danes še več vidikov, ki so si med seboj različni. Ta različnost pa ni rezultat prepričanj istih vidikov, temveč v glavnem posledica različnih doktrin različnih poklicev. Tako je za psihiatra taka deformacija bolezensko stanje in podobno velja za specialnega vzgojitelja, medtem ko je za javnost, za organe pregona in morda še za koga, moralna deformacija, kar pomeni, da je prizadeti sam odgovoren zanjo in da jo sam lahko popravi.

Ob konfrontaciji različnih mnenj imamo danes pogosto te dileme na dnevnem redu in običajno tisti, ki zastopajo mnenje, da je čustvena in socialna deformacija bolezensko stanje, nastopajo ofenzivno do ostalih ter jih etiketirajo z nazadnjaštvom ali tudi z neprosvetljenostjo in podobno.

Dileme v definiranju teh deformacij človekovega karakterja veljajo predvsem za nedorasle, medtem ko je glede odraslih manj sporov in manj dvojne prakse, kajti če bi zmagalo izključno "napredno" stališče, bi morali takoj postaviti zahtevo, da se vsi zapori spremenijo v bolnišnice, namesto paznikov in drugih disciplinskih kadrov pa namestijo v kazenske zavode le zdravstveno osebje.

Do neke mere pa se ti dve doktrini tudi prekrivata v konkretni praksi še danes prav v kazenskih zavodih, saj imamo vse pogostejše v njih nameščene tudi socialne delavce, psihologe, psihiatre in podobno. Ti kadri niso "penalni" uslužbenci, temveč so izključno terapevti. Zaporniki so torej hkrati bolniki, potrebni terapije in hkrati tudi moralni prestopniki, katerim je treba omejiti svobodo, jih tako kaznovati za prestopke, ker so jih "sami svobodno in

hote naredili".

Za zdravstvene delavce je problem nedeljiv in jasen. Vsakdo, ki ga obravnavajo, je pacient in torej bolnik. Tudi psihopata obravnavajo kot bolnika, dasiravno je v kriminologiji deklariran kot popolnoma prišteven, torej odgovoren za svoja dejanja. Če bi torej pomešali oba vidika, bi rekli, da je treba "bolnika kaznovati zaradi bolezni".

Definicija zdravja po WHO (svetovna zdravstvena organizacija) definira zdravje kot: fizično, psihično in socialno blagostanje, ne pa samo odsotnost bolezni. Seveda socialno blagostanje ne pomeni bogastvo materialnih dobrin, temveč uspešna poravnava poedinca z okoljem oz. uspešna socialna integracija v okolju. Bolezensko stanje bi pomenilo pogostnost konfliktov z okoljem v katerem nekdo živi in podobno. To pa se dogaja slehernemu delinkventu oz. mnogim motenim v čustvenem in socialnem razvoju.

Z razvojem človekovega znanja na različnih področjih in z velikim napredkom pri proizvodnji materialnih dobrin se večja število tistih poklicov, ki socialno patološko stanje pojmujejo kot bolezensko stanje kar je potrebno zdraviti. Morda bomo v neki daljni prihodnosti dosegli, da bomo na ta pojav gledali samo z vidika zdravja in da bomo take ljudi le zdravili in ne kaznovali. Vendar bo taka odločitev možna le takrat, kadar bodo dani vsi pogoji, katerih danes še ni.

Seveda bomo tudi v tem primeru, če bi v celoti uveljavili princip "bolezni in zdravljenja" za socialno patološke pojave, morali različno pomagati različnim ljudem. Ta različnost pomeni, da bodo tudi različni ljudje zadolženi za zdravljenje različnih vrst bolnikov. S tem pa smo že v glavnem odgovorili na vprašanje bralke "Vestnika". Če je npr. danes že možno pomagati takemu otroku, ki je zelo moteč v šolskem okolju (v razredu samo z metodami terapije, je potem nečloveško takega otroka potiskati na cesto. Vendar ni mogoče pričakovati, da bo tako terapijo izvajal učitelj sam, ker temu strokovno ni kos. Učitelj torej rabi

pomoči, da lahko "zdravi" takega otroka, kajti po svoji osnovni zadolžitvi ne more biti sam odgovoren za tako nalogo. To je prva strokovna dilema s svojo praktično posledico, druga pa je, ali tak otrok še spada v svojo redno sredino, to je v sredino sovrstnikov redne osnovne šole, ali pa ga je potrebno obravnavati posebej v nekem specialnem terapevtskem okolju. Tudi o tem učitelj sam ne more odločati, ker ni za to usposobljen. Zelo kvalificirani za tako delo so v vzgojni posvetovalnici in še nekateri drugi.

Razumemo torej dilemo bralke, ker le ta dejansko obstaja v celem razvitem svetu, to je dilema, kje naj se prenehajo sankcijski pritiski in kje začne terapija ali kako naj se oboje kombinira, toda iskati krivca med učitelji za prevelik pritisk, ni najboljša pot napredka. Učitelj mora dobiti ustrezno in takojšnjo pomoč, šele potem bomo lahko zahtevali, da se tudi on vključi v terapijo takih pojavov. Samo tiščanje ali očitiranje učitelju pa je lahko ne samo slabo perspektivno, temveč tudi krivično.

- - - - -

Pripis uredništva

Če skušamo povzeti odgovore, ki so nam jih na našo željo ljubeznivo posredovali povabljeni, vidimo, da iz njih sledi predvsem sledeče: v zadevnem primeru - kakor seveda tudi na sploh, kadar gre za ravnanje z ljudmi - bi morala biti odločitev glede ukrepa strokovno pretehtana, se pravi, temelječa na preiščljivi preceni vzrokov, ki so pripeljali do nastanka primera, kot tudi na oceni, kakšne posledice za otrokovo življenje bo ta odločitev imela. V nasprotnem primeru se ukrep lahko izkaže kot nehuman in s stališča otrokovih potreb celo antisocialen, čeprav lahko z njim zadostimo nekim formalnim načelom, ali težnji, da bi imeli v življenju opraviti samo z uravnoteženimi situacijami. Drugo, kar sledi iz odgovorov, je poudarjena potreba, da so komunikacije med ljudmi, ki se ukvarjajo s problemom posameznika, zlasti še tistih, ki obravnavajo otroka, dobre. Brez tega so vsi ukrepi lahko

samo delni, enostranski ali celo napačni in torej v škodo posamezniku (otroku). Končno, vsi anketiranci so se bolj ali manj jasno opredelili, da v zadevnem primeru izključitev otroka iz zavoda ne more priti v poštev iz formalnih kot tudi strokovnih razlogov.

Uredništvo si še želi podobnih razprav, saj je prepričano, da je na ta način mogoče pojasniti marsikatero vprašanje, ki se odpira pri praktičnem delu. Vabimo vse, da nam o tem pišejo.

KAKO SEM PONIŽNO POISKUSIL DELO S SKUPINO ali POMAGAJ SI SAM

Ob misli, da bi res v praksi poiskusal delo s skupino, za katerega sem slišal, da je mogoče, nisem pa od nikogar slišal, kako se tej stvari streže, sem živel v prepričanju, da nisem popoln nevednež o grupi in grupni dinamiki, kot so temu pravili. Slučajno sem o podobni vsebini precej čital in "osvojene izsledke" nekajkrat praktično preizkusil. Tu pa moram poudariti, da nisem preizkusil "socialnega dela s skupino", ampak sem se koncentriral le na čisto opazovanje dogajanj (vidnih in nevidnih) v grupi oziroma skupini in okrog nje, obenem pa sodeloval, kot član pripravljenih skupin pri njihovem delu. V mislih imam tudi "najlepši" seminar v Šmarjeških toplicah v začetku leta 1969.

S takim predznanjem sem začel svojo prvo samostojno akcijo, imenoval sem jo: Kako sem ponižno poiskusal delo s skupino - ali - Pomagaj si sam.

Tisti čas sem imel zbrane že vse prijave otrok, ki naj bi bili po mnenju "male" ali "velike" šole, otroškega dispanzerja ali drugih detektorjev (tudi socialne službe) predstavljeni komisiji za razvrščanje otrok (po starem: kategorizacijo) z motnjami v telesnem in duševnem razvoju.

Da bi lahko pripravil čim bolj izčrpne anamneze in pa zaradi nekaterih nevšečnih prepričevanj staršev, ki so mi bila poznana iz prejšnjih let, sem se na akcijo toliko bolj pripravil. Uspel sem toliko, da se mi je posrečilo natanko spoznati popolnoma vse družine predlaganih otrok (veliko sem jih poznal že od prej) in pripraviti ustrezne socialne anamneze. Ob tem sem, z namenom, da bi primerjal situacijo s podatki iz prejšnjih let, skušal ugotoviti:

- strukturo (starost, izobrazbo, poreklo, zaposlenost itd.) staršev, s katerimi sem pripravil podatke o otrocih,
- socialne razmere omenjenih družin na sploh,
- pedagoško in socialno zrelost staršev,
- vzdušje v družinah,
- vpliv družine na okolje in obratno in
- socialni status družin.

Brez večjega truda sem lahko ugotovil, da je starostna struktura, izobrazba in socialno poreklo staršev precej pisan mozaik; več podobnosti pa kažejo družine glede na socialno zrelost in glede na družinsko situacijo.

Zelo zanimiva struktura, ravno prava za skupinsko vodenje razgovora, sem si dejal. Na skupni razgovor sem povabil matere vseh predlaganih otrok, dve materi, katerih otroci se že nahajajo v posebni osnovni šoli in dve materi, katerih otroci so že zaključili šolanje na posebni šoli in so po uspešni usposobitvi vključeni v normalen proizvodni proces (samih usposobljenih otrok namenoma nisem vabil, ker bi strukturo skupine preveč razdejal). Presenetljivo so se vse vabljenе matere odzvale vabilu, tako da sem v prvem hipu pomislil, da nas je celo preveč. Dobro pripravljen na razgovor sem mirno čakal in opazoval.

Prihajale so v skupinah, bile so zgovorne in kmalu so se med seboj formalno spoznale. Nisem se zmotil, takoj sem

ugotovil, da bo to prijetna skupina. Pustil sem jih čakati. Naš razgovor so pričele same (Prvo vprašanje meni: Kdaj bodo ti pregledi?). V razgovoru so izstopale matere, katerih otroci so že v posebni osnovni šoli oziroma so že končali usposabljanje. Namerno jih nisem prekinil, vse dokler sem opazil, da bi tudi druge (ostali člani skupine) rade kaj povedale. V razgovor sem se vmešaval le po potrebi, da ni prišlo do mučnih "trenutkov molka".

Ker nismo bili dogovorjeni o točnem "dnevnem redu" je vsebina razgovora zelo nihala. Dinamika vzdušja v skupini pa je rasla. Vrhunec je po mojem dosegla krivulja v trenutku, ko so v razgovoru sodelovale vse matere in bile obenem prepričane, da je koristno otroke pravočasno pregledati in po potrebi primerno pomagati z vključevanjem v posebno osnovno šolo. V največji meri jih je navdušila ugotovitev, da otrokom, ki jih je potrebno vključiti v posebno šolo in le to uspešno zaključijo, pomaga pri nadaljni zaposlitvi šola v sodelovanju z vsemi tovrstnimi dejavniki.

Ne spomnim se več, kako je potekal razgovor do konca in sploh kako smo končali, vem pa, da sem bil vseskozi pozoren, da bi članice skupine ob koncu odšle s prepričanjem, ki bi bilo vsaj nekoliko "višje" od nivoja, s katerim so stopile v to skupino, ki je trajala uro in pol. Kar mi je dalo občutek uspeha, je bilo to, da so mi iste matere nekajkrat naročile: "Sedaj, ko nas boste večkrat potrebovali, nikar ne kličite vsako posebej, kar skupaj nas vse še povabite."

Čez dober mesec je pričela komisija za razvrščanje z delom v naši občini. Neverjetno ! Vabilom so se odzvali vsi. Vneto so čakale matere z nebogljenimi otroci. Kazale so toliko zanimanja, da so se člani komisije kar čudili. In še ! Brez vsakih problemov je bilo lahko vključiti v posebne šole VSE otroke, za katere je komisija predlagala tak ukrep. In kaj še ! Kakšno sodelovanje je med nami še sedaj. Resno računam, da bom verjetno moral omenjeno skupino ponovno povabiti.

Prepričan sem, da nisem odkril dela s skupino, tudi sem prepričan, da vse skupaj najbrž ni bilo tako uspešno, kot si, vesel, predstavljam; in še: prepričan sem v pomanjkljivosti, napake, mojo nerodnost, na kar pa me nima, na žalost "socialcev", kdo opozoriti.

J.V.

SPLOŠNI ASPEKTI REJNIŠTVA V OBČINI MARIBOR Z OZIROM NA PRIZADETE OTROKE

Rejništvo, izvajano nad slušno prizadetimi otroki in otroki z govornimi motnjami je v podrobnosti predstavila v svojem referatu tov. Breznikova.

Moja naloga je, poročati o splošnih aspektih rejništva, ki jih upošteva socialna služba Skupščine občine Maribor s poudarkom na duševno ali telesno motenih otrocih.

OPOMBA UREDNIŠTVA:

V rubriki Iz prakse za prakso priobčujemo tudi nekaj gradiva s I. posvetovanja o problematiki rejništva prizadetih otrok na območju, ki ga je organizirala Konferenca za rehabilitacijo invalidov severovzhodne Slovenije v Mariboru. Od posveta je minilo sicer precej časa, vendar menimo, da so misli, ki so bile tedaj izrečene, še vedno zelo aktualne in dobro osvetljujejo položaj na tem področju socialnega dela. Posebej se nam zdi primerno objaviti to gradivo ob članku Vinka Skalarja, ki odpira nekaj zelo zanimivih vprašanj v zvezi z oddajo otrok v rejniško družino.

Uredništvo namerava tudi v prihodnjih številkah posvetiti pozornost vprašanjem rejništva.

Rejniško službo opravljajo na oddelku za socialno delo trije referenti - socialni delavci.

V reji je 411 rejencev, za katere plačuje celotno oskrbo skupščina občine Maribor, in 565 rejencev, ki so jih v rejniške družine namestili starši sami in zanje tudi plačujejo rejnino. Od 411 rejencev je 63 duševno ali telesno prizadetih, kar pomeni v odnosu na celotno število rejencev kar 13,40 %.

V rejo oddajamo v manjšem številu otroke, ki so brez staršev, pa tudi tiste, za katere nikakor ni mogoče drugače rešiti stanovanjskega in zaposlitvenega problema staršev, zadnja leta pa tudi otroke, katerih starši se zaposlujejo v tujini.

Pretežno urejujemo rejništvo za otroke, ki živijo v socialno neurejenih družinah. Pri teh smo že navadno dalj časa poskušali z drugimi oblikami pomoči in usmerjanjem staršev izboljšati skrb le-teh za materialno oskrbo in vzgojo otrok. Te družine zaradi dislociranosti staršev ali njih duševne prizadetosti ne morejo oziroma niso sposobne zagotoviti otrokom normalnega telesnega, duševnega in socialnega razvoja. Zato je večina teh otrok telesno in vzgojno zanamarnjenih, čustveno in osebnostno motenih ter imajo že nekatere zakoreninjene vedenjske motnje, slab odnos do učenja in dela. Med njimi je, kot sem že omenila 13,40 % tudi duševno ali telesno prizadetih, ki so v več primerih tudi kombinirano moteni.

Iz posredovanega opisa od socialne službe vključenih otrok v rejo moremo zaključiti, da se te oblike družbenega varstva za otroke poslužimo v primerih, ko so otroci že kakorkoli prizadeti. Zato je nujno potrebno najti notranje urejene in vzgojno sposobne rejniške družine, ki so pripravljene njih motenost in prizadetost omiliti ali odpraviti s pomočjo strokovnih služb. Zato morajo nuditi rejencem prijeten dom z veliko toplino in razumevanja in dokaj trdno vzgojno vodenje ob upoštevanju otrokovih razvojnih sposobnosti.

Odgovornost in dolžnost socialne službe pa je, da rej-
nike vzgojno usposablja, vodi in jim individualno svetu-
je. Zato se metode in oblike dela z vsemi rejniki in
spremljanjem rejencev bistveno ne razlikujejo pri izva-
janju rejništva za vse kategorije rejencev. Z rejniki
nismo še uspeli razviti grupnega dela.

Sanacija družbeno neprilagojenih staršev je nemogoča,
oziroma navadno neuspešna in jo morda tudi dovolj inten-
zivno in dolgo ne izvajamo, zato se rejenci v največ pri-
merih ne morejo vrniti k staršem in živijo do osamosvo-
jitve ali usposabljanja drugje, pri rejnikih. Rejniška
razmerja so pretežno dolgotrajna, kar zahteva od rejnikov
mного požrtvovalnosti, potrpežljivosti, skrbi in odgovor-
nosti. Rejenci v največ primerih nimajo stikov s starši,
jih ne obiskujejo in so se povsem navezali na "novi dom",
ki jim je postal tudi "edini dom". V tem se razlikujejo
rejniška razmerja, o katerih ste slišači v referatu tov.
Breznikove od teh, ki jih vzpostavljajo občinske socialne
službe (tisti rejenci živijo v rejniški družini kot na-
domestni družini le v času šolanja in starše obiskujejo
ob koncu tedna in žive pri njih v počitnicah). Naši rej-
niki večjih težav pri vzgajanju in otrokovem razvoju ne
morejo deliti s starši in se zato tem bolj pri vzgojnih
problemih in spoznavanju otroka navezujejo na strokovno
socialno službo občine, s katero se posvetujejo o vseh
težavah. Vodenje, spremljanje in nadzorovanje rejnikov
in rejencev je najvažnejša naloga občinske socialne služ-
be, z njo pa pri izvrševanju te naloge sodelujejo še
zdravstveno patrohažna služba, šole in vzgojno varstvene
komisije pri KS. Zaradi velikega števila rejencev, vo-
denja upravnega postopka in administrativno tehničnih
in finančnih del ter drugih strokovnih del, nudi občin-
ska socialna služba vsem rejnikom osnovno pomoč in vo-
denje pri delu z rejenci, ni pa specializirana za vode-
nje rejnikov, ki so prevzeli v svojo oskrbo telesno ali
duševno prizadetega otroka, ki je potreben specialne stro-
kovne pomoči. To lahko nudi predvsem socialna služba v
specializiranih zavodih ali ustanovah, kjer se posamezni
rejenec vzgaja in usposablja. V Mariboru je takšna po-
moč možna pri CKSG in POŠ.

Socialni delavec take ustanove je član strokovnega tima, ki rejenca vsestransko obdela, se z različnimi strokovnjaki posvetuje in na osnovi skupnega mnenja pravilneje spremlja in usposablja posameznika in ga vodi do rehabilitacije ali rehabilitacije. Oblika dela z rejenci, ki so vključeni v POŠ je podobna obliki dela s slušno prizadetimi in govorno motehimi otroki, le s to razliko, da občinska socialna služba v teh primerih več kontaktira s posamezniki.

Povezava socialnih služb specializiranih zavodov in občinske socialne službe je nujna in obvezna. Socialni delavec specializirane službe poroča pismeno občinski rejniški službi o otrokovem razvoju, uspehu in usposabljanju ter sproti urejuje materialna vprašanja rejenca in vsa druga vprašanja, pomembnejša za otrokovo oskrbo in razvoj.

V zadnjih dveh letih smo oddali v rejo 38 dojenčkov, pri katerih opazimo kar v 21 primerih, da se razvijajo ne-normalno in predvidevamo, da bodo kasneje potrebni kategorizacije in posebne specialne strokovne obravnave. V primerih, ko tak razvojno moten otrok ni vključen v specialno rehabilitacijo, ostane socialnemu delavcu občine neposredna skrb za svetovanje, vodenje rejnika in otroka - vse dokler ni otrok primeren za kategorizacijo in posebno usposabljanje z ozirom na ugotovljeno vrsto in stopnjo prizadetosti. Rejnikom, ki so opazili, da se njihov rejenc ne razvija normalno, je treba svetovati, kako z njim ravnati in mu nuditi pomoč pri telesni negi, prisvajanju higienskih in delovnih navad, vključevanju v igro itd. Seznaniti jih je potrebno z ustanovami, kamor ga bodo morali voditi - in jih napotiti na specialne preglede. Če je tak otrok duševno prizadet, ostane še vsa skrb do vključitve v šolo socialnemu delavcu občinske strokovne službe, ker otroški dispanzer ali center za psihihigieno še nimata razvite socialne službe, patronažna sestra pa spremlja predvsem otrokovo telesno počutje in razvoj.

Za lažje duševno prizadete predšolske otroke je osnovan prvi oddelek pri VVU Boris Peče, v katerega bomo vključevali tudi rejence, vključujemo jih pa tudi v oddelke za

habilitacijo težje prizadetih otrok, ki je oddelek posebne osnovne šole. Za slušno prizadete otroke pa lepo skrbi socialna služba CKSG.

Ko preraste laže duševno prizadet otrok predšolsko obdobje, je rejencem v mestu in bližnji okolici omogočena vključitev v posebno osnovno šolo, teže pa je premestiti takega otroka iz podeželske rejniške družine v mesto, ker je malo prostora v vzgojnem domu kot internatu za posebno šolske otroke. Neustrezno je takega otroka vključiti v mesto v novo rejniško družino, če se je že navezal na podeželsko. Čustveno ga prizadenemo in cepimo njegovo navezanost ter s tem omajamo njegov občutek varnosti in pripadnosti. Imamo velike težave pri tem, ko bi želeli ohraniti otroku prvo nadomestno družino, če se je v rejo vključil "kot njegovo" družino in zato je toliko bolj važno, da ugotovimo s pomočjo drugih strokovnih služb čimprej otrokovo prizadetost in ga vključimo v mesto v rejo. Sicer pa ostanejo taki rejenci zato pogosto na podeželju in obiskujejo normalno osnovno šolo, manj uspešno, se pa pozneje uspešno vključujejo v manj zahtevno delo.

Za v posebne šole vključene otroke prevzame vsakodnevno skrb za njih usposabljanje in vzgajanje socialna služba šole in učiteljski kolektiv, ki vzdržujejo stike tudi z rejniki. Občinska socialna služba pa spremlja le v daljših časovnih razdobjih otrokov razvoj in šolanje ter urejuje s šolo in rejniki materialne zadeve in vse pomembnejše, kar presega delokrog šolskih delavcev.

Strokovnim socialnim delavcem oddelka za socialno delo so prepuščeni še rejenci, ki so kategorizirani pa se po mnenju in izvidu kategorizacijske komisije z dodatno pomočjo učiteljev šolajo v "normalni" šoli (obojih - za prešolanje predlaganih in ki ostanejo na podeželju, in teh zadnjih je 22 ali 5,2 %). Tak rejencem in rejnikom sta potrebna več nasvetov, več vzpodbujanja in prizadevanja, enako pa je potrebno tudi kontaktiranje z šolami, da ob dodatni domači in šolski pomoči rejencem uspeva.

Posebni problem pri izvajanju rejništva v občini predstavlja izbira primernih rejniških družin, še zlasti za prizadete otroke. Potrebe po namestitvi so precejšnje, družin pa, ki bi imele kvalitete za sprejem tujega otroka, posebno motenega pa je izredno malo. Zlasti še v mestu, kjer so specializirane ustanove in zavodi, ki bi jih rejnec moral obiskovati, se ljudje težje odločajo za rejništvo, saj so ženske v visokem procentu zaposlene, družine pa imajo tudi manjša stanovanja. Bolj prosvetljeni mestni ljudje se tudi čutijo bolj odgovorne za uspešno usposabljanje in šolanje in se zato ne odločajo za sprejem tujih otrok v lastne družine. Rejniška služba občine je tako prisiljena duševno prizadete otroke nameščati v kraje druge občine, kjer so v bližini posebne šole. Ker pa tudi že na teh področjih primanjkuje primernih družin, se vedno bolj javlja problem, kam z namestitvijo teh otrok. Organizacija posebnih oddelkov na podeželskih šolah bi bila zaradi tega nujno potrebna, čeprav so mnenja strokovnjakov o primernosti teh deljena. Njihova razširitev bi bila nujna tudi za otroke, ki sem jih omenjala v prejšnjem odstavku - to je za dojenčke, ki živijo v reji na deželi in ob oddaji v rejo niso mogli biti strokovno pregledani, pozneje pa se ugotovi, da so duševno nerazviti, in bi morali zato obiskovati posebno osnovno šolo. Če take šole v bližini ni, jih je potrebno premestiti v drugo okolje, kar pa zelo negativno vpliva na njihov razvoj. Da se izognemo morebitnemu premeščanju v drugo okolje, če je le možno in če zaradi otrokove socialne varnosti ni nujno takoj ukrepati, predlagamo otroke, ki so dovolj stari pred oddajo v rejo, na psihološki pregled. Šele tako se je mogoče pravočasno odločati o primernosti namestitve otroka v ustrezno družino.

Iz posredovanega je možno zaključiti, da je želja in potreba rejniške službe občine pridobiti čim več družin, zlasti v mestu. Le na ta način je možno z rejniškimi družinami lažje kontaktirati, hitreje ukrepati in družino pogosteje obiskovati ter voditi. Naše izkušnje pa vendar povedo, da so duševno prizadeti otroci, ki živijo na deželi, manj osebno moteni od tistih, ki živijo

v mestu, ker se ukvarjajo z delom in se uveljavljajo vsaj pri fizičnem delu. Pridobijo si delovne navade, kar jim pozneje zelo koristi in se lažje socializirajo, zaposlijo in osamosvojijo.

Lahko rečemo, da je rejništvo zelo učinkovita oblika družbenega varstva otrok. Rejenec živi v družinskem okolju in se zato v pretežni večini normalno socialno in osebno razvija. To še posebno velja za motenega otroka in toliko bolj za otroka s slušnimi in govornimi motnjami, da sprejema dovolj vzpodbud za omiljevanje oziroma odpravo motnje.

Vendar vseh problemov razvojno prizadetih otrok ni mogoče rešiti z rejništvom - zato so potrebni zavodi, še zlasti za otroke, ki zaradi prevelike osebne motenosti, duševne prizadetosti ali kombinirane motenosti, v rejniških družinah ne morejo uspevati. Tudi zakon o rejništvu za težje prizadete otroke ne predvideva rejniške oblike varstva. Zaradi pomanjkanja ustreznih zavodskih kapacitet imamo kljub temu v rejniškem razmerju v naši občini 6 otrok, ki so težje duševno prizadeti in so po mnenju komisije za kategorizacijo otrok z motnjami v duševnem ali telesnem razvoju potrebni zavodske oskrbe.

Plačilo stroškov za oskrbo in nego pa tudi vzgojo otrok v reji je pomembno vprašanje pri izvajanju rejništva. Kakorkoli bi zatrjevali, da rejnina ne bi smela biti za rejnika odločilen motiv pri tem, ko se odločijo za sprejem tujega otroka, bi delali napačne zaključke. Z rejnino morajo biti rejniki vsaj do neke mere primerno nagrajevani za svoj trud in delo. Zaenkrat moremo priznati, da z rejninami, ki jih rejnikom dajemo, še daleka tega smotra ne dosegamo. Po merilih občinske socialne službe je višina rejnine odvisna od starosti otroka, njegovega zdravstvenega stanja, stopnje prizadetosti, osebne motenosti in števila rejencev v posameznih rejniških družinah. Odvisno je tudi od tega, kje rejenec živi. Na podeželju je nižja, ker se smatra, da so življenjski stroški pri prehranjevanju nekoliko nižji in da otrok

nekoliko pomaga pri kmečkih delih.

Vsako leto se proračunska postavka za rejnine v izdatkih proračuna precej poviša, pa vendarle se razen letos, rejnine občutneje v povprečju niso zvišale. Vsako leto porabimo več sredstev v glavnem zaradi povečanega števila rejencev, kajti potrebe po oddaji otrok v vzrejo in varstvo tujim družinam nenehno rastejo. Popreček rejnin je bil do aprila letos din 225,80 in zato se ni čuditi, da ni bilo na razpolago primernih rejniških družin. V letošnjem letu predvidevamo zvišati popreček na din 303,-, predvidena potrošnja sredstev bo znašala letos din 1,610.000.- na tej postavki. Z ozirom na porast življenjskih stroškov so z rejnino še vedno kriti le efektivni stroški rejenčeve oskrbe, svoje delo pa bodo opravljali rejniki še vedno zastonj iz idealizma in ljubezni do otrok. Od njih namreč zahtevamo, da z rejnino otroka v celoti oblačijo in skrbijo za njegove šolske potrebščine. V primerjavi z rejnino za normalnega otroka, duševno prizadetega in otrokom z govornimi motnjami, je za rejence z isto starostjo, ki živijo pod približno enakimi pogoji in to v mestu, višina rejnine, naslednja: za otroka brez motenj din 400.-, za duševno prizadetega din 500.-, za slušno prizadetega din 600,- mesečno. V primerih, kjer gre za težjo duševno prizadetost, se rejnina izenači z višino slušno prizadetega. Popreček rejnin znižuje rejnina na podeželju, ki znaša za normalnega otroka din 200.- do 250.-, teh rejencev je približno 70 %.

Rejništvo za duševno ali telesno prizadete otroke vrednotimo nekoliko drugače kot rejništvo za neprizadete, saj zahteva od rejnikov več humanosti in požrtvovalnosti pri negi in oskrbovanju motenega otroka. Priznanje rejnikom se izraža vsaj v nekoliko višji rejnini in nudenju večje strokovne pomoči.

Izhajamo iz stališč in možnosti, ki jih ima pri izvajanju rejništva SO Maribor ob upoštevanju strokovnih stališč za tako obliko otroškega varstva. Verjetno se s podobnimi

in morda še težjimi problemi srečujejo nekatere druge zlasti manjše občine. Socialnemu delavcu, ki izvaja izključno rejniško službo je omogočeno poglobljeno in intenzivnejše delo z rejenci in rejniškimi družinami in iskanje novih oblik in metod dela. V primerih, kjer socialni delavec opravlja istočasno več oblik socialnega varstva, se samo v izvajanje rejništva ne more poglobljati in če nima na razpolago še dovolj proračunskih sredstev, rejniške oblike varstva ne more strokovno zadovoljiti.

Če upoštevamo, da je rejništvo najcenejša in preventivna oblika socialnega varstva, je ne bi smeli zanemarjati. Vzgojno ali moralno ogrožen otrok se mora iz okolja, ki nanj negativno vpliva, izločiti, sicer postane osebno-stno in vzgojno toliko moter, da ga je treba namestiti v ustrezni zavod, ki je od rejniške oblike varstva dražji in manj učinkovit (poprečna rejnina je din 303.-, poprečna zavodska oskrba pa din 1.200.-). Še toliko bolj pa je potrebno izvajati to preventivno obliko socialnega varstva za duševno in telesno prizadetega otroka, ki je potreben posebne obravnave in usposabljanja pod posebnimi pogoji.

Iz vsega navedenega je možno zaključiti, da je potrebno:

- povečati število rejniških družin, zlasti v mestu;
- rejnike primerno stimulirati in jih nagrajevati tudi za delo;
- socialno službo uvesti tudi v specializirane ustanove in zavode tam, kjer še ni;
- organizirati oddelke posebnega šolanja na podeželskih šolah;
- organizirati posebno vzgojno varstvene oddelke za laže in teže duševno in drugače motene otroke v pomoč rejnikom, ki sprejemajo v svojo družino prizadetega otroka.

Lah Božena
soc.delavka

PREDPISI IN PRAKSA SLUŽBE SOCIALNEGA ZAVAROVANJA DO REJNIŠKE PROBLEMATIKE

Po Temeljnem zakonu o invalidskem zavarovanju in po Sklepu o udeležbi pri stroških za nujno nastanitev invalidnih otrok v internatih in pri ostalih stroških v zvezi s poklicno rehabilitacijo, ki ga je sprejela Republiška skupnost socialnega zavarovanja delavcev SR Slovenije, krije del stroškov sklad invalidsko-pokojninskega zavarovanja republiške skupnosti socialnega zavarovanja delavcev. Če ni možno invalidnemu otroku zagotoviti internatske oskrbe, kadar mora zaradi stopnje svoje invalidnosti ali zdravstvenega stanja po republiških predpisih o posebnih šolah, na posebno vzgojo in izobraževanje izven svojega prebivališča, lahko invalidsko-pokojninski sklad prevzame rejniške stroške.

S tem, ko invalidsko-pokojninski sklad prevzame rejniške stroške, po republiškem zakonu o rejništvu, sklene rejniško pogodbo z rejniško družino pristojni skrbstveni organ.

V rejniški pogodbi se določijo dolžnosti in pravice rejniške družine ter višina in način plačevanja rejnine. Pristojni občinski skrbstveni organ nadzoruje izvajanje rejništva in obdrži vse druge dolžnosti kljub temu, da rejniške stroške prevzame socialno zavarovanje. Zakon o rejništvu torej ne dopušča, da bi občinski skrbstveni organ pooblastil za nadzor rejništva koga drugega.

Po zakonu o rejništvu je pristojen oddajati otroke v rejništvo le pristojni občinski skrbstveni organ. Zato menimo, da ni primerno, če vključuje otroke v rejništvo kaka šola ali celo otrokovi starši sami brez predhodne vrednosti pristojnega občinskega organa, ki le podpiše pogodbo o rejništvu oziroma zapisnik o sklenitvi rejniške pogodbe.

Organi socialnega zavarovanja lahko prevzamejo kritje rejniških stroškov takrat, če je posebna osnovna šola (tudi šola za telesno prizadete, slepe in slabovidne, gluhe in naglušne) zunaj otrokovega prebivališča.

Otroci z motnjami ali hibami v telesnem ali duševnem razvoju se lahko oddajo v rejništvo le takim družinam, ki po svojih osebnih lastnostih in sposobnostih lahko uspešno vzgajajo otroke.

Izbira rejnika, ki prevzame v rejništvo invalidnega otroka, je zato tem bolj odgovornejša in v nobenem primeru ne bi smel biti primaren motiv za pridobitev finančnih sredstev.

Sklad socialnega zavarovanja je dolžan kriti rejniške stroške, če je invalidni otrok šoloobvezen in hodi v zato osnovno šolo pod posebnimi pogoji. To je dolžan tudi takrat, ko je invalidni otrok zaključil šolsko obveznost in se poklicno usposablja ali priučuje dela pod posebnimi pogoji (izven kraja svojega prebivališča).

Če je vključen v rejništvo invalidni otrok, ki je šoloobvezen, krijejo tudi otrokovi starši del rejniških stroškov. Ta del je enak polovici tistega dela dohodkov gospodinjstva, ki odpade na enega njegovega člana. Razlika do polnega zneska rejniških stroškov krije sklad socialnega zavarovanja.

Ko je invalidni otrok po končani šolski obveznosti na poklicni rehabilitaciji izven kraja svojega prebivališča in mu je potrebno oskrbeti rejniško družino, krije v takem primeru sklad socialnega zavarovanja celotne rejniške stroške.

Ko je v rejništvo vključen invalidni otrok in hodi v osnovno šolo, je potrebno v rejniški pogodbi navesti, da tudi starši plačajo del rejnine. Tega seveda lahko prevzame občina v svoje breme, če sodi, da bi tudi predpisani del rejnine ne mogli plačevati otrokovi starši.

Zavod za socialno zavarovanje neposredno rejniški družini plačuje le svoj del rejnine.

Za internatske oziroma rejniške stroške se po predpisih socialnega zavarovanja smatrajo stroški nastanitve in prehrane. Zato ni možno med nje všteti stroškov za obleko, obutev in šolske potrebščine ter podobno. Izdatke za to morajo poravnati otrokovi starši ali skrbstveni organ. Višina rejniških stroškov po predpisih socialnega zavarovanja ni točno določena.

Po obstoječih predpisih socialnega zavarovanja pa ne more biti višja od internatskih stroškov v najbližnjem internatu pri posebni osnovni šoli. Invalidni otroci vseh vrst invalidnosti vsekakor zahtevajo več skrbi, nege in verjetno tudi izdatkov materialne narave. Zato bi bilo primerno, da višino rejnine za invalidne otroke določi z ustreznim aktom občinski organ in sicer v razponu. Ko gre za konkretno višino rejnine, ki jo krije socialno zavarovanje, bi se ta naj določala sporazumno z rejnikom, občinskim organom in službo socialnega zavarovanja.

Mariborski zavod za socialno zavarovanje ima trenutno v rejništvu 19 invalidnih otrok, ki hodijo v obvezno osnovno šolo pod posebnimi pogoji.

Večjih problemov z rejniki nismo imeli. Po vsej verjetnosti pa so letos v prvih mesecih nastale težave z izplačevanjem rejniških stroškov z naše strani, ker je s 1.1.1971 prešlo izplačevanje teh stroškov iz zdravstvenega v invalidsko - pokojninski sklad. Tako sedaj del rejniških stroškov določamo v Mariboru, nakazuje pa jih RZSZ - Ljubljana.

Megla Zvone
dipl.soc.delavec

DELO REJNIKA

Sem ena izmed 40 rejnic, ki sem po daljši pripravi in na prigovarjanje socialne delavke sprejela v rejo prizadetega otroka Stanka. Moja družina je tričlanska, stanujemo v bloku v trosobnem stanovanju. Mož je upokojenec, sin je že zaposlen.

Prihod v družino

Prva leta po poroki sem zapustila delovno mesto kvalificirane kuharice, ker sem se morala posvetiti vzgoji sina. Čeprav smo gmotno dobro preskrbljeni, sem imela ves čas neko skrito željo, da bi se ponovno zaposlila, da bi sama kaj ustvarila in pokazala svoje sposobnosti. Zaposlitev bi lahko ponovno dobila, vendar me je socialna delavka prepričala, da sem sprejela rejenca.

Otroka imam v oskrbi že od marca 1968. leta dalje. Ob prihodu v našo družino je deček dopolnil štiri leta. Čeprav me je socialna delavka seznanila z vsemi zdravniškimi izvidi in tudi s podatki, iz kakšnega okolja prihaja otrok, in čeprav sem bila na vse, kar bo še prišlo ob premestitvi otroka, tudi pripravljena, hkrati pa trdno odločena premagati začetne ovire, je bila resničnost drugačna od pričakovanja. Najbrž zato, ker je otrok prišel k nam iz njemu znanega v neznano okolje, med druge člane družine, prišel je iz podeželja v mesto. Doma je lahko po mili volji tekal po tratah, v mestu se je znašel v stanovanju v mestnem središču.

Ni se mogel takoj znajti v novem okolju, ni se mogel sporazumevati z nami zaradi motnje v svojem telesnem razvoju, ni bil vaje na red, bil je bolehen in občutljiv. Vedeli smo, da je resnično potreben širokega razumevanja, ne samo mojega, ampak tudi moža in sina.

Za otroka je bila velika sprememba tudi vključitev v ko-

lektiv - v skupino predšolskih otrok, in za malega otroka je velik napor, če mora po štiri do pet ur sodelovati pri vajah s slušalkami, toda to je bilo zanj nujno, ker je le tako s pomočjo strokovnjakov centra za korekcijo govora in sluha dobival prve osnove govora in sluha. Doma smo morali seveda to ponavljati in utrjevati. Začetno delo v centru nadaljujejo doma rejniške družine; kadar je otrok pri starših pa seveda starši.

Na razpotju

Mogoče boste po tem, kar bom še povedala, lažje razumeli, zakaj rejnice želimo, da bi naše delo drugače in boljše ovrednotili. Resnično razumevanje bo rejnicam spodbuda za delo. Moj rejenec je bil po izvidih praktično gluhi in ob prihodu v rejo tudi drugače zaostal v razvoju, vsaj po moji oceni. Ni vedel, da se ne dela v hlače, da se ne sme močiti postelje. Bil je bolehen in čustveno utrujen otrok, poleg tega pa še zelo trmast.

Pogosto sem bila na razpotju, ali naj otroka še obdržim v hiši ali ne. Toda ob pogledu na lepega otročička in ob misli na njegovo veliko prizadetost sem se kljub številnim neprespanim nočem odločila, da bom skušala premagati vse težave, ki sem jih že doživela in ki so me še čakale. Nisem pedagoginja niti visokošolsko izobražena, zato sem se morala pri svojem delu opredeliti samo na vzgojno metodo čuta matere in vzgojiteljice.

Otrok ni znal jesti. Vsako nepoznano jed je trmasto zavračal, izpljuval in tudi izbruhal. Ponoči je med spanjem dajal od sebe neartikulirane glasove in se stalno gugal, tako da je bil ves poten in sem ga morala ponoči večkrat preobleči.

Proti vsemu je imel odpor, ni se maral ne obleči ne sleči ne obuti, zjutraj ni hotel vstati in podobno. Posebno se je branil iti v šolo. V stanovanju je počenjal njemu neprimerne reči in mi napravil večkrat škodo. Brcal je pohištvo, metal predmete v okna in omare ter šipe. Sprehodi

z njim, predvsem v mesto so bili takorekoč nemogoči, ker se je v svoji trmi metal ob tla, brcal in kričal ter se mi večkrat iztrgal iz rok in brezglavo bežal.

Prva meseda "mama"

Zaradi tega je prišel večkrat ob prometu na cesti v nevaren položaj; to mi je jemalo pogum, da bi šla z njim na cesto, in mi jemalo voljo do nadaljnjega dela. Toda z ljubeznijo, s prizadevnostjo in dosti volje, pri tem sta mi bila močna zaveznika mož in sin ter šola, smo po tednih in mesecih postopoma navadili otroka na red in snago.

Največje zadoščenje za ves moj trud pa so bile po nekaj mesecih otrokove prve izgovorjene besede "mama" in "ata". To me je opogumilo, dalo mi je upanje, da bom z vzgojo in nego tega otroka nekaj dosegla. Po tem velikem dogodku smo vsi člani družine še bolj pogosto govorili v otroka, mu kazali vse predmete, jih imenovali, besede nešteto krat ponavljali itd.

Sedaj je otrok pri nas že četrto leto. Lepo govori, gladko bere, karkoli dobi v roko, lepo piše in v prvem razredu dosega dobre rezultate. Je čist in razumen otrok, pri hrani ni izbiričen in se pri jedi vzorno vede. Pri nas se počuti dobro, je srečen in se zaveda, da je na varnem in da je ljubljen.

Otroka nismo nikoli prepustili samemu sebi. Je stalen spremljevalec naše družine ali katerega od njenih članov, kadar gremo z doma, pri tem pa ga stalno učimo in ga navajamo, da spoznava razne predmete in pojme. V veliko veselje in zadoščenje nam je, kadar izgovori novo besedilo ali stavek, ki ga sam razume. Na otroka, njegove uspehe v šoli, na njegov govor in sluh smo zelo ponosni, radi gremo z njim, kamorkoli gre naša družina, zato mora biti tudi ustrezno oblečen.

Odnos do otroka

Ljudje, ki me srečujejo na cesti, ne vedo, ali je moj ali tuj otrok. Njegovo garderobo obnavljam letno vsaj dvakrat. Glavni delež teh izdatkov pa gre v moje breme. Za svoj duševni in telesni razvoj potrebuje otrok ustrezne igračke, njegovi starši pa nimajo denarja za igrače, ker ga je še za kruh premalo, in zato kupujem sama. Otrok želi in potrebuje razne priboljške, predvsem tedaj, ko je bolan. Tudi nakup raznega sadja, domačega in južnega, gre v moje breme. Za prevoze z avtobusom ali vlakom kadar potujemo, moram zanj odšteti polovico voznine.

Vsi ti grobo nanizani izdatki močno presegajo znesek rejnine, ki jo prejemam v znesku 430 dinarjev. Pri tem pa še ni upoštevana nočnina, pranje, krpanje in likanje posteljnega ter osebne perila, pa še brezštevilni drugi drobni izdatki. Pa vendar je slišati očitke nekaterih staršev, žal pa tudi oseb, ki so odgovorne za določanje višine rejnin, da rejniki prejemajo zadovoljive ali celo previsoke rejnine. Dati takemu otroku, ki ga varujemo, samo hrano in prenočišče, je bore malo. Dati mu dušo, ljubezen, ga vzgajati, dosegati z njim uspehe, to se ne more z ničemer plačati.

Stanujem v bloku, ki jima dvorišča, ker so ga spremenili v parkirni prostor za avtomobile, zato moram z otrokom na javna igrišča, to pa seveda terja več časa. Če pa že gre moj varovanec na dvorišče, gledajo nekateri stanovalci hiše in sosedje kot na "nenormalnega" otroka in ne želijo ali celo prepovedujejo svojim otrokom, da bi se z njim igrali.

Verjemite, da nam je rejnikom hudo, če sosesčina ne kaže razumevanja do takih otrok; po drugi strani pa gledajo na nas rejnike nekatere stranke celo zviška. Dobivam vtis, da opravljam manj pomembno delo, če vzgajam in oskrbujem prizadetega otroka, kot če bi varovala zdravega otroka. To ni osamljen primer, o tem bi lahko povedale kaj še druge rejnice. Rejništvo ni lahko, ampak zelo na-

porno in odgovorno delo. Če imaš rejenca v popolni oskrbi, to ne pomeni, da ga samo nasitiš, opereš, pošiješ, zlikaš in mu daješ prenočišče.

Otroka moraš vzljubiti

Vživeti se je treba v otrokovo prizadetost, ga vzljubiti, si pridobiti njegovo ljubezen in si ga pridobiti tako, da se bo ob tebi čutil varnega, zadovoljnega in srečnega. Prisluhniti moraš njegovemu duševnemu razpoloženju in ob kritičnih trenutkih pravilno ukrepati, da ne zabrede v malodušje.

Če se tako ozrem na vsa minula tri leta prizadevnega dela, na nešteto neprespanih noči, ki sem jih prebedela ob njegovi bolniški postelji, na tisoče težav in problemov, na očitke, da se rejniki z rejnino bogatimo, na očitke, da se ukvarjamo z nenormalnimi otroki, in še vse drugo, me včasih mine volja, da bi še delala z rejncem.

Želela bi, da taki ljudje, ki tako mislijo o rejništvu, sami vzamejo v rejo enega izmed teh otrok, in to ne zaradi materialnega računa, ker se pač tako delo ne da poplačati, ampak zato, da bodo pokazali svojo humanost do človeka.

Ob vseh težavah pa me, ko vidim pred seboj svojega varovanca nekdanj gluhega ter nemega ter povrh še zanemarnenega otroka, ki danes govori, me prevzame notranje zadovoljstvo in prepričanje, da sem dosegla svoj namen."

Kristofič Elizabeta
rejnica

KAJ MENIMO STARŠI O REJNIŠTVU

Tudi jaz bi rada nakazala nekaj problemov, s katerimi se srečujemo starši, ki imamo prizadete otroke. Za primer bom vzela kar svoje težave, ker mislim, da so si problemi vseh staršev prizadetih otrok podobni.

Moja deklica je prebolela pri dveh letih starosti težko obliko meningitisa, kar je imelo za posledico poleg vsestranskega nazadovanja v razvoju še popolno izgubo sluha. Mislim, da vam ni treba pripovedovati, kakšen udarec je to za starše, ko po prestani in ozdravljeni bolezni nenkrat zasumiš, da te otrok ne sliši in da ne reagira. Ne veš, ali je samo slušno prizadet, ali pa so posledice še hujše. Čustveno je to najtežji čas za starše, ko zdravniki ugotavljajo in ti eden pove takšno, drugi drugačno diagnozo. Veš le to, da je otrok za nekaj prikrajšan, da je potreben pomoči, ne veš pa še točno katere in v kakšni meri.

Srčno sem si želela poleg prvega fantka še deklico, ki pa je nenadoma postala invalid. Zato sem, čeprav sem bila redno zaposlena, prekinila delovno razmerje misleč, da bom otroku lahko pomagala sama. Res je, da sem jo ponovno naučila hoditi, jesti in higienskih navad, kar je pred boleznijo že znala, uredili smo ji tudi, da je dobila slušni aparat. Vse, kar so svetovali zdravniki, sem doma poskušala in delala po navodilih. Toda kljub slušnemu aparatu, kljub ljubezni, požrtvovalnosti in moji dobri volji, je sama nisem znala naučiti govoriti. Ker starši nismo v stanju slušno prizadetemu otroku sami pomagati, ga pač moramo poslati v ustrezeni zavod za usposabljanje. Jaz sem slučajno zasledila naslov šole, kamor sem se tedaj obrnila in tudi uredila, da je v jeseni 1970 pričela obiskovati predšolski oddelek.

Staršem se je težko odločiti in izročiti predšolskega otroka v tuje roke, tudi mene je v grlu stiskalo, ko so mi na šoli povedali, da bodo poskušali za mojo hčerko poiskati rejniško družino. Začelo se je drugo težko ob-

dobje za našo družino. Pomirilo pa me je delno to, da so mi zagotovili, da bodo našli primerno rejniško družino in če se ne bom strinjala z njo, bodo poiskali drugo družino, ki bo tudi meni kot materi, predvsem pa seveda deklici vsestransko ustrezala. Hkrati so me opozorili, da moramo starši redno jemati deklico domov, da bi tako preprečili odtujitev otroka od staršev. Z dvomi sem gledala na to in se bala, da bo potem otrok ves zbežan, če bo po enem tednu bivanja pri rejniški družini po dva dni doma in se nato zopet vračal nazaj.

Vendar sem se potrudila zaupati ! In po enem letu lahko trdim, da sem zadovoljna, da je brez večjih težav tudi deklica to sprejela kot nekaj normalnega, da mora tako pač biti. Mislím, da se je dobro privadila v rejniški družini in obenem ostala navezana na našo družino. Povedati pa moram, da jo res vsak petek jemljem domov in da bi verjetno zelo težko prenesla, če bi jo samo enkrat v prostih dneh pustili pri rejnici.

V šoli sem slišala, da dosega deklica izredne uspehe zato, ker se je dobro prilagodila novemu okolju, zato ker dobro sodeluje rejnica s šolo in ker imamo tudi mi starši stalne stike in povezavo tako z rejniško družino kot s šolo.

Rejniška družina, ki ima mojo deklico (od drugih staršev sem izvedela, da so tudi oni istega mnenja kot jaz), opravlja namesto mene in nas staršev sedaj vzgojo in nego v Mariboru, kjer ima moja deklica resnično drugi dom. Po odnosu rejnice do mojega otroka in otroka do rejnice, opažam, da mu ne nudi samo hrane, prenočišča in telesne nege, ampak mu daje tudi tisto toplo in nesebično ljubezen, kot jo dajem jaz, mati. Menim, da so se naše rejniške družine dobro vživele v vlogo matere in očeta, jih vztrajno premagujejo in s tem dajejo nam staršem, ki imamo prizadetega otroka, potrebni elan in energijo premagovati vse ovire, s katerimi se vedno znova srečujemo. Sami starši bi težko zmogli premagati vse ovire, na katere naletimo zaradi prizadetega otroka, ne samo v lastni družini, v sosesčini in pri pristojnih forumih. Verjemite, da

bi vsi mi starši, ki imamo tako ali tako prizadetega otroka, bili najbolj srečni, če bi imeli zdravega in normalnega otroka. Poleg čustvenih stisk in malodušja, v katerem zapademo (občasno), imamo še neprimerno višje materialne izdatke. Že oddaja otroka od doma je povezana z večjimi stroški, otrok potrebuje več osebne opreme in garderobe. Ne mislite, da se starši hočemo temu izogniti. Zavedamo se, da je to naša osnovna roditeljska dolžnost - skrbeti za otroka. Čeprav bi bila sama ali drugi člani družine prikrajšani za eno ali drugo stvar, moram deklici kupiti tisto, kar je za njo primerno in potrebneje. Z ljubeznijo do otroka tako tudi vedno storim. Z nestrpnostjo čakam tudi dneva, da lahko grem po deklico, čeprav me prevozi in spremstvo stanejo mesečno najmanj 250 din.

Vsi starši prizadetih otrok ugotavljamo, da je vse to zvezano z velikimi materialnimi stroški, predvsem pa še za tiste, ki so oddaljeni iz Maribora. Nastane vprašanje, koliko staršev sploh zmore take izdatke. Še posebno, če traja šolanje več let. Če upoštevam, da je oskrba normalnega otroka dandanes že zelo visoka, potem lahko iz lastnih izkušenj povem, da me moja deklica stane skoraj trikrat več kot normalni sedemletni sin. Če otroka jemlješ redno domov in vračaš nazaj, kar je ne samo priporočljivo, ampak za otrokov razvoj in čustveno življenje potrebno, že to presega znesek din 700.- mesečno. Kje pa so še stroški rejnine? Vsi mislijo, da imamo starši samo tiste stroške, ki jih prispevamo ali dajemo rejnikom. Že sedaj vemo, da so rejnine prenizke, da rejniki z njo ne morejo nuditi niti primerne prehrane in da je nujno, da se jim rejnine zvišajo. Nastane vprašanje zvišanja rejnin vsem rejnikom. Popolnoma razumem rejnike, ki pravijo, da ne bodo v jeseni vzeli več otroka v rejo, ker tistih 400 din na mesec, ki jih sedaj dobijo, imajo komaj za hrano za otroka in jim praktično ne ostane nič za stanovanje in vse ostalo. Ti ljudje vršijo res humano delo, vendar pa niso dolžni, da imajo nekega tujega otroka tako rekoč zastonj. Način oddaje otrok v rejniške družine je za mene in nas starše, predvsem pa za otroke, najboljši, ker tako ostane otrok še vnaprej v družinskem

vzdušju, če ne doma, pa pri rejnikih.

Ne bi želela, da bi me napačno razumeli, da hočemo starši prevaliti stroške okoli prizadetega otroka na koga drugega, vendar pa v imenu vseh staršev predlagam, da bi vsaj rejnino tako za predšolskega kot šolskega otroka kri-la družba, bodisi pristojna občina, iz katere je otrok ali republiški forumi.

Vem, da smo vsi dolžni, starši in tudi naša skupnost, da pomagamo slušno prizadetim otrokom, ki niso sami krivi, da so postali invalidi, krivi pa tudi nismo starši, ker so prizadeti tudi del naše družbe. Če se bo z vsemi stroški obremenjevalo samo starše in se jih odpravljalo na raznih naslovih samo z besedo "ne moremo", potem bo v marsikateri družini nastal težak socialni problem in se bo rodilo pri bratih in sestrah čustvo sovraštva do tega otroka namesto ljubezni. Po enoletnem obdobju, kar imamo deklico v Mariboru, za kar smo zelo srečni, vidim, da kljub temu, da sva oba z možem zaposlena in imava še razmeroma srednje dobre dohodke, več ne moremo nikamor naprej. Prispevek k rejnini od strani občine je nizek in poleg vseh ostalih izdatkov plačujemo še 400 din mesečno.

V reviji "Otrok in družina" ter v "Naši ženi" sem zasledila, kako važno je predšolsko obdobje za otroka in da se morajo v naši skupnosti najti sredstva za razvijanje raznih oblik varstva otrok ravno pred vstopom v šolo. Ne morem razumeti, da predšolski gluhi otroci, ki jim zakon sicer daje možnost vključitve v rehabilitacijo, nimajo nobenih ugodnosti. In če je obvezno šolanje po naših predpisih brezplačno, zahtevamo starši od družbe, da prevzame financiranje obveznega posebnega šolanja (tu mislim predvsem stroške rejnine in ne ostalih stroškov, ki jih imamo starši z otrokom) prizadetih in invalidnih otrok. Zato apeliram na vas, ki ste danes tukaj in ki imate več možnosti, da za te otroke nekaj ukrenete, da ne bi bile vse besede zaman in da se nas ne bi vedno odpravljalo s tem, da je za te prilike premalo denarja.

Kodrun Rezika,
mati slušno
prizadete deklice

Vesti

IZDAJATELJSKA DEJAVNOST SEKCIJE VZGOJITELJEV NEPRILAGOJENE MLADINE ZVEZE DRUŠTEV DEFEKTOLOGOV JUGOSLAVIJE

V razdobju med II. (1965) in III. (1970) kongresom je Zveza društev defektologov Jugoslavije razvila novo dejavnost. Zveza se je začela ukvarjati z izdajateljsko dejavnostjo, potem ko je ob pomoči in razumevanju Zveznega sveta za zdravstvo in socialno politiko in podpori zveznih socialno humanitarnih organizacij (Zveze slepih, Zveze gluhih, Zveze društev za pomoč duševno nezadostno razvitih oseb) leta 1967, dobila od čistega dobička Jugoslovanske loterije pomembna materialna sredstva za pripravo in tiskanje učbenikov in priročnikov.

Sekcija vzgojiteljev neprilagojene mladine Zveze društev defektologov Jugoslavije je takoj sklenila, da bo izdajala dve vrsti publikacij, ki jih je nazvala "Priročnike" in "Osvrte". "Osvrti" so tematski zborniki, ki vsebujejo različne članke in strokovne referate, ki so bili raztreseno objavljeni v različnih revijah ali pa so bili razmnoženi le v ciklistilski tehniki. Do sedaj so izšli štiri priročniki in štiri številke "Osvrtov".

I. PRIROČNIKI

1. Avtorski kolektiv (Bregant Leopold, Bregant Milona, Brezovec Ciril, Brezovec Marija, Jagodič Vojko, Skalar Vinko in Škoflek Ivan), Agresivnost otroka z motnjami vedenja, (1968), 88 strani, cena 6 din. Ta priročnik vsebuje referate republiškega seminarja o agresivnosti otroka z motnjami vedenja, ki ga je v dneh od 10. do 15. maja 1965 na Bledu priredila Sekcija vzgojiteljev neprilagojene mladine Društva defektologov Slovenije. Vzgojitelji se z agresivnostjo srečujejo na vsakem koraku, zlasti pa v vzgojnih zavodih. Pojem agresivnosti mladoletnikov je v priročniku obdelana

s praktične in teoretične plati pedagoškega in psihološkega vidika, kar naj bi praktiku omogočilo, da se bolje znajde pri svojem vsakdanjem delu.

2. Avtorski kolektiv (Ban Baldo, Bregand Milona, Brezovec Ciril, Brezovec Marija, Dobrenić Terezija, Leljak Jelka in Simić Miroslav) Socialno učenje (Socializacija gojencev v vzgojnih zavodih), 1969, 116 strani, cena 8 din. To delo vsebuje referate zveznega seminarja, ki ga je sekcija pod istim nazivom priredila v dneh 20. do 22. novembra 1968 v Krapisnkih toplicah. Namen tega priročnika je spoznati bralca s procesom socializacije, po kateri naj posameznik postane član neke socialne skupine, v kateri se je rodil in v kateri naj usvaja sposobnosti aktivnega sodelovanja. Razen vzgojiteljem vzgojnih zavodov je priročnik namenjen tudi staršem zavodskih gojencev, da se lahko bolj spoznajo kako se dela z njihovimi otroki, ki so morali za nekaj časa zapustiti lastno družino, da bi se vzgajali v domovih.

3. Dr. Ante Carić, Problemi mladinskega sodstva s posebnim ozirom na mladinsko sodstvo v Jugoslaviji (1971) 243 strani, cena 25 din. To delo je doktorska dizertacija, ki jo je avtor branil septembra 1967 na pravni fakulteti v Splitu in predstavlja sistematično študijo, ki sintetično prikazuje znanstvene dosežke na področju mladinskega sodstva. Pisec je dosežke različnih znanosti (kazenskega prava, kriminologije, sociologije in psihologije) sistematiziral, medsebojno konfrontiral in kritično ocenil. Prikaz mladinskega sodstva je zato splošno koristen in zelo poučen ne le za pravnike, ampak tudi za vse ostale strokovnjake (defektologe, socialne delavce, psihologe, zdravnike in druge), ki delajo z otroki in mladino moteno v vedenju in osebnosti. Pri tem je treba zlasti poudariti, da je to prvo in do sedaj edino delo v naši državi, ki celovito prikazuje problematiko mladinskega sodstva.

4. Dr. Otto Wilfert, Vzgojni domovi včeraj, danes in jutri. (1971), 114 strani, cena 17 din. To je prevod knjige avstrijskega psihologa, ki je izšla leta 1969. pri založbi Luchterhand v Zapadnem Berlinu. Pisec je v Sloveniji znan kot izvrsten in vsestranski vodja seminarjev

o skupinskem delu in vođenju ljudi. Knjiga vsebuje prispevke k teoriji zavodske vzgoje in obravnava zavodske vzgojne sisteme, njih organizacijo, nekatere posebne probleme upravljanja vzgojnih zavodov, današnjo situacijo vzgojnih zavodov ter njihove razvojne tendence.

II. "OSVRTI"

1. O pojmu in naravi motenj vedenja in osebnosti pri otrokih in mladini (1968) 151 strani, cena 10 din. V tej publikaciji so natisnjeni članki, ki obravnavajo pojem in vsebino pojma "vzgojne zanemarjenosti". Za izdajo te publikacije se je sekcija odločila glede na terminološke težave, o katerih se je razpravljalo tako na I. kongresu defektologov Jugoslavije leta 1960 v Ljubljani, kot tudi na II. leta 1965 v Beogradu. Pojem vzgojne zanemarjenosti je prikazan iz psihiatrijskega, psihološkega, pedagoškega, pravnega in sociološkega vidika. Ta problem se je načel globlje obravnavati na zveznem seminarju o družini kot faktorju vzgojne zanemarjenosti, ki je bil od 6. do 10. novembra 1962 na Bledu. Razen referatov na temo vzgojne zanemarjenosti iz tega seminarja so v publikaciji objavljeni tudi članki oziroma razprave, ki so skušale v jugoslovanski literaturi še po seminarju v letih 1963 in 1967 prispevati k razbistritvi tega spornega pojma.

2. Izvrševanje institucionalnih ukrepov za mladoletnike (1969) 239 strani, cena 15 din. V tej publikaciji so zbrani članki defektologov, psihologov, socialnih delavcev in pravnikov, ki iz različnih vidikov osvetljujejo problematiko izvrševanja institucionalnih ukrepov za mladoletnike, začevši od sprejema do odpusta kot tudi po odpustu iz vzgojnega zavoda. Razen kritičnega prikaza stanja zavodske vzgoje v Jugoslaviji je prikazan tudi način reševanja tega problema v nekaterih drugih državah; nakazani pa so tudi še nerešeni parcialni problemi in aktualne potrebe, ki se kažejo pri nas v zvezi s temi institucionalnimi ukrepi za mladoletnike.

3. Prehodni mladinski domovi in sprejemališča (1970)

131 strani, cena 10 din. V tej publikaciji je prikazano delo jugoslovanskih observacijskih zavodov in sprejemnih postaj (sprejemališč). Prvi zavodi opravljajo pomembno nalogo, ki je predvsem v selekcioniranju mladoletnikov, ki spadajo v vzgojne zavode in v kakšne. Razen tega pa observacijski zavodi dajejo tudi prve osnove za zavodsko obravnavanje zavodskih gojencev. Sprejemne postaje ali sprejemališča pa imajo nalogo le za kratek čas sprejeti mladoletnika, ki ga je zajela varnostna služba ali socialni organ, da ga potem kar najhitreje izroči nazaj staršem ali pa zavodu, iz katerega je morda pobegnil.

4. Etiologija mladinskega prestopništva (1971) 203 strani, cena 12 din, objavlja članke izključno beograjskih znanstvenikov, ki so se pri nas največ ukvarjali s tem elementom mladinske delinkvence. Pri tem je treba zlasti omeniti obširno teoretično razpravo o etioloških problemih mladinske delinkvence znanega beograjskega kriminologa prof. dr. Milana Milutinovića. Razen tega pa so v publikaciji tudi prikazane nekatere ugotovitve etioloških raziskav mladinske delinkvence, ki so jih izvedli beograjski raziskovalci.

Vse knjige so tiskane na hrvaškem ali srbskem jeziku. Zaradi premajhnega števila interesentov na makedonskem in slovenskem kulturnem prostoru ni bilo mogoče teh knjig tiskati na jezikih teh narodnosti.

Tako priročniki kot tudi "Osvrti" predstavljajo dragoceno gradivo za strokovno izobraževanje osebja, ki se ukvarja z obravnavanjem mladoletnikov motenih v vedenju ali osebnosti. Razen tega pa so te publikacije tudi pomemben učni pripomoček za študente pedagoških akademij, višjih in visokih defektoloških šol, šol za socialne delavce, kot tudi tistih, ki se želijo spoznati s problemi mladinske kriminologije.

Sekcija vzgojiteljev neprilagojene mladine Zveze društev defektologov Jugoslavije bo tudi v bodoče nadaljevala

svojo izdajateljsko dejavnost, ter ima že pripravljeno nekaj publikacij, ki bodo izšle v letu 1972.

(Zgoraj navedene publikacije se v Sloveniji lahko naročijo pri Društvo defektologov Slovenije, Ljubljana, Langusova 16, Zavod za slepo mladino).

dr. Bronislav Skaberne

IN MEMORIAM

Breda Sax-Lozar

Ze drugič v zadnjih nekaj letih si je kruta usoda izbrala žrtev iz vrst delavcev Vzgojne posvetovalnice v Ljubljani. Socialna delavka Breda Sax-Lozar se je dobri dve leti borila s svojo neozdravljivo boleznijo in naposled izčrpana omahnila.

Njeno ime še ni bilo veliko in slavno. Morda tako tudi nikdar ne bi postalo. Breda ni bila človek velikih, široko odmevnih dejanj, ki v hipu zajamejo človeške množice. Njen vpliv se je širil tiho, tako kot je ona sama hodila, govorila, se smejala, vstopala v sobo ... Prepričljivo je vstopala v ljudi, ne da bi se človek tega vpliva sploh zavedel. Kot nekakšen naravni, neimenovani mentor je privlačila nase svoje strokovne kolege - socialne delavce, svoje sodelavce v posvetovalnici in svoje svetovalce. Kjerkoli in karkoli je delala, je bila v središču, čeprav tega niti ni bilo videti navzven, saj ni nikdar dvigala glavo nad druge in silila v središče ali v ospredje.

Človeku se zdi kar neverjetno, da je svoj poklic opravljala komaj dobra tri leta. Tako dobro in zanesljivo ga je opravljala. Hudo krivična usoda ji je oblikovala življensko pot. Diplomirala je na Višji šoli za socialne delavce leta 1966, ko ji je bilo 38 let, že jeseni leta 1969 jo je bolezen odtrgala od dela, da bi jo danes v štiriinštiridesem letu starosti, na pragu obetavne strokovne poti in rasti pahnila v smrt. V dobrih treh letih je, kot da bi slutila svoje skorajšnje slovo, izživel vsa prejšnja leta, ko si je želela postati socialna delavka, a ji razmere tega niso dovoljevale. Med boleznijo je do zadnjega hrepenela po vrnitvi v svojo delovno sobico v posvetovalnici.

Breda Sax-Lozar je z odliko izdelovala vse šole (osnovno,

meščansko, 1 letnik trgovske), dokler ni bila prisiljena v starosti 15 let opustiti šolanje. Kot hči naprednih staršev se je že med vojno v Zagorju ob Savi vključila v mladinsko organizacijo in leto pred koncem vojne je delovala na osvobojenem ozemlju kot partizanska učiteljica; takrat ji je bilo 16 let. Nato je bila uslužbenka na različnih delovnih mestih, dokler se ni leta 1963 vpisala na Višjo šolo za socialne delavce. Izpolnila se ji je življenska želja. To je bil njen življenski prepoved.

Nase je opozorila že med študijem, ki ga je končala z odličnim uspehom. Njeno diplomsko delo je bila zrela strokovna študija, na delovni praksi je delovala kot samostojen strokovnjak. Lahko bi se potegovala za mesto asistenta na višji šoli za socialne delavce, a se je rajši posvetila delu z ljudmi, tej davni in neizpolnjeni življenski želji. Tu je bila zares to, kar pomeni beseda socialni delavec: inteligentna, razgledana, razumevajoča, topla, a tudi prodorna in učinkovita. Študirala je in posredovala znanje tudi sodelavcem, z vzgojnimi oddajami je nastopala na TV ekranu, svetovala je mladim v časopisu "Mladina". Največ pa je dala od sebe v posvetovalnici, v individualnem vzgojno-svetovalnem delu. Ob tem pa se je tiho pripravljala, da bi še izpopolnila svoje znanje s študijem sociologije.

Do svoje bolezni je bila predsednik delovne skupnosti vzgojne posvetovalnice.

Doma: vzorna žena in mati dveh, sedaj že odraslih otrok.

Kako čudno je pisati besede slovesa mlajšemu, obetajočemu človeku. Zdaj, ko bi mu šele morali ob kakem življenjskem ali poklicnem jubileju iskreno zaželeli srečno življenje in bogat strokovni razvoj.

Kako kruto in neprizanesljivo je življenje !

Zoran Jelenc

VESTNIK - glasilo delavcev na področju socialnega dela
izdajajo:

- Republiški sekretariat za zdravstvo in socialno
varstvo
- Višja šola za socialne delavce
- Skupnost služb socialnega varstva
- Skupnost socialnih zavodov
- Zveza društev socialnih delavcev Slovenije.

Urejuje uredniški odbor: Tone Brejc, Majda Kramar, Blaž
Mesec, Pavel Pečar, Janko Perat, Danica Vogrinec, Ela
Župančič.

Odgovorni urednik: Pavel Pečar

Uredništvo je v Ljubljani, Župančičeva 6, tel. 23-114.

VESTNIK izhaja v 6 številkah na leto. Letna naročnina
je 30 din, posamezna številka stane 5 din.

Naročnino vplačajte na žiro račun št. 501-3-217.

Prispevki se honorirajo.

Rokopisi se ne vračajo.

